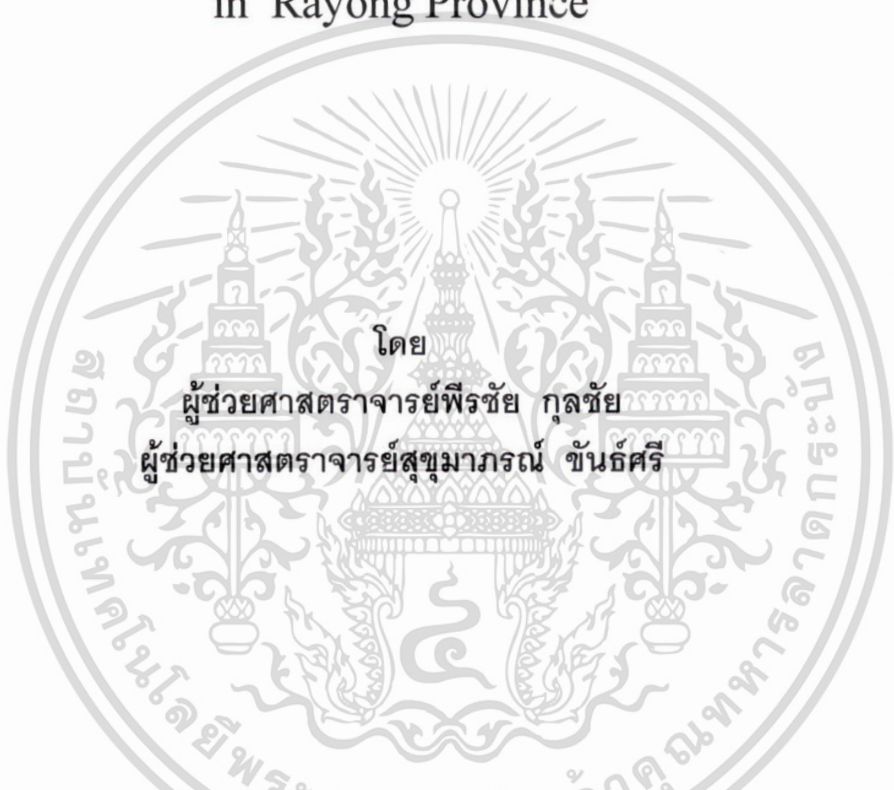

สำนักหอสมุดกลาง พระจอมเกล้าลาดกระบัง

**รายงานการวิจัย
เรื่อง**

การจัดการความรู้เพื่อการพัฒนาการท่องเที่ยวเชิงเกษตรจังหวัดระยอง

**Knowledge Management for Agro-Tourism Development
in Rayong Province**

โดย
ผู้ช่วยศาสตราจารย์พีรชัย กุลชัย
ผู้ช่วยศาสตราจารย์สุขุมภรณ์ ชันธ์ศรี

RCH
G
155
.15

ภาควิชาเทคนิคเกษตร คณะเทคโนโลยีการเกษตร

๓๗๑๓ สถาบันเทคโนโลยีพระจอมเกล้าเจ้าคุณทหารลาดกระบัง

เลขที่.....
เลขทะเบียน..... 83897
วัน,เดือน,ปี... 19 ก.ย. 2551

งานวิจัยฉบับนี้ได้รับงบประมาณสนับสนุนการวิจัยจากเงินงบประมาณของ
สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาแห่งชาติ ผ่านเครือข่ายการวิจัยตะวันออก มหาวิทยาลัยบูรพา
ประจำปี 2549

b. 11984405
i.

เอกสารนี้เป็นเอกสารที่สงวนไว้สำหรับการใช้งานเพื่อการศึกษาเท่านั้น ไม่อนุญาตให้นำไปเผยแพร่บนสื่อออนไลน์
ไม่ว่ากรณีใดๆทั้งสิ้น อีกทั้งห้ามมิให้ดัดแปลงเนื้อหา และต้องอ้างอิงถึงเจ้าของเอกสารทุกครั้งที่มีการนำไปใช้

บทคัดย่อ

งานวิจัยนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อ 1) ทำให้เกิดการแลกเปลี่ยนเรียนรู้ระหว่างเกษตรกร ชุมชน และหน่วยงานที่เกี่ยวข้องที่จัดการท่องเที่ยวเชิงเกษตรในจังหวัดระยอง 2) เพื่อสร้างองค์ความรู้ พัฒนาและยกระดับความรู้ของเกษตรกรและชุมชน ที่จัดการท่องเที่ยวเชิงเกษตรในจังหวัดระยอง 3) เพื่อพัฒนาเครือข่ายความร่วมมือระหว่างเกษตรกร ชุมชนและหน่วยงานที่เกี่ยวข้องที่จัดการท่องเที่ยวเชิงเกษตรในจังหวัดระยอง มีวิธีวิจัยเชิงคุณภาพพร้อมกับเวทีแลกเปลี่ยนเรียนรู้เป็นเครื่องมือสำคัญในการทำวิจัย นำข้อมูลที่ได้มาวิเคราะห์และสังเคราะห์ ผลการศึกษาพบว่าเวทีแลกเปลี่ยนเรียนรู้ที่จัดขึ้นทำให้เกิดการไหลเวียนของความรู้ เทคนิค และประสบการณ์ต่าง ๆ ทั้งด้านการจัดการท่องเที่ยว การทำสวน การตลาดทำให้เกษตรกรที่เข้าร่วมเวทีสามารถนำความรู้ไปพัฒนาการสวนผลไม้และการจัดการท่องเที่ยวของตนเองได้อย่างเหมาะสม การเข้าร่วมเวทีแลกเปลี่ยนก่อให้เกิดความสัมพันธ์นำไปสู่การจัดตั้งเครือข่ายการท่องเที่ยวเชิงเกษตรในจังหวัดระยอง

Abstract

This objectives of this research are 1) exchange between the farmers and the relating sector that agricultural management in Rayong province, 2) to build up the base knowledge management for developing and adapting the farmers' knowledge and community that has an agricultural tourism management, 3) to develop the network hand on farmers, community and the related agricultural sectors management in Rayong province. There are two methodologies techniques in this research, the first one is an quantitative technique, the second is to exchanging knowledge which is the important tool for this research, then taking the details to analyze and synthesise. In which this studying, we found that the management knowledge exchanging bring about the knowledge circulation, techniques and more experiences such as tourism management, orchard making and market experience that caused to the participatory farmers were able to take their works and tourism management suitability. Beside, the participatory of knowledge exchanging bring about to put up an agricultural tourism network in Rayong province.

Key words : agro-tourism, knowledge management

คำนำ

งานวิจัยฉบับนี้ได้วิจัยแบบใช้การมีส่วนร่วมของผู้ประกอบการกิจการโฮมสเตย์มาประชุม ถ่ายทอดความรู้ ปัญหาและอุปสรรครวมทั้งวิธีการแก้ปัญหาในการทำงานของแต่ละสวน แต่ละชุมชน โดยผู้วิจัยได้ร่วมพูดคุย รับรู้ แสดงความคิดเห็นตลอดจนร่วมเสนอแนะแนวทางการแก้ปัญหา ได้ใช้ทั้งวิธีการและระยะเวลาในการสัมภาษณ์เชิงลึก หลาย ๆ ครั้ง ในหลาย ๆ ประเด็นและร่วมกันแก้ไขปัญหาค้นได้แนวทางในระดับหนึ่งที่ทุกชุมชนและผู้ประกอบการมีการเรียนรู้วิธีการแก้ปัญหาของแต่ละชุมชน มีการนำเสนอแนวคิดของตนเอง ทำให้ผู้ประกอบการสามารถที่จะนำความรู้จากกระบวนการวิจัยไปปรับใช้ให้สอดคล้องกับกิจการของตนเองและชุมชน เป็นการเรียนรู้วิธีการแก้ปัญหาจากการปฏิบัติจริง รวมทั้งมีการศึกษาดูงานเพื่อนำมาเปรียบเทียบปรับใช้ให้เหมาะสม จึงใช้เวลาค่อนข้างมากที่จะเกิดกระบวนการเรียนรู้ และการนำความรู้นั้นไปใช้ คณะผู้วิจัยมีความภูมิใจที่ได้เป็นส่วนหนึ่งทำให้ชุมชนสามารถช่วยเหลือตนเอง สามารถแก้ไขปัญหาบางอย่าง และที่สำคัญเกิดเป็นเครือข่ายการแลกเปลี่ยนความรู้ระหว่างกลุ่มผู้ประกอบการท่องเที่ยวเชิงนิเวศแบบโฮมสเตย์ในหมู่มูลุ่ผู้ประกอบการในจังหวัดระยองด้วยกันเอง นับเป็นความสำเร็จอีกระดับหนึ่งที่ผู้วิจัยภูมิใจ

ผศ.พีรชัย กุลชัย

ผศ.สุชมาภรณ์ ชันธ์ศรี

คณะผู้วิจัย

30 กันยายน 2550

กิตติกรรมประกาศ

งานวิจัยฉบับนี้สำเร็จลุล่วงลงได้ด้วยความร่วมมือของหลาย ๆ ฝ่าย โดยเฉพาะอย่างยิ่ง เกษตรกรเจ้าของสวนที่ประกอบการท่องเที่ยวเชิงเกษตร - โฮมสเตย์ในจังหวัดระยองทุก ๆ ท่าน ทุก ๆ สวนที่ให้ความเป็นกันเอง สละเวลาอันมีค่ายิ่งให้ความร่วมมือ พุดคุย จัดเวทีแลกเปลี่ยนประสบการณ์ รวมทั้งร่วมศึกษาดูงานกับคณะผู้วิจัย รวมทั้งนักศึกษาระดับบัณฑิตศึกษาทุก ๆ คนที่ร่วมลงพื้นที่ จัดเวทีเสวนา สัมภาษณ์ และร่วมศึกษาดูงาน อาทิเช่น คุณทิพวรรณ แสงเหลือ คุณปติตตา สถาปนายนนท์ คุณเลิศฤทธิ์ ทรัพย์เฉลิม คุณสันทัชพงศ์ นรบิน คุณเกษม เทียงธรรม และที่จะขาดเสียมิได้คือ สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาแห่งชาติ โดยมหาวิทยาลัยบูรพา ที่ได้พิจารณาให้ทุนสนับสนุนการวิจัย คณะผู้วิจัยขอขอบคุณทุก ๆ ท่าน ทุก ๆ ฝ่าย มา ณ โอกาสนี้

ผศ.พีรชัย กุลชัย

ผศ.สุขุมารณ์ ชันด์ศิริ

คณะผู้วิจัย

30 กันยายน 2550

เอกสารนี้เป็นเอกสารที่สงวนไว้สำหรับการใช้งานเพื่อการศึกษาเท่านั้น ไม่อนุญาตให้นำไปใช้ประโยชน์ด้านการค้า ไม่ว่าจะกรณีใดๆทั้งสิ้น อีกทั้งห้ามมิให้ตัดแปลงเนื้อหา และต้องอ้างอิงถึงเจ้าของเอกสารทุกครั้งที่มีการนำไปใช้

สารบัญ

	หน้า
บทคัดย่อ	ก
คำนำ	ข
กิตติกรรมประกาศ	ค
สารบัญ	ง
บทที่ 1 บทนำ	1
บทที่ 2 ทบทวนวรรณกรรม	4
บทที่ 3 วิธีวิจัย	9
บทที่ 4 ผลการวิจัย	10
บทที่ 5 สรุปผล	48
บรรณานุกรม	60

บทที่ 1

บทนำ

ความสำคัญของปัญหา

เนื่องจากปัจจุบันการท่องเที่ยวได้มีบทบาทในการนำรายได้เข้าสู่ประเทศเป็นจำนวนมากดังนั้น เพื่อให้เกิดความยั่งยืนในการพัฒนาอุตสาหกรรมการท่องเที่ยวนอกจากการดูแลรักษาสถานที่ท่องเที่ยวต่าง ๆ ไม่ให้เสื่อมโทรมแล้วยังต้องมีทางเลือกใหม่ ๆ ให้กับนักท่องเที่ยวทั้งในและต่างประเทศ ต่างเลือกบริโภค เลือกใช้บริการจากหน่วยงานที่เกี่ยวข้องตามที่ตนเองต้องการและสนใจ กอปรกับประเทศไทยเป็นประเทศเกษตรกรรมดั้งเดิม มีผลผลิตทางการเกษตรมากมายหลายชนิดจนทำให้ในบางครั้งผลผลิตทางการเกษตรล้นตลาด ราคาผลผลิตตกต่ำ เกษตรกรประสบกับปัญหาภาวะหนี้สิน เพื่อเป็นการแก้ไขปัญหาดังกล่าวและเป็นการเพิ่มทางเลือกของนักท่องเที่ยว การท่องเที่ยวเชิงเกษตร จึงน่าจะเป็นวิธีการหนึ่งที่จะมาเพิ่มศักยภาพของเกษตรกรและชุมชนเพื่อให้เกิดการพัฒนาไปสู่การแก้ไขปัญหาให้กับเกษตรกร ทั้งในด้านการขายผลผลิตเองโดยตรงตามฤดูกาล เกษตรกรกลายเป็นผู้ประกอบการ และพัฒนาแหล่งท่องเที่ยวของชุมชนให้เป็นที่รู้จักเกิดการพัฒนาในท้องถิ่น

จังหวัดระยอง เป็นพื้นที่หนึ่งที่ได้รับ การส่งเสริมจากการท่องเที่ยวแห่งประเทศไทยและกรมส่งเสริมการเกษตรให้มีการจัดการท่องเที่ยวเชิงเกษตรขึ้นในหลายพื้นที่ และ ในฤดูผลไม้ที่เงาะ ทุเรียน มังคุด กระท้อน มะไฟออกผลระหว่างเดือนเมษายนถึงมิถุนายนของทุกปี จะมีนักท่องเที่ยวเข้าไปเยี่ยมชม ชิมผลไม้ตามสวนและหมู่บ้าน ทำให้เกษตรกรสนใจที่ขายผลไม้ได้โดยตรง มีแนวคิดที่จะพัฒนาท้องถิ่นและจังหวัดของตนเอง นอกจากนี้จังหวัดระยองยังมีธรรมชาติที่งดงามมีการอนุรักษ์ชายฝั่งทะเล พัฒนาเป็นสถานที่ท่องเที่ยวควบคู่ไปกับการชมและชิมผลไม้ คือมีทั้งป่าชายเลน ทะเล ภูเขา น้ำตก ทำให้เกิดการรวมกลุ่มการให้บริการบ้านพักแบบโฮมสเตย์ (Home-stay) ขึ้นในชุมชน มีการบริหารจัดการกันเองโดยไม่มีหน่วยงานเข้าไปช่วยเหลือแนะนำ ดังนั้นเพื่อเป็นการเพิ่มเติมศักยภาพในการบริหารจัดการการท่องเที่ยวเชิงเกษตรของเกษตรกรในจังหวัดระยอง ผู้วิจัยเห็นว่าการจัดการความรู้ในการจัดการท่องเที่ยวเชิงเกษตรจะเป็นการยกระดับความรู้ของเกษตรกรและสร้างเครือข่ายการเรียนรู้ที่จะสามารถนำไปพัฒนาหรือแก้ไขปัญหาต่าง ๆ ที่เกี่ยวข้องกับการจัดการท่องเที่ยวเชิงเกษตรหรือปัญหาด้านอื่น ๆ ของเกษตรกรซึ่งจะเป็นรากฐานในการเสริมสร้างชุมชนให้เข้มแข็งและยั่งยืน อันเป็นภาพรวมของการสร้างและพัฒนาระบบเศรษฐกิจซึ่งสอดคล้องยุทธศาสตร์การพัฒนาด้านการท่องเที่ยวด้วย

วัตถุประสงค์ของการวิจัย

1. เพื่อสร้างองค์ความรู้ พัฒนาและยกระดับความรู้ของเกษตรกรและชุมชน ที่จัดการท่องเที่ยวเชิงเกษตรในจังหวัดระยอง
2. เพื่อทำให้เกิดการแลกเปลี่ยนเรียนรู้ระหว่างเกษตรกร ชุมชน และหน่วยงานที่เกี่ยวข้องที่จัดการท่องเที่ยวเชิงเกษตรในจังหวัดระยอง
3. เพื่อพัฒนาเครือข่ายความร่วมมือระหว่างเกษตรกร ชุมชนและหน่วยงานที่เกี่ยวข้องที่จัดการท่องเที่ยวเชิงเกษตรในจังหวัดระยอง

ขอบเขตการวิจัย

ศึกษาการท่องเที่ยวเชิงเกษตรที่ จังหวัดระยอง สืบเนื่องจากผลการวิจัยในปี 2548 และ 2549 โดยพัฒนาเครือข่ายการเรียนรู้ในระดับจังหวัด และใช้เวทีแลกเปลี่ยนเรียนรู้เป็นเครื่องมือสำคัญในการดำเนินการวิจัย โดยให้วิจัยเชิงคุณภาพ

ระยะเวลาที่ทำการวิจัย : ระหว่างเดือน ตุลาคม 2549 ถึง กันยายน 2550 ระยะเวลา 1 ปี

ประโยชน์ที่คาดว่าจะได้รับและหน่วยงานที่นำไปใช้ประโยชน์

ผลเชิงปริมาณ

- จำนวนของนักท่องเที่ยวที่มาท่องเที่ยวเชิงเกษตรในแต่ละสวนเพิ่มขึ้นจากเดิมร้อยละ 15
- การลดต้นทุนในการจัดการการท่องเที่ยวเชิงเกษตรลงจากเดิมร้อยละ 10

ผลเชิงคุณภาพ

- เกษตรกรมีความรู้ความเข้าใจในการแลกเปลี่ยนและประมวลองค์ความรู้ที่ได้รับ และสามารถนำมาพัฒนาการท่องเที่ยวเชิงเกษตรของตนเองได้ดีขึ้น
- เกิดเครือข่ายการเรียนรู้การท่องเที่ยวเชิงเกษตรขึ้นในจังหวัดระยอง ทั้งในกลุ่มของเกษตรกรผู้จัดการท่องเที่ยว นักท่องเที่ยว นักวิชาการของภาครัฐ รวมทั้งนักวิจัยด้วย

คำสำคัญของโครงการวิจัย :

การท่องเที่ยวเชิงเกษตร (Agro-tourism) หมายถึง การท่องเที่ยวในแหล่งเกษตรกรรม ประกอบกิจกรรมที่เกี่ยวข้องกับการเกษตรและทรัพยากรในชนบท

การจัดการความรู้ (Knowledge Management) หมายถึง กระบวนการอย่างเป็นระบบ เกี่ยวกับการประมวลข้อมูล สารสนเทศ ความคิด การกระทำ ตลอดจนประสบการณ์ของบุคคลเพื่อสร้างเป็นความรู้หรือนวัตกรรม และจัดเก็บในลักษณะของแหล่งข้อมูลที่บุคคลสามารถเข้าถึงได้โดย

อาศัยช่องทางต่าง ๆ ที่องค์กรจัดเตรียมไว้ เพื่อนำความรู้ที่มีอยู่ไปประยุกต์ใช้ในการปฏิบัติงานซึ่งจะก่อให้เกิดการแบ่งปันและการถ่ายโอนความรู้ และในที่สุดความรู้ที่มีอยู่จะแพร่กระจายและไหลเวียนทั่วองค์กร อย่างสมดุล เป็นไปเพื่อเพิ่มความสามารถในการพัฒนาผลผลิตขององค์กร

แผนการถ่ายทอดเทคโนโลยีหรือผลการวิจัยสู่กลุ่มเป้าหมาย :

- จัดทำเอกสารเผยแพร่งานวิจัยไปยังหน่วยงานที่เกี่ยวข้อง

เอกสารนี้เป็นเอกสารที่สงวนไว้สำหรับการใช้งานเพื่อการศึกษาเท่านั้น ไม่อนุญาตให้นำไปใช้ประโยชน์ด้านการค้า ไม่ว่ากรณีใดๆทั้งสิ้น อีกทั้งห้ามมิให้ดัดแปลงเนื้อหา และต้องอ้างอิงถึงเจ้าของเอกสารทุกครั้งที่มีการนำไปใช้

บทที่ 2

การตรวจเอกสารและทบทวนวรรณกรรม

การจัดการความรู้

วิจารณ์ พานิช (2548) ผู้อำนวยการสถาบันส่งเสริมการจัดการความรู้เพื่อสังคม (สคส.) ได้กล่าวไว้ว่า การจัดการความรู้เป็นกิจกรรมที่ซับซ้อนและกว้างขวาง ไม่สามารถให้นิยามด้วยถ้อยคำสั้น ๆ ได้ ต้องให้นิยามหลายข้อจึงจะครอบคลุมความหมาย ดังนี้

- การจัดการความรู้ มีความหมายรวมถึง การรวบรวม การจัดระบบ การจัดเก็บ และการเข้าถึงข้อมูลเพื่อสร้างเป็นความรู้ เทคโนโลยีด้านข้อมูลและคอมพิวเตอร์เป็นเครื่องมือช่วยเพิ่มพลังในการจัดการความรู้ แต่เทคโนโลยีด้านข้อมูลและคอมพิวเตอร์โดยตัวของมันเองไม่ใช่การจัดการความรู้

- การจัดการความรู้เกี่ยวข้องกับการแบ่งปันความรู้ ถ้าไม่มีการแบ่งปันความรู้ ความพยายามในการจัดการความรู้ก็จะไม่ประสบผลสำเร็จ พฤติกรรมภายในองค์กรเกี่ยวกับวัฒนธรรม พลวัตและวิถีปฏิบัติมีผลต่อการแบ่งปันความรู้ ประเด็นด้านวัฒนธรรมและสังคมมีความสำคัญยิ่งต่อการจัดการความรู้

- การจัดการความรู้ ต้องการผู้มีความรู้ความสามารถในการตีความ และประยุกต์ใช้ความรู้ในการสร้างนวัตกรรมและเป็นผู้นำทางในองค์กร รวมทั้งต้องการผู้เชี่ยวชาญในสาขาใดสาขาหนึ่งสำหรับช่วยแนะนำวิธีประยุกต์ใช้การจัดการความรู้ ดังนั้นกิจกรรมเกี่ยวกับคนอื่นได้แก่ การดึงดูดคนเก่งและดี การพัฒนาคน การติดตามความก้าวหน้าของคน และการดึงคนมีความรู้ความสามารถไว้ในองค์กร ถือเป็นส่วนหนึ่งของการจัดการความรู้

- การจัดการความรู้ เป็นเรื่องของ การเพิ่มประสิทธิผลขององค์กร การจัดการความรู้เกิดขึ้นเพราะมีความเชื่อว่าจะช่วยสร้างความมีชีวิตชีวา และความสำเร็จให้แก่องค์กร การประเมิน “ต้นทุนทางปัญญา (Intellectual Capital)” และผลสำเร็จของการประยุกต์ใช้การจัดการความรู้เป็นดัชนีบอก ว่าองค์กรมีการจัดการความรู้ได้อย่างได้ผลหรือไม่

Business college of the University of Texas (2003) ได้ให้ความหมายของการจัดการความรู้ว่า เป็นกระบวนการที่เป็นระบบของการค้นหา การเลือก การจัดระบบ การสกัด และการนำเสนอสารสนเทศ เพื่อทำให้ความรู้ความเข้าใจของพนักงานในเรื่องที่สนใจเป็นพิเศษดีขึ้น การจัดการความรู้จะทำให้องค์กรได้รับความเข้าใจอย่างลึกซึ้งซึ่งด้วยประสบการณ์ของตนเอง กิจกรรมของการจัดการความรู้ที่เกี่ยวกับการจัดหา จัดเก็บ และใช้ความรู้ เป็นไปเพื่อการแก้ปัญหาการเรียนรู้ที่ไม่มีที่สิ้นสุด (Dynamic Learning) นอกจากนั้นยังใช้เพื่อการวางแผนกลยุทธ์และการตัดสินใจอีกด้วย

Trapp (1999) ได้ให้ความหมายของการจัดการความรู้ว่า เป็นกระบวนการที่ประกอบด้วยงานต่าง ๆ จำนวนมากซึ่งมีการบริหารจัดการในลักษณะบูรณาการเพื่อก่อให้เกิดคุณประโยชน์ที่คาดหวังไว้ การจัดการความรู้จึงเป็นแนวคิดองค์รวมที่จะบริหารจัดการทรัพยากรที่เป็นความรู้ในองค์กร

เอกสารนี้เป็นเอกสารที่สงวนไว้สำหรับการใช้งานเพื่อการศึกษาเท่านั้น ไม่อนุญาตให้นำไปใช้ประโยชน์ด้านการค้า ไม่ว่ากรณีใดๆทั้งสิ้น อีกทั้งห้ามมิให้ดัดแปลงเนื้อหา และต้องอ้างอิงถึงเจ้าของเอกสารทุกครั้งที่มีการนำไปใช้

Kucza (2001) ได้ให้ความหมายของการจัดการความรู้เป็นกิจกรรมที่เกี่ยวข้องกับการจัดกระบวนการของการสร้างความรู้ การจัดเก็บ และการแบ่งปันความรู้ กล่าวโดยทั่วไปจะรวมถึง การระบุสภาพปัจจุบัน การกำหนดความต้องการ และการแก้ไขปรับปรุงกระบวนการที่จะส่งผลกระทบต่อจัดการความรู้ให้ดีขึ้นเพื่อบรรลุถึงความต้องการ

กล่าวโดยสรุป การจัดการความรู้ หมายถึงกระบวนการอย่างเป็นระบบเกี่ยวกับการประมวลข้อมูล สารสนเทศ ความคิด การกระทำ ตลอดจนประสบการณ์ของบุคคลเพื่อสร้างเป็นความรู้หรือนวัตกรรม และจัดเก็บในลักษณะของแหล่งข้อมูลที่บุคคลสามารถเข้าถึงได้โดยอาศัยช่องทางต่าง ๆ ที่องค์การจัดเตรียมไว้ เพื่อนำความรู้ที่มีอยู่ไปประยุกต์ใช้ในการปฏิบัติงาน ซึ่งก่อให้เกิดการแบ่งปันและการถ่ายโอนความรู้ และในที่สุดความรู้ที่มีอยู่จะแพร่กระจายและไหลเวียนทั่วทั้งองค์การอย่างสมดุล เป็นไปเพื่อเพิ่มความสามารถในการพัฒนาผลผลิตขององค์การ

รูปแบบ (Model) การจัดการความรู้

TUNA Model กับ การเริ่มต้นการจัดการความรู้

การจัดการความรู้ (Knowledge Management-KM) เป็นเรื่องที่ต้องอาศัยการเรียนรู้ผ่านการกระทำทั้งนี้ เนื่องจากคำว่า "ความรู้" ที่นำมาใช้ภายใต้บริบทของ KM นั้น ไม่ได้มีความหมายเพียงแค่ว่าตัวเนื้อความรู้ที่เราเข้าใจกันโดยทั่วไป ซึ่ง ประพนธ์ ผาสุขยัต (2547) ได้กล่าวไว้ใน "ความรู้" นั้น มีทั้งส่วนที่เป็นทักษะ (Skill) ส่วนที่เป็นกรปฏิบัติ (Practice) และส่วนที่เป็นทัศนคติ (Attitude) อารมณ์ความรู้สึกรวมอยู่ในคำว่าความรู้นั้นด้วย การพยายามทำความเข้าใจเรื่องการจัดการความรู้เนื่องจากมีความหมายค่อนข้างกว้างขวาง จึงจำเป็นต้องอาศัยกระบวนการเรียนรู้ผ่านการกระทำตัวอย่างเช่น การชี้จักรยานให้เป็น ถ้ามีวแต่นั่งฟังวิธีการชี้จักรยาน แต่ไม่ยอมจับจักรยานขึ้นมาชี้จริง ก็รับรองได้ว่าไม่สามารถชี้จักรยานได้อย่างแน่นอน

ในรูปแบบการจัดการความรู้ TUNA Model ประพนธ์ ผาสุขยัต (2547) ได้เปรียบเทียบไว้ว่า KM เหมือนกับปลาตู้ตัวหนึ่ง เมื่อแบ่งปลาตู้เป็น 3 ส่วน คือส่วนหัว ส่วนตัว และส่วนหาง ส่วนหัวเปรียบได้กับ ส่วนที่เป็นวิสัยทัศน์ (Knowledge Vision-KV) ซึ่งหมายถึงทิศทางของการจัดการความรู้คือก่อนที่จะเริ่มทำ KM จะต้องตอบให้ได้ก่อนว่า "เรากำลังมุ่งหน้าไปทางไหน" หรือ "เราทำ KM ไปเพื่ออะไร" มิใช่เพียงมุ่งหวังเพื่อการจัดทำ KM แต่ยังไม่ทราบเป้าหมายของการทำ KM ซึ่งเป็นการเริ่มต้นที่ผิด เพราะตามความเป็นจริงแล้ว KM ไม่ใช่ตัวเป้าหมาย KM เป็นแค่กระบวนการที่ทำให้งานบรรลุผลสัมฤทธิ์ได้ตามที่ต้องการ โดยการใช้อยู่ความรู้เป็นฐาน อาศัยความรู้เป็นปัจจัยทำให้งานสำเร็จ

ส่วนที่สองของ KM เป็นส่วนกลางตัวปลา ซึ่งหมายถึงส่วนของการแลกเปลี่ยนเรียนรู้ (Knowledge Sharing-KS) เป็นหัวใจ และเป็นส่วนที่ยากลำบากที่สุดในกระบวนการทำ KM ทั้งหมด ทั้งนี้เนื่องจากเป็นเรื่องที่

เกี่ยวข้องกับการสร้างเหตุปัจจัยที่จะทำให้ผู้คน "มีใจ" ให้แก่กันและกัน คำถามที่เกิดขึ้นก็คือ ทำอย่างไรคนจะยินยอมและพร้อมที่จะแบ่งปัน ทำอย่างไรให้คนพร้อมที่จะเป็นทั้งผู้รับและผู้ให้

ดังนั้นจะเห็นได้ว่าประเด็นที่ท้าทายในเรื่องการจัดการความรู้ เป็นประเด็นที่ไปเกี่ยวข้องกับการจัดการความสัมพันธ์ระหว่างกันค่อนข้างมาก คำว่า "จัดการ" ในที่นี้จึงมีความหมายว่า เป็นการจัดการที่จะทำให้เกิดเหตุปัจจัย และสิ่งแวดล้อมที่ส่งเสริมให้คนพร้อมที่จะแบ่งปันและเรียนรู้ร่วมกัน

ส่วนที่ 3 ซึ่งเป็นส่วนสุดท้าย คือหางปลา อันหมายถึงตัวเนื้อความรู้ที่เก็บสะสมไว้เป็น "คลังความรู้" หรือ "ขุมความรู้" (Knowledge Assets-KA) ในเชิงของ KM นั้นตัวคลังความรู้ที่ดีจะต้องไม่ใหญ่โตจนเกินไป คือต้องไม่ใช่สถานที่อัดข้อมูลหรือความรู้ต่าง ๆ เข้ามาตลอดเวลา คลังความรู้ที่ดีจะต้องมีการออกแบบวางโครงสร้างไว้อย่างเหมาะสม มีการจัดแบ่งหมวดหมู่ แบ่งหัวข้อต่าง ๆ ไว้อย่างเป็นระบบ เพื่อความสะดวกในการเรียกใช้ นอกจากระบบในการจัดเก็บแล้ว ระบบการปรับแต่ง (Update) เนื้อหาความรู้ให้ทันสมัยอยู่เสมอ ก็เป็นสิ่งที่สำคัญยิ่ง ความรู้ใดที่ตกยุค ล้าสมัยใช้ไม่ได้แล้ว จะต้องถูกกำจัดทิ้ง ตัวองค์ความรู้ที่ดีจะต้องผูกติดไว้กับบริบท โดยอาจจะใช้การเล่าเรื่อง (Storytelling) ใช้กรณีศึกษา (Case Study) และมีการอ้างอิงถึงแหล่งข้อมูล

ส่วนหางปลานี้ เป็นส่วนที่เทคโนโลยีการสื่อสารและสารสนเทศ (Information and Communication Technology-ICT) เข้ามามีส่วนช่วยได้ค่อนข้างมาก ICT นอกจากมีบทบาทในเรื่องการจัดการคลังความรู้แล้ว ยังใช้เป็นเครื่องมือส่งเสริมให้เกิดเวทีการแลกเปลี่ยนเรียนรู้ที่ทรงพลังอย่างยิ่ง เพราะ ICT โดยเฉพาะเทคโนโลยีอินเทอร์เน็ต สามารถทำหน้าที่เป็นพื้นที่เสมือน (Virtual Space) ให้ผู้คนที่อยู่ไกลกันได้มีโอกาสแลกเปลี่ยนเรียนรู้ (Share & Learn) ได้อย่างกว้างขวางมากยิ่งขึ้น

รูปแบบองค์ประกอบของการจัดการความรู้

Probst, Raub and Romhardt (2000) ได้สรุปว่าการจัดการความรู้จะประสบความสำเร็จได้จะต้องมีองค์ประกอบที่สำคัญ 6 ประการ

- 1) การระบุถึงความรู้ (Knowledge Identification)
- 2) การจัดหาความรู้ (Knowledge Acquisition)
- 3) การพัฒนาความรู้ (Knowledge Development)
- 4) การแบ่งปัน/การกระจายความรู้ (Knowledge Sharing/Distribution)
- 5) การใช้ความรู้ (Knowledge Utilization)
- 6) การเก็บรักษา/จดจำความรู้ (Knowledge Retention)

Turban และคณะอ้างอิงถึงในพรธิดา วิเชียรปัญญา (2547) ได้แบ่งกระบวนการของการจัดการความรู้ออกเป็น 6 ประการคือ

- 1) การสร้างความรู้
- 2) การจับและเก็บความรู้

เอกสารนี้เป็นเอกสารที่สงวนไว้สำหรับการใช้งานเพื่อการศึกษาเท่านั้น ไม่อนุญาตให้นำไปใช้ประโยชน์ด้านการค้า ไม่ว่าจะกรณีใดๆทั้งสิ้น อีกทั้งห้ามมิให้ดัดแปลงเนื้อหา และต้องอ้างอิงถึงเจ้าของเอกสารทุกครั้งที่มีการนำไปใช้

- 3) การเลือกหรือการกรองความรู้
- 4) การกระจายความรู้
- 5) การใช้ความรู้
- 6) การติดตามตรวจสอบ

การท่องเที่ยวเชิงเกษตร

การท่องเที่ยวทางการเกษตรจึงถือได้ว่าเป็นรูปแบบหนึ่งของการท่องเที่ยวเชิงนิเวศ โดยมีปัจจัยหลักในการจัดการ 4 องค์ประกอบด้วยกันคือ 1) องค์ประกอบด้านพื้นที่ การท่องเที่ยวเชิงเกษตรจะเน้นในพื้นที่ที่มีเอกลักษณ์เฉพาะตัว สามารถดึงดูดให้นักท่องเที่ยวเข้าไปเที่ยวได้ เช่น แหล่งท่องเที่ยวเกษตรชุมชนหัวแม่คำ อำเภอแม่ฟ้าหลวง จังหวัดเชียงราย ที่เปิดดำเนินการเมื่อปี 2541 ที่มีเอกลักษณ์คือเป็นพื้นที่ที่ทำการเกษตรที่สูง ปลูกไม้ดอกไม้ประดับเมืองหนาว มีอากาศที่เย็นสบาย เหมาะสำหรับการท่องเที่ยว เป็นต้น 2) องค์ประกอบด้านการจัดการ เน้นการจัดการการท่องเที่ยวที่ไม่มีผลกระทบต่อสิ่งแวดล้อมและสังคม 3) องค์ประกอบด้านกิจกรรม โดยเน้นในเรื่องของการเรียนรู้ ให้ความรู้เกี่ยวกับการทำการเกษตร วิถีชีวิต วัฒนธรรมและความเป็นอยู่แก่นักท่องเที่ยว จนก่อให้เกิดประสบการณ์และความประทับใจ และองค์ประกอบที่ 4 คือ การมีส่วนร่วม โดยเน้นการมีส่วนร่วมของชุมชนและท้องถิ่น ซึ่งก่อให้เกิดผลประโยชน์ต่อตัวเกษตรกรและชุมชน ที่จะมีรายได้เพิ่มขึ้นนำไปพัฒนาคุณภาพชีวิตและท้องถิ่นของเกษตรกร และยังได้ปลูกจิตสำนึกในการจัดการสิ่งแวดล้อมให้กับชุมชนเพื่อให้มีทรัพยากรการท่องเที่ยวต่อไป (บันลือ นะสิทธิ์, 2543)

การท่องเที่ยวเชิงเกษตร จึงควรได้รับการจัดการเพื่อพัฒนาและคงไว้ซึ่งหลักการเพื่อการท่องเที่ยวเชิงนิเวศหรือเพื่อการท่องเที่ยวอย่างยั่งยืน นอกจากนี้ยังพิจารณาถึงองค์ประกอบอื่น ๆ ทางด้านการท่องเที่ยว นอกจากองค์ประกอบด้านสถานที่ที่มีศักยภาพไม่ว่าจะเป็นสวนไร่นา หรือฟาร์ม ก็คือ องค์ประกอบด้านการบริการการท่องเที่ยว

การบริการด้านต่าง ๆ สำหรับนักท่องเที่ยวถือว่าเป็นหัวใจสำหรับการท่องเที่ยว เช่น การบริการสถานที่พัก รูปแบบของสถานที่พัก สำหรับการท่องเที่ยวทางการเกษตรควรจะมุ่งเน้นความเป็นท้องถิ่น ใช้วัสดุที่มีอยู่ในท้องถิ่น มาใช้ในการสร้างและการตกแต่ง เช่น ใช้ผ้าฝ้ายทอมือสำหรับท้องถิ่นทางภาคเหนือ เป็นต้น อีกทั้งต้องตั้งอยู่ในพื้นที่ที่เหมาะสมไม่ทำลายธรรมชาติหรือพยายามให้เกิดการกลมกลืนกับธรรมชาติมากที่สุด หรืออาจจะไม่สร้างที่พักใหม่แต่เน้นการให้นักท่องเที่ยวเข้าไปในวัฒนธรรมความเป็นอยู่ของเกษตรกรในลักษณะที่พักในบ้าน (Home Stay) ซึ่งเป็นอีกรูปแบบหนึ่งของการท่องเที่ยวที่ต้องการให้เกษตรกรมีรายได้ เกิดการแลกเปลี่ยนทางวัฒนธรรม เป็นที่พักที่ไม่เน้นความสะดวกสบาย ต้องการให้นักท่องเที่ยวได้สัมผัสกับชีวิตความเป็นอยู่ของเกษตรกรอย่างลึกซึ้ง ซึ่งได้มีการทดลองการเปิดบริการที่พักในลักษณะนี้บ้างแล้ว เช่น ที่บ้านศิรีวง จังหวัดนครศรีธรรมราช

บ้านเกาะยาว จังหวัดพังงา เป็นต้น แต่อย่างไรก็ตามสิ่งหนึ่งที่จะต้องคำนึงถึงถ้าเปิดบริการที่พักในลักษณะนี้คือ ความปลอดภัยทั้งของตัวนักท่องเที่ยวเองหรือของเกษตรกรด้านร้านอาหารและภัตตาคาร การท่องเที่ยวทางเกษตรอาจจัดการให้บริการทางด้านอาหารพื้นเมือง อาหารประจำถิ่น โดยชุมชนหรือตัวเกษตรกรเข้ามามีบทบาทสำคัญในส่วนนี้ ให้กับนักท่องเที่ยวเพื่อเสริมสร้างความประทับใจและความรู้เกี่ยวกับอาหารพื้นเมืองให้กับนักท่องเที่ยว เช่น การบริการอาหารในเมนูกินผักจิ้ม น้ำพริกในชุมชนคีรีวง โดยใช้ผักที่มีอยู่ในท้องถิ่น เช่น ผักเหลียง สะตอ หรือการประกอบอาหารจากพืชผักที่อยู่ในสวนของตัวเกษตรกร เป็นต้น ด้านของที่ระลึก ก็ควรดำเนินการจัดทำของที่ระลึก ซึ่งอาจจะไม่มีหรือไม่มีก็ได้โดยมุ่งเน้นในส่วนของคุณค่าทางเกษตรที่ชุมชนผลิตได้ อาจจะเป็นของแห้ง หรือของสดก็ได้ เพื่อเผยแพร่และกระจายสินค้าของท้องถิ่นด้านมรดกเทศก์และตัวแทนนำเที่ยว ในปัจจุบันมีเพียงกรมส่งเสริมการเกษตรเท่านั้นที่ดำเนินการจัดการทางด้านการท่องเที่ยวทางการเกษตร ยังไม่มีบริษัทหรือตัวแทนนำเที่ยวเข้ามาจัดการในการหาลูกค้าหรือให้ความสะดวก ความรู้แก่นักท่องเที่ยว สำหรับตัวมรดกเทศก์ ควรจะที่อยู่ในท้องถิ่น หรือเป็นตัวเกษตรกรที่ให้ความรู้แก่นักท่องเที่ยวเอง ด้านกิจกรรมในการท่องเที่ยว ชุมชนหรือเกษตรกรควรจะเข้ามามีบทบาทในการจัดการ สร้างกิจกรรมสำหรับการท่องเที่ยวโดยอาจจะจัดประชุมกันในชุมชนหรือท้องถิ่นนั้นเองว่า นักท่องเที่ยวเข้ามาแล้วจะดำเนินกิจกรรมใดบ้าง เช่น ช่วยกรีดยาง ในชุมชนคีรีวง หรือช่วยตัดดอกไม้เมื่อได้รับความรู้ในการตัดดอกไม้ไปแล้ว เป็นต้น

ด้านการรักษาความปลอดภัย ซึ่งมีความสำคัญมากสำหรับนักท่องเที่ยว ทางชุมชนควรจะเข้ามาดูแลจัดการเพื่อให้เกิดความมั่นใจในการท่องเที่ยวโดยประสานงานกับหน่วยงานของรัฐที่เกี่ยวข้อง

องค์ประกอบตลาดการท่องเที่ยว

ตลาดการท่องเที่ยวสำหรับการท่องเที่ยวเชิงเกษตรยังไม่กว้างขวางมากนักเมื่อเทียบกับการท่องเที่ยวเชิงนิเวศรูปแบบอื่น เนื่องจากนักท่องเที่ยวที่สนใจส่วนใหญ่จะเป็นนักท่องเที่ยวชาวต่างประเทศ สำหรับนักท่องเที่ยวชาวไทยยังไม่เป็นที่นิยมมากนัก ทางรัฐบาลควรมีการประชาสัมพันธ์ การท่องเที่ยวเชิงเกษตรให้มากกว่านี้

องค์ประกอบอื่น ๆ

เนื่องจากการท่องเที่ยวทางการเกษตรจะมีนักท่องเที่ยวในการเข้าไปใช้ชีวิต หรือเข้าไปศึกษาท่องเที่ยวเชิงความรู้กับตัวเกษตรกร แต่ก็อาจมีปัญหาก่เกิดขึ้นกับชุมชน เช่นปัญหาขยะ น้ำเสียของชุมชน เป็นต้น ที่อาจเพิ่มมากขึ้นจากการเพิ่มขึ้นของคนเข้ามาในท้องถิ่น ชุมชนหรือตัวเกษตรกรต้องมีแนวทางการจัดการในเรื่องนี้เพื่อไม่ให้เกิดปัญหากับท้องถิ่นได้

ดังนั้นการจัดการความรู้ในการท่องเที่ยวเชิงเกษตรของเกษตรกรจะทำให้เกษตรกรมีการพัฒนาการเรียนรู้ของตนเองพร้อมกับการแลกเปลี่ยนในเครือข่ายที่สนใจร่วมกันสร้างเป็นองค์กรแห่งการเรียนรู้อันจะทำให้สามารถแก้ไขปัญหาต่าง ๆ และพัฒนาได้อย่างยั่งยืนต่อไป

บทที่ 3 ระเบียบวิธีวิจัย

ประชากรและกลุ่มตัวอย่าง

กลุ่มตัวอย่างเป็นเกษตรกรชาวสวนผลไม้ ผู้ประกอบการท่องเที่ยวเชิงเกษตรและประกอบกิจการโฮมสเตย์ในจังหวัดระยอง ซึ่งมีจำนวนทั้งสิ้น 9 ราย คือ สวนยายดา สวนป้าหนั้น สวนผู้ใหญ่สมควรบ้านแดง สวนประสมทรัพย์ สวนมังคุดไทย สวนกำนันพงษ์ สวนอภินิหารธรรมเจริญ บีเจ การ์เด็น วิลล์แอนดรีสอร์ท และสวนสุภัทราแลนด์

วิธีวิจัย

งานวิจัยนี้เป็นงานวิจัยเชิงปฏิบัติการโดยเน้นให้เกิดการเรียนรู้และนำความรู้ที่ได้ไปปรับใช้ในการพัฒนาการท่องเที่ยวเชิงเกษตรโดยใช้กระบวนการมีส่วนร่วมในทุกขั้นตอน มีระเบียบวิธีวิจัยดังนี้

1. รวบรวมข้อมูลพื้นฐานต่าง ๆ ในการจัดการท่องเที่ยวเชิงเกษตรในจังหวัดระยองโดยศึกษาจากเอกสาร และการสัมภาษณ์เกษตรกรและ/หรือผู้ประกอบการท่องเที่ยวเชิงเกษตรและหน่วยงานที่เกี่ยวข้อง
2. จัดเวทีแลกเปลี่ยนเรียนรู้ระหว่างเกษตรกรและ/หรือผู้ประกอบการท่องเที่ยวเชิงเกษตรและหน่วยงานที่เกี่ยวข้อง จำนวน 6 เวที โดยแบ่งเป็น
  - 2.1 เวทีทำความรู้จักพบปะแลกเปลี่ยน 1 ครั้ง
  - 2.2 เวทีระดมความรู้เล่าสู่ประสบการณ์ 1 ครั้ง
  - 2.3 เวทีพัฒนาความรู้สู่การปฏิบัติ 1 ครั้ง
  - 2.4 เวทีแลกเปลี่ยนความรู้ ดูงาน สถานเครือข่าย 1 ครั้ง
  - 2.5 เวทีสกัดหาแก่นของความรู้ 1 ครั้ง
  - 2.6 เวทีสรุปทบทวนเขียนองค์ความรู้ 1 ครั้ง
3. จัดให้มีการแลกเปลี่ยนเรียนรู้นอกจังหวัดเพื่อพัฒนาเครือข่ายการท่องเที่ยวเชิงเกษตรในจังหวัดใกล้เคียง
  1. มีการบันทึกข้อมูลต่างๆที่ได้จากการดำเนินงานในกิจกรรมต่างๆและเวทีแลกเปลี่ยนเรียนรู้มาจัดระบบ แยกแยะ วิเคราะห์และสังเคราะห์ข้อมูล
  2. ใช้แบบสอบถามและการสังเกตแบบมีส่วนร่วมในการประเมินผลการพัฒนาความรู้ของผู้เข้าร่วมเวทีแลกเปลี่ยนเรียนรู้ทั้งก่อนและหลังการดำเนินงานเพื่อวัดผลสำเร็จของงานวิจัย
6. รวบรวม เรียบเรียง เอกสารงานวิจัยโดยใช้วิธีเชิงพรรณนา

เอกสารนี้เป็นเอกสารที่สงวนไว้สำหรับการใช้งานเพื่อการศึกษาเท่านั้น ไม่อนุญาตให้นำไปใช้ประโยชน์ด้านการค้า ไม่ว่ากรณีใดๆทั้งสิ้น อีกทั้งห้ามมิให้ดัดแปลงเนื้อหา และต้องอ้างอิงถึงเจ้าของเอกสารทุกครั้งที่มีการนำไปใช้

บทที่ 4 ผลการศึกษา

ผลการศึกษาวิจัย และรวบรวมข้อมูลความรู้การท่องเที่ยวเชิงเกษตร จังหวัดระยอง โดยการเก็บข้อมูลด้วยวิธีการสัมภาษณ์เชิงลึกกับเกษตรกรที่เปิดสวนเป็นแหล่งท่องเที่ยวเชิงเกษตร ในจังหวัดระยอง การจัดเวทีแลกเปลี่ยนประสบการณ์จากการที่เปิดสวนเป็นแหล่งท่องเที่ยวเชิงเกษตร รวมทั้งหน่วยงานที่ให้การสนับสนุนการท่องเที่ยวเชิงเกษตรในพื้นที่ และการจัดสัมมนาแลกเปลี่ยนเรียนรู้ระหว่างเกษตรกร ชุมชน และหน่วยงานที่เกี่ยวข้อง เพื่อเพิ่มพูนความรู้และประสบการณ์ให้กับเกษตรกรที่เข้าร่วมโครงการวิจัย ได้จำแนกผลการศึกษาทั้งหมดออกเป็น 3 ตอน ด้วยกันคือ

ตอนที่ 1 ข้อมูลจากการสัมภาษณ์เกษตรกรที่เปิดสวนเป็นแหล่งท่องเที่ยวเชิงเกษตร

ตอนที่ 2 การจัดเวทีแลกเปลี่ยนประสบการณ์ระหว่างเกษตรกรที่เปิดสวนเป็นแหล่งท่องเที่ยวเชิงเกษตร จ.ระยอง

ตอนที่ 3 การจัดสัมมนาแลกเปลี่ยนเรียนรู้ระหว่างเกษตรกร ชุมชน และหน่วยงานที่เกี่ยวข้อง เพื่อเพิ่มพูนความรู้และประสบการณ์ให้กับเกษตรกรที่เข้าร่วมโครงการวิจัย

ตอนที่ 1 ข้อมูลจากการสัมภาษณ์เกษตรกรที่เปิดสวนท่องเที่ยวเชิงเกษตร

จากการที่คณะผู้วิจัยได้ทำการสัมภาษณ์ข้อมูลเกษตรกรที่เปิดสวนเป็นแหล่งท่องเที่ยวเชิงเกษตร จังหวัดระยอง จำนวน 9 สวน ได้ข้อมูลซึ่งสามารถประมวลได้ดังนี้

1. ท่องเที่ยวเชิงเกษตรสวนยายดา

สวนยายดา เป็นแหล่งท่องเที่ยวเชิงเกษตรซึ่งเป็นสวนผลไม้แบบผสมผสานที่ปลูกไม้ผลเศรษฐกิจของไทย ได้แก่ ทุเรียน เงาะ สละ ลองกอง มังคุด เจ้าของสวนคือ คุณบุญขึ้น และคุณมานัด โพธิ์แก้ว ตั้งอยู่เลขที่ 30 หมู่ที่ 3 บ้านยายดา ตำบลตะพง อำเภอเมือง จังหวัดระยอง ภายในสวนมีกิจกรรมบุฟเฟ่ต์ผลไม้ และบริการอาหารสำหรับนักท่องเที่ยวที่ต้องการ รวมทั้งการจำหน่ายผลไม้หลากหลายชนิดไว้ให้บริการแก่นักท่องเที่ยวที่ต้องการซื้อกลับบ้าน

ประวัติความเป็นมาของสวนและการดำเนินงาน

สวนผลไม้ของที่นี่ที่ปลูกดูแลมีทั้งหมด 5 แปลง พื้นที่รวมทั้งหมดโดยประมาณมี 40 ไร่ มีสวนไม้ผลเศรษฐกิจที่ปลูก คือทุเรียนและมังคุด 2 แปลง พื้นที่รวมประมาณ 15 ไร่ ยางพาราประมาณ 16 ไร่ แปลงรอปลูกมะนาวอีกประมาณ 2 ไร่ และแปลงปลูกไม้ผลแบบผสมผสานมีพื้นที่ประมาณ 7 ไร่ มีไม้ผลหลักคือ ทุเรียนและเงาะ ซึ่งปลูกเป็นแปลงสำหรับเปิดให้นักท่องเที่ยวเข้าชมสวน เนื่องจากอยู่ใกล้ที่พักอาศัย ทำให้สะดวกในการจัดการและการให้บริการนักท่องเที่ยว คุณบุญขึ้น และคุณมานัด

เอกสารนี้เป็นเอกสารที่สงวนไว้สำหรับการใช้งานเพื่อการศึกษาเท่านั้น ไม่อนุญาตให้นำไปใช้ประโยชน์ด้านการค้า ไม่ว่าจะกรณีใดๆทั้งสิ้น อีกทั้งห้ามมิให้ดัดแปลงเนื้อหา และต้องอ้างอิงถึงเจ้าของเอกสารทุกครั้งที่มีการนำไปใช้

โพธิ์แก้ว เดิมมีอาชีพทำสวนผลไม้อยู่แล้ว ซึ่งในปี พ.ศ.2522 ได้เริ่มเพิ่มชนิดของผลไม้ที่ปลูก คือ มะม่วง ทำการขยายพันธุ์ และจำหน่ายทั้งผลและกิ่งพันธุ์ ทำให้คนในพื้นที่สนใจและหันมาปลูกมะม่วง ตามกันมากขึ้น ผลผลิตที่ออกสู่ตลาดมากขึ้นทำให้ราคาตกต่ำ ขณะเดียวกันราคาทุเรียนสดก็ตกต่ำ เช่นกัน ทำให้ต้องคิดหาทางเพิ่มมูลค่าให้กับผลผลิตที่มีอยู่ โดยการนำทุเรียนมาแปรรูปเป็นทุเรียนทอดกรอบ และทำขายอย่างจริงจัง จนในปัจจุบันถือเป็นสินค้าแปรรูปหลักของสวนยายดา นอกจากนี้ คุณบุญขึ้น โพธิ์แก้ว ยังเป็นประธานกลุ่มแม่บ้านเกษตรกรขยายตาพัฒนา ซึ่งที่ทำการของกลุ่มตั้งอยู่ที่ บ้านของคุณบุญขึ้น โพธิ์แก้ว และจากการทดลองทำน้ำพริกทุเรียน แล้วส่งประกวดน้ำพริกสำเร็จรูปจน ได้รับรางวัลที่ 2 ในงานของพาณิชย์จังหวัดระยอง ส่งผลให้มีคณะดูงานมาขอศึกษาดูงานเป็นจำนวนมาก เมื่อตรงกับช่วงฤดูผลไม้ คณะที่มาดูงานจะขอเดินเข้าไปชมสวนและชิมผลไม้ ด้วยเหตุนี้จึงทำให้ คุณบุญขึ้น คิดว่าสวนไม้ผลหลังบ้านสามารถทำเป็นแหล่งเรียนรู้ได้สักแห่งหนึ่ง จนกระทั่งในปี พ.ศ. 2545 คุณบุญขึ้นจึงได้เริ่มเปิดทำการท่องเที่ยวเชิงเกษตรขึ้นในสวนของตนเอง

การจัดการท่องเที่ยวเชิงเกษตร

ในปีแรกที่เปิดให้บริการท่องเที่ยวเชิงเกษตร สวนยายดาอย่างขาดประสบการณ์ จึงไม่มีการเตรียมการใด ๆ มากนัก มีเพียงห้องน้ำ 1 ห้องเตียงไม้ไผ่ 2 เตียงและร่มคันใหญ่ 1 คัน ชื่อสวนยังไม่ได้ตั้งไว้ ไม่มีทำการประชาสัมพันธ์ ป้ายประกาศบอกทางเข้าสวนก็ไม่ได้ทำ ไม่ทราบถึงวิธีการจัดการกับการรับรอง การต้อนรับ หรือการที่จะให้บริการนักท่องเที่ยวว่าควรจะต้องทำอย่างไรบ้าง ทำให้ในปีแรกของการเปิดสวนเกิดปัญหามากมาย การขาดประสบการณ์ ขาดแหล่งที่จะเรียนรู้ก่อนการเปิดสวนท่องเที่ยว ทำให้ทั้งคุณบุญขึ้น โพธิ์แก้ว และ คุณมานัด โพธิ์แก้ว เกิดการเรียนรู้ว่าจะต้องปรับแก้ข้อบกพร่องต่าง ๆ โดยได้เข้าอบรมโครงการเจ้าบ้านที่ดี เพื่อเป็นการเตรียมความพร้อมให้กับสวนไม้ผลที่จะทำการเปิดสวนเป็นแหล่งท่องเที่ยวเชิงเกษตร จัดโดยกรมส่งเสริมการเกษตรร่วมกับสำนักงานการท่องเที่ยวแห่งประเทศไทย ภาคกลางเขต 4 จ.ระยอง นอกจากนี้ ยังได้เพิ่มพูนประสบการณ์ในการจัดการท่องเที่ยว โดยการศึกษาดูงานที่เกี่ยวข้องกับการท่องเที่ยวในสถานที่ต่าง ๆ และนำมาปรับใช้ให้เกิดประโยชน์ ซึ่งได้รับความร่วมมือและช่วยเหลือทั้งจากเจ้าหน้าที่เกษตรตำบลและหน่วยงานต่าง ๆ ของภาครัฐ ทำให้การเปิดสวนท่องเที่ยวเชิงเกษตรของสวนยายดาในปีต่อ ๆ มา ได้มีทั้งการปรับแต่งสถานที่ให้เกิดความสะดวกสบายมากยิ่งขึ้น เช่น เพิ่มจำนวนห้องน้ำและปุกระเบื้องให้ดูสะอาด ทำพื้นปูนและขยายลานจอดรถ สร้างศาลาให้นักท่องเที่ยวได้พักผ่อนภายในสวน ฯลฯ มีการเพิ่มการประชาสัมพันธ์โดยการทำแผ่นป้ายบอกเส้นทางมาสวนยายดาตามถนน หรือการติดแผ่นป้ายอธิบายชนิดไม้ผลภายในสวน รวมถึงการเพิ่มการจัดการมากขึ้น เช่น มีการจัดเส้นทางเดินชมสวนเพื่อลดความเสียหายของสวน ป้องกันความเสียหายที่เกิดจากการผิมนัดของนักท่องเที่ยวด้วยการให้ออนเงินมัดจำล่วงหน้าในกรณีที่มีการโทรเข้ามานัดหมาย เป็นต้น

เอกสารนี้เป็นเอกสารที่สงวนไว้สำหรับการใช้งานเพื่อการศึกษาเท่านั้น ไม่อนุญาตให้นำไปใช้ประโยชน์ด้านการค้า ไม่ว่าจะกรณีใดๆทั้งสิ้น อีกทั้งห้ามมิให้ดัดแปลงเนื้อหา และต้องอ้างอิงถึงเจ้าของเอกสารทุกครั้งที่มีการนำไปใช้

ข้อเสนอแนะสำหรับการทำท่องเที่ยวเชิงเกษตร

การเปิดสวนท่องเที่ยวเชิงเกษตรทำให้ชาวสวนสามารถอยู่รอดได้ในสถานการณ์ของราคาผลไม้ที่ตกต่ำ และยังเป็นการเผยแพร่ความรู้ด้านการเกษตร และด้านการแปรรูปอาหารให้กับนักท่องเที่ยว และผู้ที่มีความสนใจ เปิดโอกาสให้เพื่อนบ้านได้เข้ามาขายผัก ผลไม้ ที่หน้าสวนเป็นการกระจายรายได้สู่ชุมชน ตัดปัญหาเรื่องพ่อค้าคนกลางที่คอยกดราคาสินค้า นักท่องเที่ยวได้เลือกซื้อหาของฝากกลับบ้านในราคาถูกลงและสดจากสวน นอกจากนี้ คุณบุญชื่น โพธิ์แก้ว ยังพูดถึงหลักคิดในการเปิดสวนท่องเที่ยวว่า “การทำท่องเที่ยวเชิงเกษตรนั้นเราอย่าคิดเป็นธุรกิจ ถ้าเราคิดว่าทุกเวลาต้องมีรายได้ ต้องเป็นเงินเป็นทองเราก็ทำไม่ได้หรอก แต่ถ้าคิดเราอยู่ได้ เขาอยู่ได้ มันจึงจะมีความสุข คิดเพียงว่าเรามีสวนอยู่แล้วเราไม่ต้องขนของไปขายที่ตลาด และให้คนอื่นเข้ามาขายของได้ด้วย และยังได้พูดคุยเพิ่มเติมความรู้จากการได้พบปะผู้คนที่มาเที่ยวมันก็ได้ทั้งใจนักท่องเที่ยวและชุมชนแล้ว”

2. ท่องเที่ยวเชิงเกษตร – โฮมสเตย์ สวนปาทานัน

สวนปาทานันเป็นสวนผลไม้ผสมผสาน และเปิดเป็นโฮมสเตย์ไว้บริการนักท่องเที่ยว มีกิจกรรมในการพาเดินชมสวน และบุฟเฟต์ผลไม้ สวนปาทานันตั้งอยู่ เลขที่ 64/1 หมู่ 14 ตำบลตะพง อำเภอเมืองจังหวัดระยอง เจ้าของสวนปาทานัน คือ คุณปาทานัน โพธิ์แก้ว

ประวัติความเป็นมาของสวนและการดำเนินงาน

สวนปาทานัน เป็นสวนผลไม้ มีพื้นที่ประมาณ 12 ไร่ ปลูกผลไม้ผสมผสานหลายชนิด เช่นทุเรียน เงาะ มังคุด ลองกอง สละ โดยแต่เดิมนั้นสวนปาทานันทำการเกษตรแบบใช้สารเคมี ต่อมาได้สังเกตเห็นว่าการใช้ปุ๋ย และสารเคมีทำให้สภาพดินเสื่อมโทรมลง นอกจากนี้ยังทำให้ต้นทุนสูงขึ้นจากราคापุ๋ยเคมีและสารเคมีที่สูงขึ้น ผลผลิตที่ได้ต้องนำไปขายยังตลาด ซึ่งทำให้ต้องเสียค่าขนส่ง และไม่สามารถตั้งราคาขายเองได้ ต่อมาจึงปรับวิธีการจากการทำเกษตรแบบใช้สารเคมีมาเป็นแบบผสมผสาน เพื่อลดต้นทุนและยังเป็นการปรับปรุงดินด้วย จนกระทั่งในปี พ.ศ. 2546 มีเจ้าหน้าที่เกษตรตำบล และเกษตรอำเภอส่งเสริมให้จัดท่องเที่ยวเชิงเกษตร ทางสวนปาทานันเกิดความสนใจจึงเกิดเป็นท่องเที่ยวเชิงเกษตรสวนปาทานัน ซึ่งมีโฮมสเตย์ไว้บริการนักท่องเที่ยว

การจัดการท่องเที่ยวเชิงเกษตร

ปี พ.ศ. 2546 เป็นปีแรกของการเปิดสวนเป็นแหล่งท่องเที่ยวเชิงเกษตร และโฮมสเตย์โดยโฮมสเตย์สวนปาทานัน และเครือข่าย สามารถรับนักท่องเที่ยวได้ไม่เกิน 50 คน ในราคา 350 บาทต่อคน/คืน มีอาหาร 2 มื้อ โดยเริ่มเปิดช่วงเดือนพฤษภาคม – มิถุนายน โดยคุณอำนาจได้จัดบุฟเฟต์ผลไม้ในราคา 50 บาท/คน และพาทานันผลไม้สวนพร้อมกับการให้ความรู้แก่นักท่องเที่ยว ในปี 2547 สวนปาทานันได้มีการปรับปรุงด้านต่าง ๆ เช่น เปลี่ยนหลังคาที่พักสำหรับการรับประทานบุฟเฟต์ผลไม้จากหลังคามุงจาก เป็นกระเบื้องและเทพื้นปูนเพื่อป้องกันการเฉอะแฉะเวลาฝนตก ปรับภูมิทัศน์สวน

โดยการตัดหญ้าตามเส้นทางเดินชมสวน เพื่อให้พนักงานท่องเที่ยวเดินได้สะดวกและปลอดภัย นอกจากนี้คุณอำนาจได้มีการทำความเข้าใจกับนักท่องเที่ยวก่อนเข้าชมสวนว่าควรปฏิบัติตัวอย่างใดในการเข้าชมสวน ส่วนด้านแรงงานนั้น หากนอกฤดูกาลท่องเที่ยว สวนป่านั้นจะไม่ได้จ้างแรงงานประจำ แต่ถ้าเป็นช่วงฤดูเปิดสวนท่องเที่ยวจะจ้างแรงงาน สำหรับเก็บผลไม้ ประชาสัมพันธ์ และ คนที่จะพานักท่องเที่ยวเดินชมสวน นอกจากนี้ยังได้มีการจัดทำสมุดเยี่ยมเพื่อให้พนักงานท่องเที่ยวได้ติชมรวมทั้งให้คำแนะนำกับสวน ประกอบกับการทำการประชาสัมพันธ์มากขึ้น มีการจัดทำป้ายโฆษณาสวน ป้ายบอกทางตามจุดต่าง ๆ ที่สำคัญ แผ่นพับ รวมทั้งได้รับการช่วยเหลือด้านประชาสัมพันธ์จาก องค์การบริหารส่วนตำบลตะพง (อบต.) และ การท่องเที่ยวแห่งประเทศไทย (ททท.) นอกจากนี้คุณอำนาจได้เข้าการอบรมเพื่อเพิ่มศักยภาพของตนเองในการทำสวนท่องเที่ยว โดยเข้ารับการอบรมเจ้าบ้านที่ดีของการท่องเที่ยวแห่งประเทศไทย การอบรมภาษาอังกฤษ การต้อนรับและการบริการนักท่องเที่ยว ที่จัดขึ้นโดยมหาวิทยาลัยบูรพา ซึ่งการเรียนรู้ปัญหา นำมาปรับใช้ และการแสวงหาความรู้ใหม่ ๆ เหล่านี้เป็นส่วนหนึ่งที่ทำให้สวนป่านั้นได้รับความประทับใจ และเป็นที่ยอมรับมากยิ่งขึ้น ทำให้ในการเปิดสวนท่องเที่ยวปี 2548 มีนักท่องเที่ยวเข้ามาถึง 2,000 คน และยังคงรักษาราคาบุฟเฟต์ผลไม้ให้เท่ากับปีที่สอง คือ 60 บาท/คน และในปี 2549 ได้กำหนดราคาบุฟเฟต์ผลไม้เป็น 80 บาท/คน ตามต้นทุนที่เพิ่มขึ้น

สภาพปัญหาที่พบในการจัดท่องเที่ยวเชิงเกษตร

ในช่วงแรกของการเปิดสวนท่องเที่ยวเชิงเกษตรนั้น ยังขาดความพร้อมในหลายด้าน ไม่ว่าจะเป็นด้านสถานที่ และการประชาสัมพันธ์ เช่น ขาดป้ายบอกทางตามจุดสำคัญ ทำให้นักท่องเที่ยวหาทางเข้ามาลำบาก รวมทั้งบุคลากรที่ยังขาดความรู้ด้านการต้อนรับ การบริการ

ข้อเสนอแนะสำหรับการทำท่องเที่ยวเชิงเกษตร

คุณอำนาจ อ่างศิลา ได้กล่าวถึงประโยชน์ของการทำสวนท่องเที่ยวเชิงเกษตร และโฮมสเตย์ว่า "การเปิดสวนท่องเที่ยวเชิงเกษตรทำให้ขายผลผลิตจากในสวนโดยไม่ต้องขนไปขาย คนชุมชนก็มีรายได้เพิ่มขึ้นจากการขายของให้กับนักท่องเที่ยว ที่สำคัญคือได้ความรู้ใหม่ ๆ " นอกจากนี้คุณอำนาจมีความคิดในการพัฒนาสวนท่องเที่ยวและโฮมสเตย์ โดยการปรับปรุงภูมิทัศน์ของสวน สร้างสินค้าแปรรูปของตนเอง และในส่วนของโฮมสเตย์นั้น คุณอำนาจต้องการสร้างเครือข่ายให้สามารถรองรับนักท่องเที่ยวได้มากขึ้น และต้องการที่จะสร้างคนรุ่นใหม่ ๆ ที่มีใจรักจะทำงานด้านนี้ พร้อมกันนี้ยังได้ฝากข้อเสนอแนะสำหรับผู้สนใจเปิดสวนเป็นแหล่งท่องเที่ยวเชิงเกษตร หรือต้องการทำโฮมสเตย์ว่า "ต้องถามตนเองก่อนว่ามีใจรักอยากทำไหม ถ้ามีใจรักอยากทำ ต้องตอบตนเองให้ได้ว่าจะอะไรเป็นจุดเด่นของสวน สร้างจุดเด่นเป็นของตนเองให้ได้..."

3. ท่องเที่ยวเชิงเกษตรสวนผู้ใหญ่มสมควรบ้านแลง

สวนผู้ใหญ่มสมควรบ้านแลง เป็นสวนผลไม้ที่มีความหลากหลายของไม้ผล เจ้าของสวนคือ คุณสมควร ศิริภักดี ตั้งอยู่ที่ เลขที่ 57 หมู่ 3 ตำบลบ้านแลง อำเภอเมือง จังหวัดระยอง เปิดเป็นสวนท่องเที่ยวเชิงเกษตรโดยผลไม้ของสวนมีความปลอดภัยจากสารเคมี และยังมีต้นมังคุด 100 ปี รวมถึงไม้ผลชนิดต่าง ๆ ไว้ให้นักท่องเที่ยวที่สนใจได้เข้าชม

ประวัติความเป็นมาของสวนและการดำเนินงาน

คุณสมควร ศิริภักดี มีความคุ้นเคยมากกับการทำสวนผลไม้ เนื่องจากเป็นอาชีพดั้งเดิม ได้รับมรดกเป็นสวนผลไม้ จำนวน 2 แปลง ประมาณปี พ.ศ. 2517 โดยแปลงแรกอยู่บนเนื้อที่ 25 ไร่ เป็นสวนที่ปลูกกระท้อนประมาณ 100 ต้น และมะม่วงซึ่งปัจจุบันได้ปลูกยางแทนมะม่วง อีกแปลงหนึ่งมีเนื้อที่ประมาณ 4 ไร่ แบ่งเป็นส่วนของที่อยู่อาศัย 1 ไร่ อีก 3 ไร่ ปลูกพืชผลผสมผสาน ในปี พ.ศ. 2524 ได้รับพื้นที่ทำสวนเพิ่มขึ้นอีกจำนวน 7 ไร่ เป็นสวนโบราณที่มีต้นมังคุดอายุ 100 ปี มีทุเรียนโบราณ คือ พันธุ์สวนน้อย และกบ นอกจากนี้ยังมีไม้ผลชนิดต่าง ๆ เช่น เงาะ ลองกอง ลางสาด ชมพู่ มะละกอบ เป็นต้น ในอดีตการทำสวนที่ผ่านมาของผู้ใหญ่มีการใช้สารเคมีในการทำเกษตร จนกระทั่งปี พ.ศ. 2538 มีเจ้าหน้าที่นำโครงการเกษตรปลอดภัยจากสารพิษ (GAP) ที่มีเป้าหมายลดต้นทุนการผลิตจากการใช้สารเคมีในระบบเกษตรปลอดภัยจากสารพิษเข้ามาแนะนำให้ปฏิบัติ จึงเป็นจุดเริ่มในการปรับเปลี่ยนสวนเพื่อการลดการใช้สารเคมี และในปี พ.ศ. 2539 มีโครงการช่วยเหลือเกษตรกร ซึ่งเป็นโครงการที่เข้ามาช่วยเหลือเกษตรกรในการแก้ปัญหาผลผลิตล้นตลาด ณ เวลานั้น โดยมีงบประมาณให้เกษตรกรนำผลผลิตไปจำหน่ายนอกพื้นที่ จากภาวะผลผลิตล้นตลาดทำให้ราคาผลผลิตตกต่ำจึงเป็นอีกปัจจัยที่ทำให้ตัดสินใจในการเปิดเป็นสวนท่องเที่ยวเชิงเกษตร เพื่อเป็นการช่วยกระจายผลผลิตอีกทางหนึ่ง และเมื่อจะต้องเปิดสวนท่องเที่ยวเชิงเกษตร จึงมีแนวคิดที่จะลดการใช้สารเคมีในการทำสวน เพื่อเป็นการดึงดูดความสนใจของนักท่องเที่ยวอีกทางหนึ่ง ซึ่งการเปิดเป็นสวนท่องเที่ยวเชิงเกษตร เป็นการทำให้ปรับปรุงแบบการทำตลาด ลดภาวะที่ต้องนำผลผลิตไปขายยังตลาด และแก้ปัญหาผลผลิตล้นตลาด ซึ่งก่อนเปิดเป็นสวนท่องเที่ยวเชิงเกษตร ผู้ใหญ่มสมควรได้มีการศึกษาดูงานจาก 2 แหล่ง คือ สวนสุภัทราแลนด์และสวนยายดา ขณะที่เจ้าหน้าที่เกษตรก็พยายามผลักดันให้ใน ต.บ้านแลงมีการเปิดสวนท่องเที่ยวเชิงเกษตร จึงได้เข้าอบรมกับการท่องเที่ยวแห่งประเทศไทย (ททท.) และทำการเปิดสวนท่องเที่ยวเชิงเกษตรในเวลาต่อมา

การจัดการท่องเที่ยวเชิงเกษตร

ในปี พ.ศ. 2549 เป็นปีแรกที่ผู้ใหญ่มสมควรเปิดเป็นสวนท่องเที่ยวเชิงเกษตรโดยเลือกสวนโบราณที่มีเนื้อที่ 7 ไร่ มีความหลากหลายของไม้ผล ได้แก่ ทุเรียน มังคุด เงาะ ลองกอง ปลูกแซม ด้วย สละ น้อยหน่า กัลย ลางสาด ชมพู่สาแหรก ชมพู่มะเหมี่ยว และมีต้นมังคุด อายุ 100 ปี ซึ่งเป็นลักษณะเด่นของสวน ผลไม้ที่มีความปลอดภัยจากสารพิษโดยการรับรอง GAP เป็นจุดขายของสวนใน

เอกสารนี้เป็นเอกสารที่สงวนไว้สำหรับการใช้งานเพื่อการศึกษาเท่านั้น ไม่อนุญาตให้นำไปใช้ประโยชน์ด้านการค้า ไม่ว่ากรณีใดๆทั้งสิ้น อีกทั้งห้ามมิให้ดัดแปลงเนื้อหา และต้องอ้างอิงถึงเจ้าของเอกสารทุกครั้งที่มีการนำไปใช้

การตั้งนักท่องเที่ยวเข้ามาเที่ยวชม นอกจากนี้ในส่วนของจัดการได้มีการจัดเส้นทางเดินชมสวน โดยกันเป็นทางเดิน ป้องกันไม่ให้นักท่องเที่ยวออกนอกเส้นทาง เพื่อความปลอดภัยของนักท่องเที่ยว และเพื่อลดความเสียหายที่อาจจะเกิดขึ้นกับต้นไม้ ทั้งนี้การเปิดสวนท่องเที่ยวของผู้ใหญ่สมควรได้มีการชักชวนให้คนในชุมชนเข้ามามีส่วนร่วม โดยมีการนำผลิตผลของคนในชุมชนเข้ามาขายในสวน และมีบริการอาหารพื้นบ้านให้บริการหากนักท่องเที่ยวต้องการที่จะทานอาหาร โดยจะให้กลุ่มแม่บ้านดูแลและจัดสรรผลประโยชน์กันเอง ซึ่งมีราคาค่าอาหาร คือ 70 บาท/มื้อ/คน อาหาร 3 อย่าง ถ้าราคา 60 บาท/มื้อ/คน อาหาร 2 อย่าง ส่วนราคาบุฟเฟต์ผลไม้ของสวน 80 บาท ต่อคน

ในช่วงหมดฤดูกาลเก็บเกี่ยวสวนของผู้ใหญ่สมควรจะทำการปิดสวนเพื่อคืนธรรมชาติให้กับสวน แล้วเริ่มต้นดูแลต้นไม้พืชพันธุ์ใหม่อีกครั้ง โดยเริ่มจากใส่ปุ๋ย ตัดแต่งกิ่ง ดูแลฉีดพ่นฮอร์โมน ซึ่งเดิมจะฉีดพ่นสารเคมี แต่ปัจจุบันใช้น้ำหมักและปุ๋ยหมักแทน หลังจากนั้นต้องตัดแขนง ลิดแขนงออกอีกครั้ง แต่ถ้าเป็นช่วงวางผลอาจเป็นกิ่งใน ที่ไม่ได้ออกข้างนอกต้องตัดออกให้หมดถึงจะเป็นกิ่งใหญ่ก็ต้องตัดออก แต่ถ้าเป็นช่วงก่อนออกดอกจะตัดแขนงเพื่อให้ต้นเกลี้ยงเกลา สะอาด โปร่ง ถูกอากาศ ถูกแสงแดดได้ดี หลังจากใส่ปุ๋ยเร่ง ตัดแต่งเสร็จก็ดูแลเรื่องระบบน้ำ และถ้าออกดอกแล้วก็สามารถรดน้ำได้อย่างเต็มที่ โกลัดดอกบานจะต้องหยุด มีการให้น้ำน้อย เมื่อติดลูก ติดผล ให้น้ำเต็มที่ ใส่ปุ๋ย ฉีดพ่นฮอร์โมน ดูแลจนกว่าจะติดลูกจนถึงให้ผลที่จะเก็บเกี่ยวได้ หลังจากเก็บเกี่ยวผลผลิตหมดแล้วประมาณ 2 อาทิตย์ก็กลับเข้าสู่วงจรการปิดสวนแล้วเริ่มดูแลสวนรอบใหม่ กิ่งที่ตัดทิ้งมาอย่ากองไว้เพื่อให้ย่อยสลายกลายเป็นปุ๋ย เป็นการลดต้นทุนการผลิตสำหรับค่าปุ๋ยแล้ว ยังเป็นการนำสิ่งที่คิดว่าน่าจะหมดประโยชน์กลับมาใช้ประโยชน์ใหม่ ลดการทำลายสิ่งแวดล้อมที่เกิดจากการเผาไหม้ และยังช่วยคืนความอุดมสมบูรณ์ให้ผืนดิน

สภาพปัญหาที่พบในการเปิดท่องเที่ยวเชิงเกษตร

ในปี 2549 เป็นปีแรก ของการเปิดสวนท่องเที่ยวเชิงเกษตรทางสวนมีการประชาสัมพันธ์น้อย จึงทำให้จำนวนนักท่องเที่ยวที่เข้าชมสวนมีไม่ถึง 1 พันคน และยังพบกับปัญหาหลายอย่าง ไม่ว่าจะเป็นในเรื่องของสถานที่ เช่นพื้นดินแฉะแฉะเวลาที่ฝนตก สร้างความไม่สะดวกในการเดินชมสวน ความไม่พร้อมในการให้บริการ เช่น ปัญหาการเตรียมของไว้ไม่พอดีกับนักท่องเที่ยว ปัญหาห้องน้ำสำหรับแขกยังไม่เรียบร้อย ขาดตู้เย็นแช่เครื่องดื่ม ปัญหาการขาดการบรรยายในการพาชมสวน เป็นต้น จากปัญหาที่เกิดขึ้นในปีแรก ผู้ใหญ่สมควรได้ปรับปรุงแก้ไขให้มีความพร้อมในการรองรับนักท่องเที่ยวให้มากยิ่งขึ้น ในปีต่อมา โดยมีการปรับปรุงสถานที่ เช่น มีการเทพื้นปูนเพื่อความสะดวกของนักท่องเที่ยว ทำศาลาที่พัก มีความพร้อมในการบรรยาย หากต้องการเดินชมสวน ก็มีร่ม มีหมวกไว้คอยบริการ สำหรับปัญหาการเตรียมของไว้ไม่พอดีกับจำนวนนักท่องเที่ยว นั้น ก็ยังเป็นปัญหาอยู่ แต่ถ้าหากนักท่องเที่ยวมีการแจ้งล่วงหน้าก็จะสามารถแก้ปัญหานี้ได้

ข้อเสนอแนะสำหรับการทำทองเที่ยวเชิงเกษตร

การเว้นช่วงของการใช้ประโยชน์จากสวน หรือการปิดสวน เพื่อปล่อยให้สวนปรับสมดุลอีกครั้ง ก็เป็นอีกวิธีการหนึ่งที่ผู้ใหญ่มสมควรได้ปฏิบัติ เพื่อเป็นการพักฟื้น หรือการบำรุงฟื้นฟูให้กับต้นไม้ ซึ่งในช่วงนี้ อาจต้องหากิจกรรมอาชีพเสริมรายได้ นอกจากนั้นการไม่ใช้สารเคมีก็มีผลในการลดต้นทุนการผลิต ลดการเจ็บป่วย ซึ่งเป็นประโยชน์ทั้งกับตัวของผู้ผลิตและผู้บริโภค นอกจากนี้ผู้ใหญ่มควรยังได้ให้ข้อเสนอแนะในการทำทองเที่ยวเชิงเกษตร โดยสรุปได้ว่า ในการทำสวน หรือไม่ว่าจะเป็นการดำเนินธุรกิจใด ๆ ก็ตามสิ่งที่ทุกธุรกิจคาดหวัง คือ กำไร และการอยู่รอดของกิจการ ดังนั้นเมื่อต้นทุนถูกลง ทำให้มีกำไรเกิดมากขึ้น ซึ่งเป็นกลไกหนึ่งที่จะนำพาให้ธุรกิจดำเนินต่อไปได้ และสิ่งสำคัญที่ต้องมีของธุรกิจ คือ ความซื่อสัตย์ หากขาดความซื่อสัตย์ ขาดความไว้วางใจ นั่นคือ ขาดเพื่อน ขาดเครือข่าย ร่วมแบ่งปัน ขาดการติดต่อจากลูกค้า การอยู่รอดย่อมไม่เกิดขึ้นอย่างแน่นอน ถึงแม้จะมีการลดให้ ต้นทุนต่ำเพียงใดก็ตาม

4. ทองเที่ยวเชิงเกษตรสวนประสมทรัพย์

สวนประสมทรัพย์เป็นส่วนของคุณประจวบ จำเนียรศรี ตั้งอยู่เลขที่ 108/7 หมู่ที่ 5 ตำบลบางบุตร อำเภอบ้านค่าย จังหวัดระยอง เปิดรับนักท่องเที่ยวในการเข้ามาชมสวนและชิมผลไม้ ซึ่งมีหลากหลายชนิด เช่น มังคุด ลองกอง ทุเรียน เงาะ กระท้อนและมะยงชิด เป็นต้น นอกจากนี้ยังมีที่พักและอาหารไว้บริการสำหรับนักท่องเที่ยวที่ต้องการ

ประวัติความเป็นมาของสวนและการดำเนินงาน

เดิมคุณประจวบเป็นคนอยุธยาได้ย้ายไปอยู่กับพี่สาวที่จังหวัดลพบุรีตั้งแต่ปี พ.ศ. 2516 ซึ่งในขณะนั้นมีอายุประมาณ 42 ปี ได้เริ่มต้นด้วยการค้าขายเกี่ยวกับรองเท้าและเสื้อผ้า ต่อมาคุณประจวบเริ่มทำค้าขายผลไม้ต่าง ๆ ที่จังหวัดระยอง และเมื่อกิจการค้าขายผลไม้ของคุณประจวบดีขึ้นเรื่อย ๆ จึงซื้อที่ดินผืนแรกเมื่อปี พ.ศ. 2533 จำนวน 3 ไร่ เป็นเงิน 300,000 บาท ซึ่งได้ปลูกทุเรียนทั้งหมด และได้มีการซื้อที่ดินสะสมเรื่อยมาจนถึงปัจจุบัน รวมทั้งหมด 18 ไร่ ในจำนวนนี้ได้นำพื้นที่มาจัดทำเป็นสวนทองเที่ยวเชิงเกษตร 9 ไร่ โดยมีพื้นที่ที่เป็นที่พักอาศัยรวมอยู่ด้วย ปัจจุบันในพื้นที่สวนได้ปลูกไม้ผลหลากหลายชนิด เช่น มังคุด ลองกอง ทุเรียน เงาะ กระท้อนและมะยงชิด ซึ่งเป็นการทำเกษตรแบบปลอดจากสารเคมี ผลผลิตมีทั้งส่งขายตามแผงขายสินค้าที่ตลาด และแผงขายผลไม้ทั่วไป จากภาวะเศรษฐกิจตกต่ำรวมถึงราคาผลไม้ที่ตกต่ำ ประกอบกับการกดราคาสินค้าของพ่อค้าคนกลาง คุณประจวบจึงมีความคิดว่าควรรวมกลุ่มทำทองเที่ยวเชิงเกษตร เพื่อยุติปัญหาการกดราคาจากพ่อค้าคนกลาง และเป็นการระบายสินค้าทางการเกษตรที่ตกค้างอยู่ในสวน และเริ่มจัดทำทองเที่ยวเชิงเกษตรในปี พ.ศ. 2547

การจัดการท่องเที่ยวเชิงเกษตร

คุณประจวบมีความคิดว่าควรรวมกลุ่มจัดทำการท่องเที่ยวเชิงเกษตร เพื่อยุติปัญหาการกดราคาจากพ่อค้าคนกลาง และเป็นการระบายสินค้าทางการเกษตรที่ตกค้างอยู่ในสวน โดยเริ่มต้นทำการท่องเที่ยวเชิงเกษตรในปี พ.ศ. 2547 ในขณะนั้นกลุ่มท่องเที่ยวเชิงเกษตรมีสมาชิก 39 สวน แต่ละสวนเคยเป็นเครือข่ายจากการทำค้าขายร่วมกันมาก่อน จึงง่ายต่อการรวมกลุ่ม และภายในกลุ่มมีการช่วยเหลือเกื้อกูลกันทุกด้าน เช่น หากสวนของสมาชิกมีผลไม้มั้ไม่พอกับความต้องการของนักท่องเที่ยว สมาชิกในกลุ่มก็จะนำผลไม้มั้ที่สวนตัวเองไปเพิ่มให้กับสวนที่ขาด หรือถ้ามีนักท่องเที่ยวมากเกินไป ความสามารถที่สวนจะรับได้ก็จะทำการกระจายนักท่องเที่ยวไปให้กับสวนอื่นที่สามารถรองรับได้ ปัจจุบันสมาชิกในกลุ่มทำการท่องเที่ยวเชิงเกษตรมีเหลืออยู่ 35 สวน เพราะมีเกษตรกรบางส่วนหันไปทำสวนยาง จึงออกจากการเป็นสมาชิกกลุ่ม

สวนของคุณประจวบจะเปิดสวนรับนักท่องเที่ยวในช่วงเดือนพฤษภาคมถึงเดือนกรกฎาคมของทุกปีเพราะเป็นช่วงฤดูผลไม้ ออกผล โดยคิดค่าบริการ เที่ยวชมสวนและชิมผลไม้ 70 บาท ต่อคน ถ้ารับประทานอาหารแบบบุฟเฟต์รวมผลไม้คิดราคา 120 บาทต่อคน / 1 มื้อ (อาหาร 7 อย่าง ผลไม้ 5 อย่าง) แต่ถ้าอาหารแบบตั้งโต๊ะรวมผลไม้ 150 บาทต่อคน (อาหาร 5 อย่าง ผลไม้ 5 อย่าง)

นอกจากกิจกรรมบุฟเฟต์ผลไม้แล้ว คุณประจวบได้ขยายพื้นที่ไร่นาสวนผสมออกไปอีกและจัดให้มีการสาธิตการกรีดยางพาราให้นักท่องเที่ยวได้ชม และมีความคิดที่จะหาจุดดึงดูดให้นักท่องเที่ยวสามารถมาเที่ยวได้ตลอดทั้งปี จึงเปิดบ้านเป็นแหล่งเผยแพร่ความรู้เกี่ยวกับเศรษฐกิจพอเพียง โดยมีคุณลุงประจวบเป็นวิทยากรบรรยายให้ความรู้ และเกิดความคิดที่จะทำโฮมสเตย์ จึงได้ปรึกษากับการท่องเที่ยวแห่งประเทศไทย (ททท.) เกี่ยวกับการทำโฮมสเตย์ การท่องเที่ยวแห่งประเทศไทย จึงพาคุณลุงประจวบไปศึกษาดูงานใน เช่น ไปดูการทำ โฮมสเตย์ที่จังหวัดอ่างทอง เป็นต้น เมื่อกลับมาจึงได้จัดตั้งกลุ่มทำโฮมสเตย์ โดยเริ่มเมื่อปี พ.ศ. 2549 มีสมาชิกกลุ่ม 15 หลังคาเรือน โดยมีข้อตกลงกันว่าให้นักท่องเที่ยวเข้าพักตามบ้านของสมาชิก แต่ให้เรื่องอาหารและผลไม้ให้มากินรวมกันที่บ้านคุณประจวบ หรือถ้าวันไหนที่มีนักท่องเที่ยวมากเกินไปเกินความสามารถที่จะรองรับได้ ก็ให้เจ้าของที่พักเป็นคนจัดหาอาหารให้แขกเอง ในด้านการประชาสัมพันธ์เกษตรจังหวัดก็ได้นำข้อมูลไปลงในเว็บไซต์ให้โดยกลุ่มไม่ได้เสียค่าใช้จ่ายใด ๆ

สภาพปัญหาจากการทำท่องเที่ยวเชิงเกษตร

ช่วงแรกของการทำท่องเที่ยวเชิงเกษตรคุณประจวบ ยังไม่ได้ทำการประชาสัมพันธ์เกี่ยวกับสวน ทำให้จำนวนนักท่องเที่ยวที่เข้ามาชมสวนมีจำนวนน้อย และในปีต่อมา ททท. รวมทั้งเกษตรจังหวัดได้นำข้อมูลต่าง ๆ เกี่ยวกับสวนคุณลุงประจวบไปลงเว็บไซต์ มีสถานีโทรทัศน์กองทัพบก ช่อง 11 ได้ทำการประชาสัมพันธ์ผ่านทางสื่อวิทยุโทรทัศน์ให้โดยที่คุณลุงประจวบไม่ได้เสียค่าใช้จ่ายใด ๆ จึงทำให้สวนคุณลุงประจวบเป็นที่รู้จักและสามารถเข้าถึงได้ง่ายทั้งนักท่องเที่ยวชาวไทยและ

ชาวต่างชาติ รวมทั้งได้รับการอบรมเรื่องการทำท่องเที่ยวเชิงเกษตร และได้ไปดูงานตามสถานที่ต่าง ๆ ที่มีการทำเกี่ยวกับท่องเที่ยวเชิงเกษตร จัดฝึกอบรมมารยาทในการพูดและการต้อนรับ จัดอบรมเจ้าบ้านที่ดี ฯ จากการสนับสนุนของการท่องเที่ยวแห่งประเทศไทย (ททท.) ทำให้สถานการณ์ดีขึ้น นอกจากนี้ยังมีปัญหาการผัดขิดของนักท่องเที่ยว คือ นักท่องเที่ยวจองเข้ามาเที่ยวชมที่สวนและให้เตรียมอาหารกับผลไม้ไว้ให้แต่นักท่องเที่ยวไม่มาตามที่ได้จองเอาไว้ทำให้เกิดความเสียหายขึ้น ภายหลังคุณลุงประจวบได้ใช้วิธีการวางเงินมัดจำไว้ก่อน 50 % ป้องกันความผิดพลาดที่จะเกิดขึ้น ส่วนปัญหาที่เกิดกับการทำโฮมสเตย์ก็คล้ายกับการเปิดสวนทำท่องเที่ยวเชิงเกษตร คือ ปัญหาการจองเข้าพักโฮมสเตย์ นักท่องเที่ยวจองไว้แล้วแต่ไม่มาตามที่ได้จองไว้

ข้อเสนอแนะสำหรับการทำท่องเที่ยวเชิงเกษตร

คุณประจวบได้ฝากหลักการและข้อคิดของการทำการท่องเที่ยวเชิงเกษตรให้ประสบความสำเร็จ ดังนี้ “การทำงานด้านนี้เราไม่สามารถทำเองไปคนเดียวได้จำเป็นที่ จะต้องพึ่งพาอาศัยซึ่งกันและกัน จะต้องมีความซื่อสัตย์ต่อกัน มีความเอื้อเฟื้อต่อกัน ของทุกอย่างที่นำมาให้นักท่องเที่ยวจะต้องมีคุณภาพดี ไม่มีการหลอกหลวงนักท่องเที่ยว และผู้ให้บริการจะต้องมีจิตใจรักในงานบริการ คำนึงถึงจากนักท่องเที่ยวอย่าเก็บเอามาเป็นอารมณ์ ให้รับฟังแล้วนำมาแก้ไขให้มันดีขึ้น”

สรุปได้ว่าการที่จะทำท่องเที่ยวเชิงเกษตรหรือโฮมสเตย์ให้ประสบความสำเร็จได้นั้น จำเป็นที่จะต้องมีการสร้างเครือข่าย เพื่อที่จะได้แก้ไขปัญหาร่วมกันและเป็นการลดความเสี่ยงในการทำงาน

5. ท่องเที่ยวเชิงเกษตรสวนมังคุดไทย

สวนมังคุดไทยเป็นสวนผลไม้ของ คุณปัญญา สุขสว่าง ตั้งอยู่เลขที่ 31 หมู่ 4 ตำบลหนองตะพาน อำเภอบ้านค่าย จังหวัดระยอง เป็นสวนผลไม้ที่ปลูกมังคุดจำนวนมาก และนำส่งออกขายไปต่างประเทศ อีกทั้งนำผลิตผลมาแปรรูปเป็นไวน์ซึ่งเป็นที่ขึ้นชื่อของจังหวัดระยองอีกด้วย ภายในสวนปลูกมังคุดเป็นหลัก แต่ก็มีผลไม้อื่นแทรกแซมอยู่ด้วย เช่น ทุเรียน มะม่วง เงาะ ซึ่งเปิดต้อนรับนักท่องเที่ยวที่สนใจการท่องเที่ยวเชิงเกษตรได้เข้าชม และชิมผลไม้ภายในสวน

ประวัติความเป็นมาของสวนและการดำเนินงาน

เดิมคุณปัญญา สุขสว่าง เป็นมัณฑศิลป์ทำงานทางด้านการออกสถาปัตยกรรม แต่ทางครอบครัวมีอาชีพหลักคือการทำสวนผลไม้ ซึ่งในปี พ.ศ. 2538 เมื่อบิดา เสียชีวิต คุณปัญญา มีความจำเป็นที่จะต้องเข้ามาดูแลกิจการของสวนแทนบิดา โดยมีการเพิ่มความรู้ให้กับตนเองด้วยการศึกษาอบรม จากหน่วยงานต่าง ๆ พร้อมทั้งเรียนรู้จากบุคคลรอบข้างด้วยการพูดคุยแลกเปลี่ยน และการเข้าร่วมการประชุม จากเนื้อที่สวนทั้งหมดประมาณ 20 ไร่ จำนวน 2 แปลง มีต้นมังคุดประมาณ 300 ต้น เป็นเนื้อที่ใช้ปลูกมังคุดประมาณ 12 ไร่ ซึ่งผลิตผลที่ออกสู่ตลาด มีทั้งการส่งขายตามแผงผลไม้ ตามตลาด และตามโรงแรม และมีบางส่วนได้นำไปขายเพื่อการส่งออก ซึ่งในช่วงแรกคุณภาพของมังคุดยัง

ไม่ได้ตามที่ต้องการ ประกอบกับตลาดส่งออกยังไม่คึกคัก ส่วนใหญ่จึงยังคงส่งขายตามร้านค้าต่าง ๆ ปัญหาที่เกิดขึ้นตามมาคือ ขายแล้วเก็บเงินไม่ได้ คุณปัญญาจึงได้หันกลับมาพัฒนาคุณภาพของมังคุดเพื่อการส่งออกอย่างจริงจัง เพราะราคาของมังคุดเพื่อการส่งออกจะให้ราคาที่ดีกว่า โดยเริ่มทดลองสังเกตสิ่งแวดล้อมที่จะทำให้มังคุดมีคุณภาพดี คือ มีผิวมัน ขั้วเขียว ซึ่งได้มีการเรียนรู้และพัฒนาจนสามารถส่งออกได้มากขึ้นในปี 2545 ซึ่งเป็นปีที่เริ่มมีการผลิตเพื่อการส่งออกเป็นหลัก

จากผลผลิตทั้งหมดจะสามารถคัดเพื่อนำส่งออกขายไปยังต่างประเทศได้ประมาณร้อยละ 50 ของผลผลิตทั้งหมด ส่วนที่เหลือจะต้องขายออกสู่ตลาดภายในประเทศ ซึ่งประสบกับปัญหาราคามังคุดภายในประเทศตกต่ำ ส่งผลให้ทางสวนไม่สามารถขายผลิตผลตามราคาตลาดในขณะนั้นได้ จึงต้องหาทางออกให้กับตนเอง โดยเริ่มแรก คือ การคิดที่จะเป็นนายหน้าในการจัดซื้อ จัดหาสินค้าให้กับบริษัทญี่ปุ่น แต่ด้วยสินค้าเกษตรที่จะทำการรวบรวมขึ้น เกษตรกรไม่สามารถที่จะทำได้ตามมาตรฐานที่บริษัทกำหนดได้ ซึ่งอาจจะเป็นการสร้างปัญหาภายหลังได้ จากการที่คุณปัญญาได้เคยคลุกคลีกับงานด้านโรงแรมมาก่อน จึงเกิดมุมมองที่จะนำการท่องเที่ยวเข้ามาเกี่ยวข้องกับการทำสวนเกษตร ประกอบกับมีแนวคิดว่าจะต้องขายผลิตผลที่เหลือให้หมด รวมถึงการแปรรูปผลิตผลให้เป็นผลผลิตที่หลากหลายแล้วขายที่สวน เป็นการลดต้นทุนเรื่องการขนส่ง โดยเน้นในเรื่องคุณภาพของสินค้า เพิ่มรูปแบบบรรจุภัณฑ์ เพิ่มบรรยากาศภายในสวน ก็จะทำให้สามารถเพิ่มมูลค่าของสินค้าได้ และยังทำให้กลุ่มลูกค้าซึ่งส่วนใหญ่เป็นผู้บริโภคคนสุดท้ายได้รู้จักกับสวนโดยตรงมากขึ้น

การจัดการท่องเที่ยวเชิงเกษตร

การจัดการท่องเที่ยวเชิงเกษตรของสวนมังคุดไทยได้เริ่มในปี 2540 ซึ่งเป็นช่วงที่ราคาคาผลผลิตของผลไม้ตกต่ำ ซึ่งรวมถึงราคาของมังคุดด้วยเช่นกัน โดยสวนมังคุดไทยได้ทำการปรับภูมิทัศน์ของสวนและมีการทำป้ายบอกทางเพื่อที่จะสื่อกับบุคคลภายนอกให้ทราบว่าสวนมังคุดไทยอยู่ที่ใด นอกจากนี้ยังได้รับคำแนะนำจากผู้เข้าชมสวนในด้านต่างๆ ในการปรับปรุงและพัฒนา การเป็นสวนท่องเที่ยวที่สมบูรณ์และตอบสนองความต้องการของนักท่องเที่ยวมากขึ้น นอกจากนี้ยังมีการประชาสัมพันธ์ในรูปแบบของการพูดคุยในรายการวิทยุ ซึ่งส่งผลให้เกิดการหลงใหลของผู้คนที่เข้ามาเยี่ยมชมมากขึ้น ประกอบกับการมีสื่อโทรทัศน์เข้ามาสัมภาษณ์ และออกอากาศจึงยิ่งเป็นการเพิ่มจำนวนนักท่องเที่ยวให้เข้ามาเยือนมากยิ่งขึ้น

ปัญหาที่เกิดขึ้นตามมา คือ ไม่มีที่จอดรถรองรับนักท่องเที่ยวเหล่านั้น ซึ่งในปี 2547 ทางสวนมังคุดไทยจึงเริ่มวางผังจัดสรรที่ดิน และวางระบบน้ำป้องกันในเรื่องน้ำท่วม มีการวางการปลูกพืชเสริมเพื่อลดความเสี่ยงของพืชหลัก และจากความสะดวกในการเดินทางและความสวยงามของสวนส่งผลให้จำนวนนักท่องเที่ยวเพิ่มขึ้น โดยจำนวนนักท่องเที่ยวในปี 2547 และ 2548 เฉลี่ยประมาณ 2,000 คนต่อปี ความน่าสนใจของสวนอีกส่วนหนึ่ง คือ มีการส่งออกมังคุด ซึ่งเสมือนเป็นตัวรับรองคุณภาพของมังคุดได้เป็นอย่างดี ทำให้นักท่องเที่ยวรู้สึกว่าได้ทานของที่มีคุณภาพ ขณะเดียวกันหีบห่อที่บรรจุ

เอกสารนี้เป็นเอกสารที่สวนไว้อำนาจสำหรับการใช้งานเพื่อการศึกษาเท่านั้น ไม่อนุญาตให้นำไปใช้ประโยชน์ด้านการค้า ไม่ว่าจะกรณีใดๆ ทั้งสิ้น อีกทั้งห้ามมิให้ดัดแปลงเนื้อหา และต้องอ้างอิงถึงเจ้าของเอกสารทุกครั้งที่มีการนำไปใช้

เป็นกล่องแทนการใส่ถุงพลาสติกก็มีส่วนช่วยเพิ่มมูลค่าในการขายด้วยเช่นกันนอกจากนี้ สวนมังคุดไทยมีการจัดบุฟเฟต์ผลไม้ซึ่งเป็นการเพิ่มช่องทางการขายผลผลิตของสวนโดยราคาเริ่มแรก เมื่อปี 2547 อิ่มละ 80 บาท และในปีถัดมาได้มีการเพิ่มเรื่องทานอาหารกับผลไม้กำหนดราคาที 150 บาท หรือ ถ้ามีจำนวนนักท่องเที่ยวมากก็คิดราคาคนละ 120 บาท โดยมีผลไม้หลัก คือ มังคุด ทุเรียน และเงาะ ซึ่งมังคุดที่ให้ทานไม่ใช่เกรดส่งออก จะเป็นเกรดธรรมดา ส่วนทุเรียนและเงาะที่สวนมีจำนวนไม่มาก จึงต้องนำเข้าจากสวนอื่น แต่จะมีต้นที่มีลูกไว้ให้นักท่องเที่ยวได้ถ่ายรูป นอกจากนี้ยังมีบ้านพักสำหรับค้างคืนในสวน จำนวน 2 หลัง หลังใหญ่ราคา 2,500 บาท พักได้ไม่เกิน 10 คน ส่วนหลังเล็ก ราคา 500 บาทพักได้ 2 คน หากพัก 3 คน คิดราคา 700 บาท

สภาพปัญหาจากการทำท่องเที่ยวเชิงเกษตร

ปัญหาที่เกิดขึ้นของสวนมังคุดไทย ในการทำท่องเที่ยวเชิงเกษตร คือ นักท่องเที่ยวขาดข้อมูลข่าวสารในการรับรู้ข้อมูลที่เกี่ยวข้องกับการท่องเที่ยวเชิงเกษตรของสวน เช่น ช่องทางการรับรู้ข้อมูลข่าวสารมีน้อย ขาดการประชาสัมพันธ์ที่ต่อเนื่อง รวมถึงความไม่เข้าใจของนักท่องเที่ยวต่อราคาที่ต้องจ่ายเพื่อแลกกับการบริการต่าง ๆ ภายในสวน และปัญหาในสวนของแรงงานที่ทางสวนต้องจ้างด้วยราคาที่สูง เพราะต้องเป็นแรงงานที่มีฝีมือในการจัดการสวนให้สวย สะอาด เพื่อต้อนรับนักท่องเที่ยว

ข้อเสนอแนะสำหรับการทำท่องเที่ยวเชิงเกษตร

คุณปัญญาได้ให้ข้อเสนอแนะสำหรับชาวสวนที่จะทำท่องเที่ยวเชิงเกษตรดังนี้ “รู้เรื่องของการผลิตพอสมควร รู้เรื่องของสวน รู้เรื่องต้นทุน แล้วก็รู้เรื่องการบริการ เพราะว่าการทำงานเป็นสินค้าบริการ” ซึ่งสรุปได้ว่านอกจากจะมีความรู้ในการทำสวนเกษตรที่ตนเองทำอยู่แล้ว ซึ่งก็คือ เรื่องการผลิต ต้นทุนของสวน ควรจะมีความรู้ในด้านการให้บริการแก่นักท่องเที่ยวที่เข้ามาเที่ยวชมสวน ซึ่งหากขาดการบริการที่ดีแล้วก็อาจจะเป็นสาเหตุหนึ่งที่ทำให้สวนที่เปิดท่องเที่ยวเชิงเกษตรไม่ประสบความสำเร็จ และนอกจากความรู้ด้านการบริการแล้ว การปรับปรุงบรรยากาศของสวนก็เป็นอีกหนึ่งปัจจัยในการทำท่องเที่ยวเชิงเกษตรให้ประสบความสำเร็จ

6. ท่องเที่ยวเชิงเกษตรสวนกำนันพงษ์

สวนกำนันพงษ์ เป็นสวนผลไม้ที่มีความหลากหลายของชนิดไม้ผลดำเนินงานโดย คุณสุวัฒน์ แสงอากาศ ซึ่งเป็นเจ้าของสวน ตั้งอยู่ที่ เลขที่ 1 หมู่ 4 ตำบลพลองตาเอี่ยม อำเภอวังจันทร์ จังหวัดระยอง มีผลไม้คุณภาพดีเป็นที่ยอมรับในรสชาติ ซึ่งสวนของกำนันพงษ์ได้รับการรับรองระบบการทำเกษตรที่ดีมีคุณภาพ (Good Agricultural Practice: GAP) ประกอบกับการให้ความสำคัญกับคุณภาพของผลผลิต ทำให้สวนกำนันพงษ์จัดเป็นสวนผลไม้ที่มีคุณภาพมากอีกสวนหนึ่ง

ประวัติความเป็นมาของสวนและการดำเนินงาน

สวนกำนันพงษ์ เป็นสวนเก่าแก่ที่สืบทอดมาตั้งแต่ พ.ศ. 2510 โดยแต่เดิมบิดาคุณสุวัฒน์ เป็นผู้บุกเบิกและดูแล ซึ่งในอดีตมีเนื้อที่ประมาณ 10 ไร่ ปลูกทุเรียน เงาะ เป็นหลัก ในปี พ.ศ. 2527 คุณสุวัฒน์ จึงได้เข้ารับภาระในการดูแลสวน ซึ่งในปัจจุบันสวนกำนันพงษ์มีพื้นที่ 50 ไร่ ปลูกผลไม้หลากหลายชนิด เช่น ทุเรียน ทั้งพันธุ์หมอนทองและพันธุ์ชะนี เงาะ มังคุด ลองกอง เป็นต้น นอกจากนี้ยังมีไม้ที่หายากที่ปลูกแซมในสวน เช่น มะขวิด ผาง เป็นต้น ซึ่งในการปลูกไม้ผลจะมีการแบ่งพื้นที่ออกเป็นสวน ๆ แยกออกจากกันตามไม้ผลแต่ละชนิด แต่ก็มีส่วนที่ปลูกผสมผสานกัน เช่น ปลูกมังคุดแทรกในระหว่างต้นทุเรียนเพื่ออาศัยร่มเงาจากต้นทุเรียนเพราะมังคุดชอบแสงแดดรำไรและช่วยให้มังคุดมีผิวมันสวยงาม ปัจจุบันสวนกำนันพงษ์แห่งนี้มีทุเรียนจำนวน 500 ต้นเป็นสายพันธุ์หมอนทองประมาณ 300 ต้น สายพันธุ์ชะนี 200 ต้น มังคุดประมาณ 300 ต้น ลองกอง 300 ต้นและมีเงาะหลงเหลืออยู่บ้างประมาณ 10 ต้น แต่เป็นต้นเงาะที่มีอายุถึง 40 ปี ซึ่งยังให้ผลผลิตที่ดีและมีคุณภาพ คุณสุวัฒน์ได้ให้ความสำคัญในระบบการจัดการสวนเป็นอย่างมาก โดยนำระบบการทำเกษตรที่ดีมีคุณภาพ (Good Agricultural Practice: GAP) เข้ามาใช้ในการทำสวน ซึ่งระบบ GAP นี้เองจะช่วยให้ผลผลิตมีคุณภาพมากขึ้น และปลอดภัยต่อผู้บริโภครวมทั้งตัวเกษตรกรเอง และในช่วงปี พ.ศ.2540 เกิดภาวะเศรษฐกิจถดถอยอย่างหนัก สินค้าเกษตรซบเซา ราคาทุเรียนตกต่ำ คุณสุวัฒน์จึงปรึกษากับนายอำเภอวังจันทร์เพื่อหาแนวทางการแก้ไขช่วยเหลือเกษตรกร โดยจัดสร้างตลาดถนนผลไม้ขึ้นที่อำเภอวังจันทร์ ซึ่งเป็นตลาดที่เปิดให้เกษตรกรชาวสวนได้นำผลไม้มาจำหน่ายโดยตรง โดยเน้นว่าต้องเป็นเกษตรกรเจ้าของสวนเอง เพื่อให้ได้ผลไม้ที่มีคุณภาพไม่หลอกลวงผู้บริโภค ซึ่งก็ได้เสียงตอบรับเป็นอย่างดีและจัดขึ้นในช่วงเดือนพฤษภาคมเป็นประจำทุกปี ซึ่งภายในงานจัดให้มีกิจกรรมต่าง ๆ มากมาย ต่อมาในปี พ.ศ.2544 ได้เริ่มจัดกิจกรรมชมสวนขึ้น โดยให้นักท่องเที่ยว “นั่งรถโฟชมสวน” คือใช้รถแทรกเตอร์ พ่วงท้าย ตกแต่งให้ได้อารมณ์และบรรยากาศรถไฟ ซึ่งต่อมากลายเป็นเอกลักษณ์ของการท่องเที่ยวเชิงเกษตรของสวนกำนันพงษ์

การจัดการท่องเที่ยวเชิงเกษตร

การท่องเที่ยวเชิงเกษตร สวนกำนันพงษ์ เริ่มตั้งแต่ปี พ.ศ.2546 โดยได้รับการส่งเสริมจากการท่องเที่ยวแห่งประเทศไทย (ททท.) และการไปศึกษา อบรม ดูงานจากสถานที่ต่าง ๆ ของคุณสุวัฒน์ จึงทำให้มีความเข้าใจรูปแบบการท่องเที่ยวเชิงเกษตรและมีความมั่นใจในการต้อนรับนักท่องเที่ยวที่มาชมสวนเพิ่มมากขึ้น

การท่องเที่ยวเชิงเกษตร สวนกำนันพงษ์ มีการนั่งรถโฟชมสวนประกอบกับการบรรยายจากยุวมัคคุเทศก์ ซึ่งให้เยาวชนในท้องถิ่น เพื่อให้ความรู้ อธิบาย และชี้แจงรายละเอียดต่าง ๆ ให้กับนักท่องเที่ยวตลอดเส้นทางรถไฟและตลอดการเดินทางชมสวน เพื่อสร้างความคุ้นเคยและความเข้าใจให้กับนักท่องเที่ยว ซึ่งแนวคิดให้มี ยุวมัคคุเทศก์ นี้เป็นอีกแนวความคิดของคุณสุวัฒน์ที่ต้องการให้

เอกสารนี้เป็นเอกสารที่สงวนไว้สำหรับการใช้งานเพื่อการศึกษาเท่านั้น ไม่อนุญาตให้นำไปใช้ประโยชน์ด้านการค้า ไม่ว่าจะกรณีใดๆทั้งสิ้น อีกทั้งห้ามมิให้ดัดแปลงเนื้อหา และต้องอ้างอิงถึงเจ้าของเอกสารทุกครั้งที่มีการนำไปใช้

เยาวชนเข้ามามีส่วนร่วม ปลูกฝังแนวคิดด้านการอนุรักษ์สิ่งแวดล้อม เกิดความรัก ความภาคภูมิใจในอาชีพเกษตรกรชาวสวน ตลอดจนการเข้าชมภายในสวน ยุวมัคคุเทศก์จะบรรยายรายละเอียดพร้อมตอบข้อซักถามของนักท่องเที่ยว นอกจากนี้ยังมีกิจกรรมต่าง ๆ เช่น การสาธิต การเก็บ การตัดและรับทุเรียน การให้นักท่องเที่ยวได้มีส่วนร่วม เช่น ทดลองผ่าทุเรียน หรือรับทุเรียน ซึ่งเป็นการจัดกิจกรรมที่ทำให้นักท่องเที่ยวรู้สึกสนุกและประทับใจ และมีการจัดบุฟเฟต์ผลไม้ ราคา 50 บาท/คน ซึ่งสวนก้านนพวงมีชื่อเสียงในเรื่องของทุเรียนและมังคุดที่มีรสชาติที่ดี นอกจากนี้ยังมีการแปรรูปผลผลิต เช่น การทำทุเรียนกวน และทุเรียนทอด เพื่อจำหน่ายกับนักท่องเที่ยวและเป็นการนำผลผลิตที่เหลือมาแปรรูปเพิ่มมูลค่าอีกทางหนึ่ง

สภาพปัญหาจากการจัดท่องเที่ยวเชิงเกษตร

ปัญหาที่พบ คือปัญหาจากนักท่องเที่ยว จากความไม่เข้าใจของนักท่องเที่ยวที่ก่อให้เกิดความเสียหายกับสวน เนื่องจากความรู้เท่าไม่ถึงการณ์ หรือไม่ได้สนใจการอธิบายเพื่อทำความเข้าใจก่อน และความเห็นแก่ตัวของนักท่องเที่ยวบางคน เป็นต้น นอกจากนี้การโฆษณาและการประชาสัมพันธ์ยังมีน้อยมาก ทำให้นักท่องเที่ยวขาดข้อมูลในการตัดสินใจ และขาดข้อมูลในการเดินทางซึ่งอาจสร้างความไม่สะดวกให้กับนักท่องเที่ยว รวมถึงปัญหาในเรื่องของข้อจำกัดในการรองรับจำนวนนักท่องเที่ยวทั้งในด้านของบุคลากร และสถานที่รองรับ เช่น ห้องน้ำ ลานจอดรถ เรือนพัก เป็นต้น

ข้อเสนอแนะสำหรับการทำท่องเที่ยวเชิงเกษตร

เกษตรกรต้องมีความพร้อม และมีใจรักการบริการ ต้องมีความซื่อสัตย์ ต่อลูกค้า ดังที่คุณสุวัฒน์ได้กล่าวไว้ว่า “ถ้าเราซื่อสัตย์กับลูกค้า ลูกค้าก็ซื่อสัตย์กับเรา” นอกจากนี้ต้องสร้างความประทับใจให้กับนักท่องเที่ยวทั้งในด้านการบริการ และคุณภาพของสินค้า และมีการประชาสัมพันธ์ให้เป็นที่รู้จักแก่นักท่องเที่ยว

7. สวนอ่งนธรรมเจริญ

คุณประวิทย์ ธรรมเจริญ เจ้าของสวนอ่งนธรรมเจริญ เลขที่ 2/5 ม.4 ตำบลนาตาขวัญ อำเภอเมือง จังหวัดระยอง คุณประวิทย์ ธรรมเจริญ เป็นประธานปรับปรุงคุณภาพมังคุด ทำสวนอยู่ทั้งหมด 24 ไร่เป็นสวนมังคุดที่ให้ผลแล้วประมาณ 6 ไร่ นอกนั้นเป็นสวนเงาะและมีการทดลองปลูกอ่งนปริมาณ 2 ไร่

ประวัติความเป็นมาของสวนและการดำเนินงาน

เนื่องจากในทีแรกนั้นลูกชายมีความสนใจอยากจะทำปลูกอ่งน เนื่องจากเชื่อว่าจะให้ผลตอบแทนสูง จึงได้ทดลองปลูกดู โดยไปเอาพันธุ์มาจากปากช่องพันธุ์รัฐเตอร์เรด ยูดี แล้วก็แบล็คโอบอ 3 พันธุ์ และเริ่มปลูกประมาณปี 2544 ในช่วงแรกนั้น พบปัญหามากคือไม่ค่อยแตกตา ซึ่งอาจเกิดมาจากการที่เราไม่มีประสบการณ์ในการดูแล ต้องลองผิดลองถูกพอสมควร จนกระทั่งพอเริ่มให้ผลแล้ว ผลออกมา

เป็นที่พอใจในระดับหนึ่ง ผลผลิตเฉลี่ยประมาณ 300-500 กิโลกรัมชายกิโลละ 180 บาท โดยขายที่สวน การประชาสัมพันธ์การจำหน่ายใช้วิธีปิดป้าย และเมื่อผู้สนใจต้องการซื้อก็สามารถไปเก็บด้วยกันได้เลย นอกจากนี้ยังมีผลไม้อื่นจำหน่ายด้วยตามฤดู เช่น เงาะ และทุเรียน เป็นต้น ในส่วนของมังคุดทางสวนทำเพื่อการส่งออก โดยขายผ่านตัวแทน ซึ่งจะต้องคัดเอาผิวมัน จุกเขียว หัวมีตำหนิไม่เกิน 5% ญี่ปุ่นนะ จันทิแรกก็เอา ฝาแดงเอา มีตำหนิได้ไม่เกิน 20% พอมาปีที่แล้วเงินจะเอาจุกเขียวเช่นกัน

การจัดการท่องเที่ยวเชิงเกษตร

ทางสวนจะเปิดให้นักท่องเที่ยวเข้ามาในช่วงที่อุนงมีผล เนื่องจากอุนงอาจไม่ออกลูก ถึงแม้ว่าอุนงสามารถทำได้ทุกฤดู แต่ว่าติดในเรื่องความพร้อม ซึ่งความพร้อมของอุนงต้องเป็นธรรมชาติ ต้องดูความพร้อมของต้นอุนง ซึ่งความได้เปรียบของอุนงในการเปิดเป็นสวนท่องเที่ยวคือในช่วงเดือนกุมภาพันธ์ ผลไม้อื่นมันก็ยังไม่ค่อยออก ก็จะทำให้เกิดความได้เปรียบในระดับหนึ่ง โดย ลูกค้าสามารถเข้ามาในสวนเพื่อเลือกเก็บได้ในสวน มีการประชาสัมพันธ์โดยใช้ป้ายโฆษณา และ ผ่านรายการวิทยุท้องถิ่น ในส่วนของปัญหาที่เกิดจากการเปิดให้เข้ามาชมไร่อุนง คือเรื่องการดูแลและการบริการนักท่องเที่ยว ซึ่งพบปัญหาดูแลไม่ทันเมื่อมีนักท่องเที่ยวเข้ามาพร้อมกันมาก เนื่องจากเป็นการทำแบบระบบครอบครัว ไม่มีแรงงานพอ

8. บีเจ การ์เด็นวิลล์แอนดรีสอร์ท

คุณบรรจง มุกดาสนิท เจ้าของ บีเจ การ์เด็นวิลล์แอนดรีสอร์ท เลขที่ 49/1 ม. 7 ตำบลทุ่งควายกิน อำเภอแกลง จังหวัดระยอง มีโรงงานผลิตไวน์ ได้แก่ไวน์กระชายดำ ไวน์มังคุดไวน์หมักเม่า ไวน์ลูกยอ นอกจากนี้ยังมีโรงแรม 80 ห้อง และทำสวนผลไม้ เนื้อที่ประมาณ 80 ไร่ ปลูกทุเรียน เงาะ มังคุด ลองกอง มะม่วง กระท้อน ฝรั่ง ชมพู ขนุน เป็นต้น

ประวัติความเป็นมาของสวนและการดำเนินงาน

คุณบรรจง มุกดาสนิท เดิมเป็นคนอำเภอแกลง หลังจากรับราชการจนเกษียณ ในระหว่างนั้นก็ซื้อที่ปลูกผลไม้เอาไว้ตอนเกษียณ ตั้งแต่ปี 2509 แล้วก็ปลูกผลไม้มาเรื่อย ๆ จนปัจจุบันมีประมาณ 80 ไร่ โดยในปี 2539 เริ่มลงทุนทำคลับเฮาส์ก่อน คือ ขายให้ลูกค้า คลับเฮาส์ แล้วก็ทำบ้านให้คนมาพักเป็นหลัง ๆ ทั้งหมด 7 หลัง และเริ่มมาลงทุนทำโรงแรมและรีสอร์ท ประมาณปี 2541 ก็ทำโรงแรมเกือบ 60 ห้อง และเริ่มทำท่องเที่ยวเชิงเกษตรประมาณปี 2546 พร้อมกับโรงงานไวน์

การจัดการท่องเที่ยวเชิงเกษตร

ในช่วงปี 2546 ที่เริ่มทำท่องเที่ยวเชิงเกษตรก็มีคนเข้ามาบ้าง โดยมาซื้อกิน ชิม แต่ว่าถ้าพาเข้ามาชมสวน ก็คิด 70 – 80 บาทต่อหัว พอในช่วงผลไม้เยอะ ๆ ก็เหลือ 50 – 60 บาทต่อหัว โดยราคาปัจจุบันนี้หัวละ 100 บาท ทางสวนมีกิจกรรมที่จัดให้นักท่องเที่ยวคือ การพาเดินชมสวน และโรงงานไวน์ แล้วก็มีการบรรยายประกอบ โดยเก็บค่าบริการ เป็นค่าอาหารหัวละ 50 บาท อาหาร 2 อย่าง บวกผลไม้ก็

เป็น 150 บาท ซึ่งผลไม้เตรียมไว้ที่ชุ่ม โดยเตรียมเก็บมังคุด ลองกอง และกะทูลีเรียน เตรียมให้นักท่องเที่ยว ซึ่งโดยปกติแล้วผลผลิตของทางสวนจะขายข้างนอกเป็นหลัก แล้วในส่วนของการเปิดเป็นสวนท่องเที่ยวนี้ก็มีส่วนบริการเสริมขึ้นมา ซึ่งจะมีผลผลิตบางส่วนเอาไปทำไวน์ บางสวนขาย เช่นทุเรียนไปขายที่โกดังที่รับซื้อไปส่งออก ส่งกิโลกรัมละ 25 – 30 บาท ถึงกิโลกรัมละ 40 – 50 บาท โดยการผลัดไวน์ จะใช้ไวน์ที่เป็นผลไม้พื้นถิ่น โดยปลูกผลไม้ต่าง ๆ เช่น มังคุด มาเม่า ลูกยอ เองทั้งหมด เพราะว่าจะช่วยให้สามารถควบคุมวัตถุดิบให้ปลอดภัยได้ นอกจากนี้ทางสวนยังทำปุ๋ยเอง ปุ๋ยอีเอ็ม กากน้ำตาล ปุ๋ยโบกาฉิ ซึ่งได้ความรู้จากการไปอบรมมาที่สระบุรี ในส่วนของการประชาสัมพันธ์ นอกจากการประชาสัมพันธ์ผ่านทาง ททท. แล้วยังทำประชาสัมพันธ์โดยการออกบูทขายไวน์ ในส่วนที่มีปัญหาการดำเนินงานการจัดท่องเที่ยวเชิงเกษตรนั้น ที่ผ่านมายังไม่พบกับปัญหาใด จะมีเฉพาะปัญหาจากการสร้างโรงแรม เช่น ระบบการเงินติดขัด ใช้เงินนอกระบบ

ข้อเสนอแนะสำหรับการทำท่องเที่ยวเชิงเกษตร

คุณบรรจง มุกดาสนิท ได้กล่าวเสนอแนะในเรื่องการทำท่องเที่ยวเชิงเกษตรว่า “ก่อนอื่นต้องทำดี มีคุณภาพ สถานที่ต้องพร้อมที่จะให้เค้ามา” กล่าวคือ พยายามทำของให้ดีมีคุณภาพ พนักงานต้องมีความเข้าใจการทำงานรวมกัน เข้าใจตรงกัน

9. ท่องเที่ยวเชิงเกษตรสวนสุภัทราแลนด์

เจ้าของสวนคือคุณสุวัฒน์ กับคุณสุภัทรา ฟ้าประทานชัย มีการบริหารงานโดย คุณโชติชัย บัวดิศ ผู้จัดการทั่วไปสวนสุภัทราแลนด์

ประวัติความเป็นมาของสวนและการดำเนินงาน

สวนสุภัทราแลนด์เดิมเป็นสวนยางและสวนผลไม้ มีพื้นที่โดยรวมประมาณ 700 ไร่ ประมาณปี 2534 สวนสุภัทราแลนด์จะมีสวนหย่อมเป็นบ้านพักของคุณสุวัฒน์ กับคุณสุภัทรา ฟ้าประทานชัย ซึ่งเป็นเจ้าของที่นี่ มีสวนผลไม้ประมาณ 165 ไร่ ที่เหลือเป็นสวนยาง ปัจจุบันมีพื้นที่ทั้งหมดประมาณ 800 ไร่ ในปี 2538 ยางราคาตกมาก และมีปัญหาขาดแรงงานกรีดยาง คุณโชติชัย บัวดิศ ผู้จัดการทั่วไป จึงได้ปรึกษากับคุณสุวัฒน์ และคุณสุภัทรา ฟ้าประทานชัย ในการเปลี่ยนมาทำสวนท่องเที่ยวซึ่งจากการที่คุณโชติชัย บัวดิศมีประสบการณ์ เคยไปอยู่เกาะพีพี ที่พีพีวิลเลจ ได้เห็นการจัดท่องเที่ยวมาบ้าง และคิดว่าที่นี่น่าจะสามารถทำเป็นการท่องเที่ยวได้ ประกอบกับการที่เคยได้เปิดให้คนมาศึกษาดูงาน เช่นเกษตรจังหวัด ซึ่งได้รับคำปรึกษาว่าทางสวนน่าจะมีความพร้อมในระดับหนึ่ง และนอกจากคนที่เข้ามาศึกษาดูงานแล้ว บางทีก็มีคนจากบริษัทท่องเที่ยว หรือเป็นเจ้าของบริษัทท่องเที่ยวจากต่างประเทศ อาทิเช่นบริษัทท่องเที่ยวจากฮ่องกงก็เข้ามาดูงาน และต้องการจะนำนักท่องเที่ยวเข้ามาชม จึงลงจัดทำเป็นสวนท่องเที่ยว โดยในช่วงแรกนั้นรับเฉพาะนักท่องเที่ยวต่างประเทศ

การจัดการท่องเที่ยวเชิงเกษตร

ปี 2538 เป็นการเปิดสวนท่องเที่ยวเชิงเกษตรเป็นปีแรก โดยช่วงแรกนั้นสวนสุภัทราแลนด์ รับเฉพาะนักท่องเที่ยวต่างประเทศ ในการเข้าชมสวนโดยการพาเดินในสวน โดยเป็นการเก็บผลไม้กินในสวน ในช่วงนั้น คิดหัวละ 30 บาท มีการบรรยาย และพาเดินชม และชิมเงาะในสวน ต่อมาในปี 2539 ก็เริ่มมีหัวลากพาคนชมแทนการพาเดินชมสวน เนื่องจากปริมาณคนมีมากขึ้น ต่อมาปี 2540 เมื่อราคาน้ำยางยิ่งตกมาก พวกผลไม้ต่าง ๆ ยังพอขายได้ แต่ปริมาณผลผลิตมีมากขึ้น เกิดปัญหาในการหาตลาดระบายสินค้า หลังจากนั้นก็เลยรับนักท่องเที่ยวคนไทย โดยคิดค่าเข้าชม หัวละ 50 บาท คือให้กินน้ำมะพร้าวกับกินเงาะ ทุเรียน มังคุด จะรับเฉพาะช่วงเดือน เมษายน ถึง มิถุนายน ซึ่งเป็นช่วงฤดูการผลิตผลไม้ จากนั้นปริมาณนักท่องเที่ยวเริ่มมากขึ้น ทั้งชาวไทยและชาวต่างประเทศ ประมาณปี 2542 เมื่อเห็นว่าคนเริ่มมากขึ้นเรื่อย ๆ จึงเริ่มปลูกผลไม้ที่มีทั้งปีเข้ามาเสริม เช่น มะเฟือง สละ แก้วมังกร องุ่น เป็นต้น โดยผลไม้พวกนี้สามารถที่จะบังคับให้ออกในช่วงที่ต้องการได้ เพื่อต้องการให้สามารถรับนักท่องเที่ยวได้ตลอดทั้งปี ช่วงนี้มีจำนวนนักท่องเที่ยวอยู่ประมาณปีละ 8,000 คน แบ่งเป็นคนไทยประมาณ 3,000 คนต่อปี ต่างชาติประมาณ 5,000 คนต่อปี

ช่วงแรกรายได้ต่อปี ประมาณ 3 ล้านบาทต่อปี ซึ่งขาดทุนมาตลอดเนื่องจากเรามีรายได้จากการท่องเที่ยวเพียง 3 เดือน พอเริ่มขึ้นปี 2544 ผลผลิตเริ่มมีทั้งปี ประกอบกับช่วงนั้นมีรายการทีวีรายการเมืองไทยรายวันมาถ่ายทำ ซึ่งแต่ก่อนสวนสุภัทราแลนด์ ไม่มีการประชาสัมพันธ์ มีแต่คนบอกปากต่อปาก ซึ่งเป็นจุดพลิกผัน จากการที่รายการเมืองไทยรายวันออกอากาศ ภายในเดือนนั้นสามารถมีคนเข้ามาเที่ยวเดือนเดียว 12,000 คน ซึ่งเป็นปริมาณที่มากเกินไปที่จะให้บริการได้ เกิดปัญหาขึ้นมากมาย จึงเป็นเหตุให้ต้องมีการปรับปรุงสวนสุภัทราแลนด์ ให้เป็นสวนท่องเที่ยวอย่างแท้จริง พร้อมทั้งเพิ่มจำนวนผลไม้ต่าง ๆ ให้มากขึ้น โดยใช้แนวคิดที่ว่า "แหล่งเรียนรู้ ดูและชิม อิ่มคุณภาพ เที่ยวได้ทั้งปี" ช่วงปี 2548-2549 ราคาเข้าชมสวนอยู่ที่หัวละ 150 บาทสำหรับคนไทย และ 200 บาท สำหรับคนต่างชาติ นักท่องเที่ยวเพิ่มขึ้นจากเดิมปีละประมาณ 8,000 คน ณ ปัจจุบันนี้ประมาณ 80,000 และในช่วงฤดูผลไม้ จะมีนักท่องเที่ยวประมาณ 15,000 คนต่อเดือน ถ้าเป็นนอกฤดูอยู่ประมาณ 2,400 คนต่อเดือน จำนวนคนงานที่จ้างไว้ รวมเบ็ดเสร็จในนี้ ประมาณ 200 คน ส่วนปกติที่ใช้ในการบริการการท่องเที่ยวเป็นหลัก ประมาณ 35 คนต่อวัน แบ่งเป็นประชาสัมพันธ์ 10 คน ขับรถไฟ 10 และประจำตามจุดอีก 15 คน มีโซนที่จัดแบ่งที่เป็นโซนหลัก ๆ ซึ่งแบ่งพื้นที่สวนเดิมประมาณ 350 ไร่ จะเป็นปลูกผสมกันอยู่ และที่เหลือเปลี่ยนเป็นลักษณะการปลูกแบบเชิงเดี่ยว ซึ่งง่ายต่อการจัดการ โดยจะแบ่งเป็น โซนของผลไม้แต่ละชนิด

ปัญหาการทำทัวร์สวนท่องเที่ยวที่พบนั้นคือการที่ผลไม้มีไม่เพียงพอกับนักท่องเที่ยว เกิดจากนักท่องเที่ยวมามากเกินไปเกินศักยภาพของสวน ซึ่งถ้าเกินขีดจำกัดในการรองรับจะก่อปัญหา ผลไม้ไม่พอกับจำนวนและความต้องการของนักท่องเที่ยว เป็นต้น และปัญหาที่ปัจจุบันเจอพร้อมกันนี้คือเรื่องแรงงาน

เอกสารนี้เป็นเอกสารที่สงวนไว้สำหรับการใช้งานเพื่อการศึกษาเท่านั้น ไม่อนุญาตให้นำไปใช้ประโยชน์ด้านการค้า ไม่ว่าจะกรณีใดๆทั้งสิ้น อีกทั้งห้ามมิให้ดัดแปลงเนื้อหา และต้องอ้างอิงถึงเจ้าของเอกสารทุกครั้งที่มีการนำไปใช้

ซึ่งตอนนี้มีแรงงานที่เป็นคนไทยไว้เฉพาะส่วนรับทัวร์ คือแผนกที่ต้องสื่อสารเท่านั้นเอง ที่เหลือเป็น
คนงานต่างชาติ โดยส่วนใหญ่เป็นแรงงานเขมร หรือว่าลาว โดยจ้างรายวัน วันละ 153 บาท นอกจากนี้
สวนสุภัทราแลนด์ มีการตรวจสอบความต้องการหรือความพึงพอใจของลูกค้า โดยอาศัยงานวิจัยของ
นักศึกษาที่มาสำรวจข้อมูลให้ ซึ่งมีประมาณปีละครั้ง ซึ่งเอกสารเหล่านี้เราก็จะเก็บไว้และใช้เป็นข้อมูล
ในการปรับปรุงให้ตรงกับความต้องการผู้มาใช้บริการ

ข้อเสนอแนะสำหรับการทำท่องเที่ยวเชิงเกษตร

คุณโชติชัย บัวดิศ ผู้จัดการทั่วไปสวนสุภัทราแลนด์ ได้ให้ข้อเสนอแนะในการจัดทำท่องเที่ยว
เชิงเกษตร พอสรุปได้ว่าไว้ว่า การจะจัดท่องเที่ยวเชิงเกษตรจะต้องมีใจรักการเกษตร นั่นคือต้องเอาใจ
ใส่ และต้องให้ความสำคัญกับลูกค้า ต้องทำให้เกิดความประทับใจ และต้องตระหนักเรื่องการตลาด
ต้องมีการวางแผนทำงาน และสิ่งสำคัญอีกอย่างคือต้องยอมรับความคิดเห็นผู้อื่น คือต้องยอมรับฟังทั้ง
คำวิพากษ์วิจารณ์ในสิ่งที่ดีหรือไม่ดีได้

ตอนที่ 2 การจัดเวทีแลกเปลี่ยนประสบการณ์การเปิดสวนเป็นแหล่งท่องเที่ยวเชิงเกษตร

จ.ระยอง

ผู้วิจัยได้จัดเวทีให้มีการพูดคุยแลกเปลี่ยนความคิดเห็นและประสบการณ์ในการทำท่องเที่ยว
เชิงเกษตร จ.ระยอง จากเจ้าของสวน โดยเป็นเวทีเรียนรู้ทั้งในเรื่องการท่องเที่ยวและปัญหาต่าง ๆ ที่
เจ้าของสวนได้ประสบมาหรือกำลังเผชิญอยู่ ซึ่งความรู้ที่ได้ก็จะนำมาถอดเป็นบทเรียนเผยแพร่เป็นเพื่
ยกระดับความรู้ของการท่องเที่ยวเชิงเกษตรต่อไป ผู้วิจัยได้จัดเวทีทั้งหมด 4 ครั้ง ซึ่งแต่ละครั้งจะ
หมุนเวียนไปตามสวนต่าง ๆ เพื่อให้ผู้เข้าร่วมเวทีได้สัมผัสบรรยากาศที่แตกต่างของแต่ละสวน โดย
สรุปผลการแลกเปลี่ยนในแต่ละเวที ดังนี้

การจัดเวทีแลกเปลี่ยนประสบการณ์ครั้งที่ 1

การจัดเวทีแลกเปลี่ยนประสบการณ์ครั้งที่ 1 จัดขึ้นเมื่อวันที่ 24 ธันวาคม พ.ศ.2549 ณ สถานที่
ท่องเที่ยวเชิงเกษตรสวนยายดา เลขที่ 30 ม.3 ตำบลตะพง อำเภอเมือง จังหวัดระยอง

โดยมีผู้เข้าร่วมเวทีทั้งหมด 8 คน ดังนี้

1. คุณบุญชื่น	โพธิ์แก้ว	สวนยายดา
2. คุณมานัด	โพธิ์แก้ว	สวนยายดา
3. คุณสุวัฒน์	แสงอากาศ	สวนกำนันพงษ์
4. คุณปัญญา	สุขสว่าง	สวนมิ่งคุณไทย
5. คุณประจวบ	จำเนียรศรี	สวนประสมทรัพย์
6. คุณอำนาจ	อ่างศิลา	สวนปาทัน

เอกสารนี้เป็นเอกสารที่สงวนไว้สำหรับการใช้งานเพื่อการศึกษาเท่านั้น ไม่อนุญาตให้นำไปใช้ประโยชน์ด้านการค้า
ไม่ว่ากรณีใดๆทั้งสิ้น อีกทั้งห้ามมิให้ดัดแปลงเนื้อหา และต้องอ้างอิงถึงเจ้าของเอกสารทุกครั้งที่มีการนำไปใช้

7. ผศ.พีรชัย กุลชัย สถาบันเทคโนโลยีพระจอมเกล้าเจ้าคุณทหารลาดกระบัง

8. คุณทิพวรรณ แสงเหลือ สถาบันเทคโนโลยีพระจอมเกล้าเจ้าคุณทหารลาดกระบัง

จากการแลกเปลี่ยนประสบการณ์และความคิดเห็นในครั้งนี้ สามารถจำแนกได้ 3 ประเด็นหลัก คือ สิ่งที่ทำให้สวนท่องเที่ยวเชิงเกษตรประสบความสำเร็จ ปัญหาอุปสรรคในการทำสวนเป็นท่องเที่ยวเชิงเกษตร และการจัดการสวนท่องเที่ยวเชิงเกษตร ในการดำเนินการเปิดสวนเพื่อเป็นแหล่งท่องเที่ยวเชิงเกษตร

สิ่งที่ทำให้สวนท่องเที่ยวเชิงเกษตรประสบความสำเร็จ

1. ผู้ประกอบการ (เจ้าของสวน) : การที่จะทำให้สวนท่องเที่ยวเชิงเกษตรประสบความสำเร็จ เจ้าของสวนมีส่วนสำคัญอย่างมาก โดยเจ้าของสวนต้องมีความสนใจในการทำท่องเที่ยวเชิงเกษตร มีจิตใจบริการ สร้างความเป็นกันเองให้นักท่องเที่ยวรู้สึกประทับใจ รวมทั้งมีความซื่อสัตย์ และให้ข้อมูลที่เป็นจริงต่อนักท่องเที่ยว และสิ่งสำคัญที่ขาดไม่ได้คือ เจ้าของสวนต้องหมั่นศึกษาหาความรู้อยู่เสมอ ซึ่งโดยส่วนใหญ่เจ้าของสวนจะเข้าร่วมอบรมและศึกษาดูงานเพื่อเพิ่มพูนความรู้และนำมาปรับใช้ในการทำท่องเที่ยวเชิงเกษตร

2. การจัดการสวนท่องเที่ยวเชิงเกษตร : การจัดการและการดูแลเพื่อให้เป็นแหล่งท่องเที่ยวเชิงเกษตร จะต่างจากการทำสวนผลไม้ทั่วไป โดย คุณสุวิวัฒน์ ได้ให้ความคิดเห็นไว้ว่า “การจัดการสวนท่องเที่ยวเชิงเกษตร จะต่างจากสวนทั่วไป เพราะสวนท่องเที่ยวที่จะเข้าโครงการ สวนต้องสะอาด มีแหล่งน้ำ ต้นไม้ต้องสะอาด การจัดการต้นไม้ แมลง การเก็บกิ่ง วัชพืชต้องเรียบร้อย” (คุณสุวิวัฒน์ แสงอากาศ, เวทีแลกเปลี่ยนครั้งที่ 1 วันที่ 24 ธันวาคม 2549) และคุณมานัดได้ให้ความคิดเห็นเพิ่มเติมว่า “การเปิดสวนเป็นแหล่งท่องเที่ยวเชิงเกษตร ต้องให้ผลไม้ออกพร้อมกันด้วย อย่างมังคุด เงาะ ทุเรียน ต้องให้ผลออกพร้อมกัน และจะตัดหมดไม่ได้ ต้องปล่อยให้ให้นักท่องเที่ยวชม” (คุณมานัด โพธิ์แก้ว, เวทีแลกเปลี่ยนครั้งที่ 1 วันที่ 24 ธันวาคม 2549) นอกจากนี้ ผลไม้ต้องมีรสชาติและคุณภาพที่ดี และควรสร้างกิจกรรมให้นักท่องเที่ยวเข้ามามีส่วนร่วม รวมถึงการสร้างเอกลักษณ์ หรือจุดขายของสวน เพื่อให้เป็นที่จดจำและประทับใจกับนักท่องเที่ยว ทั้งนี้สวนท่องเที่ยวเชิงเกษตรควรจะมีการสร้างเครือข่ายเพื่อเป็นการกระจายทั้งสินค้าและนักท่องเที่ยวรวมถึงกระจายองค์ความรู้ที่จะเป็นประโยชน์ในการพัฒนาสวนท่องเที่ยวเชิงเกษตรต่อไป

3. การสนับสนุนจากหน่วยงานภาครัฐและความร่วมมือของคนในชุมชน : การสนับสนุนจากหน่วยงานภาครัฐถือว่ามีความสำคัญอย่างยิ่งในการที่จะทำให้การจัดการท่องเที่ยวเชิงเกษตร เช่น ในการสนับสนุนเรื่องความรู้ การโฆษณาและการประชาสัมพันธ์ การให้ข้อมูลข่าวสารแก่นักท่องเที่ยวที่สนใจผ่านช่องทางต่าง ๆ นอกจากนี้คนชุมชนเองก็ควรให้ความร่วมมือในการเป็นเจ้าของที่ดี เพื่อให้ให้นักท่องเที่ยวเกิดความประทับใจ ซึ่งจะเกิดผลดีกับชุมชนเอง เนื่องจากชุมชนก็จะมีส่วนร่วมในการได้รับประโยชน์ เช่น มีคนในชุมชนนำของเข้ามาขาย และรับจ้างเป็นแรงงานในช่วงฤดูกาลท่องเที่ยวเชิงเกษตร

เอกสารนี้เป็นเอกสารที่สงวนไว้สำหรับการใช้งานเพื่อการศึกษาเท่านั้น ไม่อนุญาตให้นำไปใช้ประโยชน์ด้านการค้า ไม่ว่าจะกรณีใดๆทั้งสิ้น อีกทั้งห้ามมิให้ดัดแปลงเนื้อหา และต้องอ้างอิงถึงเจ้าของเอกสารทุกครั้งที่มีการนำไปใช้

ปัญหาและอุปสรรค

1. นักท่องเที่ยวขาดความเข้าใจในการท่องเที่ยวสวนเกษตร สร้างความเสียหายให้กับสวน เช่น การเก็บผลไม้มือโดยขาดความรู้
2. ผลไม้ไม่เพียงพอต่อการบริการนักท่องเที่ยว ในกรณีที่นักท่องเที่ยวไม่ได้แจ้งล่วงหน้า ซึ่งสวนใหญ่ผลไม้มือไม่เพียงพอ ได้แก่ ทุเรียน
3. ขาดเครือข่ายในการรองรับนักท่องเที่ยว กรณีมีนักท่องเที่ยวมาเป็นจำนวนมาก (ไฮมสเดย์)
4. ขาดกิจกรรมให้กับนักท่องเที่ยว (ไฮมสเดย์)
5. ขาดบุคลากรที่มีความพร้อมด้านการบริการนักท่องเที่ยว
6. ขาดการสนับสนุนจากองค์กรท้องถิ่น
7. การลงทุนสร้างบ้านพัก (ไฮมสเดย์) เนื่องจากต้องใช้ทุนสูงและต้องมีการดูแลรักษา
8. ต้องเสียค่าใช้จ่ายในการจ้างแรงงานดูแลสวนเป็นประจำ เช่น การตัดแต่งกิ่งต้นไม้
9. ภาวะเศรษฐกิจ จากการที่น้ำมันแพงเป็นปัจจัยภายนอกที่เข้ามากระทบ ทำให้นักท่องเที่ยวเข้ามาน้อยลง

การจัดเวทีแลกเปลี่ยนประสบการณ์ครั้งที่ 2

การจัดเวทีแลกเปลี่ยนประสบการณ์ครั้งที่ 2 จัดขึ้นในวันที่ 21 มกราคม พ.ศ.2550

ณ สวนมังคุดไทย เลขที่ 31 หมู่ 4 ตำบลหนองตะพาน อำเภอบ้านค่าย จังหวัดระยอง โดยมีผู้เข้าร่วมเวทีทั้งหมด 9 คน ดังนี้

1. คุณบุญขึ้น	โพธิ์แก้ว	เจ้าของสวนยายดา
2. คุณมานัด	โพธิ์แก้ว	เจ้าของสวนยายดา
3. คุณสุวัฒน์	แสงอากาศ	เจ้าของสวนกำนันพงษ์
4. คุณปัญญา	สุขสว่าง	เจ้าของสวนมังคุดไทย
5. คุณประจวบ	จำเนียรศรี	เจ้าของสวนประสมทรัพย์
6. คุณอำนาจ	อ่างศิลา	เจ้าของสวนปานัน
7. ผู้ใหญ่สมควร	ศิริภักดี	เจ้าของสวนผู้ใหญ่สมควรบ้านแดง
8. ผศ.พีรชัย	กุลชัย	สถาบันเทคโนโลยีพระจอมเกล้าเจ้าคุณทหารลาดกระบัง
9. นางสาวทิพวรรณ	แสงเหลือ	สถาบันเทคโนโลยีพระจอมเกล้าเจ้าคุณทหารลาดกระบัง

จากการแลกเปลี่ยนประสบการณ์และความคิดเห็นในครั้งนี้ สามารถจำแนกได้ 5 ประเด็นหลัก คือ แนวทางการเปิดสวนเป็นแหล่งท่องเที่ยวเชิงเกษตร แนวทางการจัดการผลผลิตในการทำท่องเที่ยวเชิงเกษตร องค์ประกอบพื้นฐานที่จะจัดเป็นสวนท่องเที่ยวเชิงเกษตร โครงสร้างพื้นฐานในสวนท่องเที่ยวเชิงเกษตร และการจัดภูมิทัศน์ในสวนท่องเที่ยวเชิงเกษตร

เอกสารนี้เป็นเอกสารที่สวนไว้อำนาจการใช้งานเพื่อการศึกษาเท่านั้น ไม่อนุญาตให้นำไปใช้ประโยชน์ด้านการค้า ไม่ว่าจะกรณีใดๆทั้งสิ้น อีกทั้งห้ามมิให้ดัดแปลงเนื้อหา และต้องอ้างอิงถึงเจ้าของเอกสารทุกครั้งที่มีการนำไปใช้

แนวทางการเปิดสวนเป็นแหล่งท่องเที่ยวเชิงเกษตร

1. มีเป้าหมายที่ชัดเจนในการทำสวนท่องเที่ยว สร้างเอกลักษณ์ของสวนตนเอง เช่น มีตัวชู มีตัวเด่น
2. วิเคราะห์สวนของตนเอง ว่ามีเงื่อนไขหรือข้อจำกัดอะไรบ้าง เช่น ความสามารถในการรองรับนักท่องเที่ยวและการให้บริการ การวิเคราะห์ปัญหาเพื่อที่จะวางแผนล่วงหน้าได้
3. เน้นผลผลิตให้มีคุณภาพ อาจมีการแบ่งเป็นหลายเกรดเพื่อที่จะสามารถกระจายได้หลายช่องทาง
4. ไม่มุ่งหวังที่จะกระจายผลผลิตทั้งหมดให้กับนักท่องเที่ยวทั้งหมดเพียงช่องทางเดียว โดยควรจะต้องหาช่องทางในการกระจายผลผลิตอื่น ๆ เพื่อกระจายความเสี่ยง

5. มองการท่องเที่ยวเป็นส่วนเสริมในการกระจายความเสี่ยงของผลผลิต

องค์ประกอบพื้นฐานในการจัดเป็นสวนท่องเที่ยวเชิงเกษตร

องค์ประกอบพื้นฐานในการจัดเป็นสวนท่องเที่ยวเชิงเกษตร เจ้าของสวนแต่ละท่านได้นำเสนอความคิดเห็น สรุปได้ดังนี้

1. ผลผลิตหรือผลไม่จำเป็นต้องให้มีคุณภาพ เนื่องจากสวนหนึ่งนั้น นักท่องเที่ยวมุ่งหวังที่จะได้บริโภคผลไม่ที่มีคุณภาพจากสวนโดยตรง การที่ทำให้ผลไม่ของสวนมีคุณภาพที่ดีจะเป็นการสร้าง ความพึงพอใจและความประทับใจแก่นักท่องเที่ยว ทำให้นักท่องเที่ยวอยากกลับมาเที่ยวอีกครั้ง และ ยังเป็นการสร้างชื่อเสียงที่ดีให้กับสวนจากการบอกต่อกันไปของนักท่องเที่ยว

“คำถามหลักก็คือ ทำอย่างไรจะให้เขาติดใจในสวนเราได้...กระแสดอนนี้ ต้องชีวภาพ ปลอดภัย เพื่อไม่ให้ผู้บริโภคมีสารตกค้างในร่างกาย แล้วเน้นว่าในสวน ของต้องมีคุณภาพทุกอย่าง ตรงนี้สำคัญมากเลย ถูกคำจะว่าเรา ขนาดไหนเราต้องทน ทนทุกอย่าง เราเป็นผู้บริการ”

(คุณประจวบ จำเนียรศรี, 21 มกราคม พ.ศ.2550)

2. มีความพร้อมในการที่จะประกอบกิจการและการให้บริการ เนื่องจากการเปิดสวนท่องเที่ยวเชิงเกษตรเป็นการให้บริการรูปแบบหนึ่ง ดังนั้น จึงควรมีความพร้อมในการให้บริการ เช่น การเตรียมสถานที่ บุคลากรในการต้อนรับ การให้บริการ และการให้ความรู้แก่นักท่องเที่ยว เป็นต้น

“ความพร้อมในการที่จะประกอบกิจการ พร้อมหรือไม่? อันนี้จำเป็น จำเป็นมาก ๆ ในการที่จะประกอบกิจการอะไรก็แล้วแต่ เราถือเป็นกิจการนะ เพราะว่าเราขายบริการ ไม่พร้อมไม่ได้”

(คุณปัญญา สุขสว่าง, 21 มกราคม พ.ศ.2550)

3. มีการจัดการเรื่องเงินทุนหมุนเวียนที่ดี และต้องจัดให้มีโครงสร้างพื้นฐานเพื่ออำนวยความสะดวก รวมถึงความสะดวก ร่มรื่น เช่น ห้องน้ำ ทางเดิน ศาลาพักผ่อน ลานจอดรถ ที่บริการน้ำดื่ม เป็นต้น

“เงินทุนหมุนเวียน สำคัญ เพราะเราบอกว่าเราจะเป็นผู้ประกอบการ ถ้าปีนี้ขาดทุน เราต้องยอมว่าปีนี้เราขาดทุนนะ ผลผลิตมันมีน้อย เพราะฉะนั้นปีนี้ขาดทุนก็ต้องทำขาดทุนไว้ด้วย อีกอันก็คือ ส่วนท่องเที่ยว ความสะดวกสบาย ความสะดวก ร่มเย็น อันต่อไปก็คือ ความปลอดภัยและบรรยากาศ มีลูกค้าหลายประเภท บางครั้งลูกค้าก็ชอบแตกต่างกัน”

(คุณปัญญา สุขสว่าง, 21 มกราคม พ.ศ.2550)

4. สร้างเอกลักษณ์ของสวน เพื่อเป็นจุดขาย หรือเพื่อดึงดูดความสนใจของนักท่องเที่ยว

“ต้องมีจุดเด่น ตัวโชว์ของเราเอง เราต้องมีส่วนที่เราตัดสินใจของเราเอง กฎเกณฑ์ของสวนเราว่า... เรามีแค่นี้”

(คุณบุญขึ้น โพธิ์แก้ว, 21 มกราคม พ.ศ.2550)

“ถ้าตัวเองอยากทำแล้วต้องตอบตัวเองอีกว่าอะไรคือเป็นจุดเด่นของสวน เราต้องสร้างบรรทัดฐาน เรามีจุดยืนของเรา”

(คุณอำนาจ อ่างศิลา, 21 มกราคม พ.ศ.2550)

5. การโฆษณาประชาสัมพันธ์ จะทำให้เป็นที่รู้จักของนักท่องเที่ยวในวงกว้าง นอกจากนี้ยังเป็นการให้ข้อมูลข่าวสารกับนักท่องเที่ยวเป็นทางเลือกในการตัดสินใจมาท่องเที่ยว

6. ความซื่อสัตย์ต่อผู้บริโภค การมีความซื่อสัตย์จะสร้างความน่าเชื่อถือให้กับสวน ทำให้นักท่องเที่ยวมีความวางใจและรู้สึกปลอดภัย ทำให้อยากกลับมาเที่ยวอีกครั้ง สร้างความยั่งยืนให้เกิดขึ้นในการเปิดสวนท่องเที่ยวเชิงเกษตรต่อไป

“โฆษณาประชาสัมพันธ์ เช่น ป้ายบอกทางเข้าสวน เลี้ยวซ้าย เลี้ยวขวา ให้ชัดเจน แล้วก็ความซื่อสัตย์ต่อผู้บริโภค ต้องมีแน่นอน ดีคือดี ถ้าไม่ดีพื้มาเปลี่ยนอะไรก็ว่าไปนะเท่าที่เราจะบอกเขาได้ แต่เรามั่นใจว่าของเราดี”

(คุณปัญญา สุขสว่าง, 21 มกราคม พ.ศ.2550)

7. การสนับสนุนจากท้องถิ่นหรือหน่วยงานที่เกี่ยวข้อง กล่าวคือ หากมีการสนับสนุนจากท้องถิ่น หรือหน่วยงานที่เกี่ยวข้องจะทำให้การขับเคลื่อนในการเปิดสวนท่องเที่ยวเชิงเกษตรมีความสะดวกและสามารถพัฒนาได้เร็วขึ้น

เอกสารนี้เป็นเอกสารที่สงวนไว้สำหรับการใช้งานเพื่อการศึกษาเท่านั้น ไม่อนุญาตให้นำไปใช้ประโยชน์ด้านการค้า ไม่ว่าจะกรณีใดๆทั้งสิ้น อีกทั้งห้ามมิให้ดัดแปลงเนื้อหา และต้องอ้างอิงถึงเจ้าของเอกสารทุกครั้งที่มีการนำไปใช้

“ต้องถามตัวเองว่าปลูกผลไม้อะไร ต้องดูพื้นที่เป็นหลัก เน้นเรื่องคุณภาพ ผลไม้ทุกตัวที่ทำ เพราะทุกวันนี้กำลังหันมาใช้เรื่องเกษตรอินทรีย์ ชีวภาพ จะลดเรื่องเคมีลงไป ก็จะเน้นว่าต้นไม้เงาะก็ต้นใหญ่ ทุเรียนก็ต้นโต มังคุดก็ต้นใหญ่ ที่สำคัญเน้นการดึงองค์กรท้องถิ่นเข้ามามีส่วนร่วม”

(คุณสุวิทย์ แสงอากาศ, 21 มกราคม พ.ศ.2550)

แนวทางการจัดการผลผลิตในการทำท่องเที่ยวเชิงเกษตร

1. ส่วนใหญ่นักท่องเที่ยวจะมาเน้นในช่วงวันหยุดยาวหรือวันเสาร์อาทิตย์ให้เตรียมผลไม้ไว้ให้พร้อม อย่างเช่น ช่วงวันอาทิตย์ตอนเย็นอาจจะมีย่านท่องเที่ยวมาก ให้เตรียมไว้ ถ้าขายไม่หมดวันจันทร์ให้หาตลาดระบายผลไม้ทันที
2. ในการเก็บราคาผลไม้ ควรจะบวกราคาเมื่อผลผลิตที่เสียหายไว้ด้วย
3. ควรจะมีการแปรรูปผลผลิตที่ขายไม่หมด เตรียมตู้เย็น/ตู้แช่ไว้สำหรับเก็บผลผลิต เพื่อทำการแปรรูป โดยแปรรูปให้นักท่องเที่ยวทานได้ง่าย และต้องทำให้มีรสชาติดี
4. สร้างเครือข่ายในการทำท่องเที่ยวเชิงเกษตร เพื่อลดปริมาณผลผลิตที่ไม่เพียงพอหรือกระจายผลผลิตในกรณีที่มีผลผลิตมากเกินความต้องการของนักท่องเที่ยว

โครงสร้างพื้นฐานในสวนท่องเที่ยว

1. ห้องน้ำ ห้องน้ำต้องสะอาด แยกชาย – หญิงให้ชัดเจน แล้วก็ต้องปลอดภัย โดยในการสร้างห้องน้ำควรจะต้องดูทิศทางลมด้วย หรืออาจจะสร้างห่างออกไป แต่ก็มีข้อเสียสำหรับนักท่องเที่ยวสูงอายุที่ปวดปัสสาวะบ่อย ต้องเดินไกล จึงอาจจะสร้างห้องเล็กไว้ใกล้ ๆ สำหรับผู้สูงอายุ
2. ศาลาพัก มีศาลาให้นักท่องเที่ยวนั่งพักผ่อน โดยมีหลายรูปแบบเพื่อรองรับนักท่องเที่ยวทั้งที่มาเป็นกลุ่มแบบหลายคน หรือที่มาเป็นส่วนตัวสองคน
3. เส้นทางเดินเท้า ต้องกว้างพอ ให้นักท่องเที่ยวเดินสบาย ๆ ถ้ามีบางจุดที่เป็นเนิน ก็ทำเป็นขั้นบันได ให้เดินได้ปลอดภัย
4. ตู้ยา ควรจะมีตั้งไว้ใส่ยาสามัญประจำบ้าน เช่น ยาหม่อง ยาลม ยาทาแก้ยุงกัด

ภูมิทัศน์สวนท่องเที่ยว

1. นำเด็กนักเรียนมาเป็นไกด์บรรยาย ให้กับนักท่องเที่ยว
2. ให้ความรู้นักท่องเที่ยว เช่น ติดป้ายสื่อความหมาย มีรูปภาพแล้วเขียนบรรยายสั้น ๆ ตัวโต ๆ เพราะถ้ามีรายละเอียดมากอย่างเชิงวิชาการ นักท่องเที่ยวอาจจะไม่สนใจดู
3. ปลูกสมุนไพร ไม้ดอกไม้ประดับ หรือพรรณไม้แปลก ๆ หายาก เป็นจุดเสริม ปลูกหรือจัดแสดงในพื้นที่ต่าง ๆ ในสวน

การจัดเวทีแลกเปลี่ยนประสบการณ์ครั้งที่ 3

การจัดเวทีแลกเปลี่ยนประสบการณ์ครั้งที่ 3 จัดขึ้นในวันที่ 18 มีนาคม พ.ศ.2550

ณ สวนกำนันพงษ์ 1 หมู่ 4 ต.พลงตาเอี่ยม อ.วังจันทร์ จ.ระยอง โดยมีผู้เข้าร่วมเวทีทั้งหมด 8 คน ดังนี้

1. คุณบุญชื่น โพธิ์แก้ว เจ้าของสวนยายดา
2. คุณมานัด โพธิ์แก้ว เจ้าของสวนยายดา
3. คุณสุวิวัฒน์ แสงอากาศ เจ้าของสวนกำนันพงษ์
4. คุณปัญญา สุขสว่าง เจ้าของสวนมั่งคุดไทย
5. คุณประจวบ จำเนียรศรี เจ้าของสวนประสมทรัพย์
6. คุณอำนาจ อ่างศิลา เจ้าของสวนปาทัน
7. ผศ.พีรชัย กุลชัย สถาบันเทคโนโลยีพระจอมเกล้าเจ้าคุณทหารลาดกระบัง
8. นางสาวทิพวรรณ แสงเหลือ สถาบันเทคโนโลยีพระจอมเกล้าเจ้าคุณทหารลาดกระบัง

จากการแลกเปลี่ยนประสบการณ์และความคิดเห็นในครั้ง นี้ มีการแลกเปลี่ยนถึงในเรื่องของการจัดการสวนท่องเที่ยวเชิงเกษตร โดยสามารถจำแนกได้ 3 ประเด็นหลัก คือ การจัดการด้านแรงงาน การจัดการด้านการประชาสัมพันธ์ การจัดการด้านเงินทุนหมุนเวียนรวมถึงการแลกเปลี่ยนและแสดงความคิดเห็นในเรื่องของ ประโยชน์ของการเปิดสวนท่องเที่ยวเชิงเกษตร

การจัดการด้านแรงงาน

จากการแลกเปลี่ยนประสบการณ์ในการเปิดเป็นสวนท่องเที่ยวเชิงเกษตร มักจะพบปัญหาการขาดแคลนแรงงานในช่วงฤดูการท่องเที่ยว (ส่วนใหญ่ขาดคนช่วยต้อนรับ/บรรยาย) และปัญหาที่เกิดขึ้นจากการที่แรงงานขาดความรู้ด้านงานบริการ การแต่ละสวนจึงแก้ไขโดยการดึงคนในเครือญาติ คนที่รู้จัก เน้นสามารถพูดคุยกันได้ และมีบุคลิกภาพที่เหมาะสมต่องานบริการ มาช่วยทำงานในช่วงที่เปิดสวนท่องเที่ยว โดยมีการจ้างแรงงานประมาณ 6 – 10 คน รวมมีทั้งมีการนำเยาวชนเข้ามาช่วยงานในช่วงเปิดฤดูกาลท่องเที่ยวด้วย โดยแบ่งหน้าที่ได้ดังนี้

- การต้อนรับ บรรยาย พาแขกเดินชมสวน ซึ่งส่วนใหญ่เจ้าของสวนจะดูแล และให้คำแนะนำต่าง ๆ โดยมีการจ้างแรงงานเข้ามาช่วยพานักท่องเที่ยวเดินชม เช่น คนใกล้ชิด ครอบครัว
- การประชาสัมพันธ์
- การบริการ จะดูแลในเรื่องน้ำดื่ม อาหาร การเตรียมผลไม้ โดยส่วนใหญ่แม่บ้าน (ภรรยา) จะดูแลโดยมีการจ้างแรงงานเข้ามาช่วย

นอกจากนี้ยังพบปัญหาที่เกิดจากนักท่องเที่ยวขาดความรู้และความเข้าใจในการมาท่องเที่ยวสวน จากการและเปลี่ยนจึงควรมีจุดสำหรับเบรกเพื่อทำความเข้าใจกับนักท่องเที่ยวก่อนที่จะพามาชมสวน โดยคุณสุวิวัฒน์ ได้กล่าวว่า "จริง ๆ เราต้องคุยกับแขกก่อนก่อนเข้าสวน ต้องมีข้อตกลง กีบอกว่าถ้าจะชิมชิมได้ แต่ถ้าจะซื้อกินให้มาซื้อกินที่บ้าน เรามีให้ คุณจะไปชม ถ่ายรูป ชิมได้"

เอกสารนี้เป็นเอกสารที่สงวนไว้สำหรับการใช้งานเพื่อการศึกษาเท่านั้น ไม่อนุญาตให้นำไปใช้ประโยชน์ด้านการค้า ไม่ว่าจะกรณีใดๆทั้งสิ้น อีกทั้งห้ามมิให้ดัดแปลงเนื้อหา และต้องอ้างอิงถึงเจ้าของเอกสารทุกครั้งที่มีการนำไปใช้

หรือมีการสร้างเงื่อนไขต่าง ๆ เพื่อป้องกันความเสียหาย เช่น การติดป้ายบอก

คุณประจวบ “ติดป้ายไว้ที่ต้นเลย ต้นนี้ทั้งขิมไม่ได้ เด็ดไม่ได้ ถ่ายรูปได้ เอาไว้ที่ต้นเลย) หรือการประกาศข้อจำกัดของสวนไว้

คุณปัญญา “ประกาศไว้เล็ก ๆ ก็ไม่เล็กมาก ให้เขาเห็นข้อจำกัด ข้อกำหนดของสวน เช่น ห้ามเก็บ อย่างนี้เป็นต้น แล้วก็มีเหตุผล บอกเขา ให้เขาอ่าน”

การจัดการด้านการประชาสัมพันธ์

จากการเล่าประสบการณ์แลกเปลี่ยนประสบการณ์การประชาสัมพันธ์ สรุปได้ว่า สื่อที่ใช้ในการประชาสัมพันธ์ของสวนท่องเที่ยวเชิงเกษตร ได้แก่ ป้าย โฉนิน วิดีโอ แผ่นพับ /นามบัตร วิชยู เว็บไซต์ (ของหน่วยงานราชการ เช่น ททท.) และสื่อบุคคล เช่น คนที่ทำทัวร์ คนขับรถ เป็นต้น

ส่วนลำดับที่ของการหวังผลจากการประชาสัมพันธ์ อันดับแรก ได้แก่ โทรทัศน์ รองลงมา ได้แก่ โบรชัวร์ /โฉนิน เว็บไซต์ ซึ่งในส่วนของ การประชาสัมพันธ์เพื่อให้ได้ผลสูงสุดนั้นต้องได้รับการสนับสนุนจากหน่วยงานราชการหรือท้องถิ่น ให้เข้ามามีส่วนร่วม หรือต้องเสนอเป็นยุทธศาสตร์ของจังหวัดระยอง

การจัดการด้านเงินทุนหมุนเวียน

ในการเปิดสวนเพื่อเป็นแหล่งท่องเที่ยวเชิงเกษตร จะมีความแตกต่างจากการทำสวนปกติ เนื่องจากการทำสวนปกติจะมีแค่ค่าปัจจัยการผลิต แต่ในการเปิดสวนท่องเที่ยวจะมีค่าใช้จ่ายที่เพิ่มเข้ามา ได้แก่

- การจ้างบุคลากรเข้ามาช่วยงานบริการ เช่น ฝ่ายต้อนรับ บรรยาย ประชาสัมพันธ์ แม่ครัว ผู้ช่วยบริการน้ำ อาหาร ผลไม้
- การพิมพ์กล่อง บรจุภัณฑ์ต่าง ๆ
- โครงสร้างพื้นฐาน เช่น ทางเดิน ศาลานั่งพัก ห้องน้ำ ลานจอดรถ เป็นต้น
- การประชาสัมพันธ์

โดยต้นทุนจะมีการขยายตัว เนื่องจากต้องมีการปรับปรุงซ่อมแซม หรือสร้างเพิ่มเติมขึ้นมาเพื่อความสะดวกสบายของนักท่องเที่ยว ดังนั้นรายได้จากการเปิดสวนเป็นแหล่งท่องเที่ยวเชิงเกษตรนั้น เจ้าของสวนจึงมีการแบ่งสัดส่วนเป็น

- 1) ค่าใช้จ่ายในส่วนของปัจจัยการผลิต เช่น ค่าจ้างแรงงาน ค่าน้ำมัน ค่าปุ๋ย ยา และ
- 2) ค่าใช้จ่ายในส่วนของการบริการท่องเที่ยว

ประโยชน์ของการเปิดสวนท่องเที่ยวเชิงเกษตร

จากการแลกเปลี่ยนถึงประโยชน์ของการเปิดสวนเป็นแหล่งท่องเที่ยวเชิงเกษตร พอสรุปได้ดังนี้

- 1) เป็นอีกช่องทางหนึ่งในการจำหน่ายผลผลิต

เอกสารนี้เป็นเอกสารที่สวนไว้สำหรับการใช้งานเพื่อการศึกษาเท่านั้น ไม่อนุญาตให้นำไปใช้ประโยชน์ด้านการค้า ไม่ว่าจะกรณีใดๆทั้งสิ้น อีกทั้งห้ามมิให้ตัดแปลงเนื้อหา และต้องอ้างอิงถึงเจ้าของเอกสารทุกครั้งที่มีการนำไปใช้

“ผมก็ถือว่ามันเป็นทางเลือกอีกทางหนึ่งจะกระจายผลผลิตของผมออกได้
ผมคิดนะ แต่จริง ๆ เราไม่ต้องทำอย่างนี้เราก็ขายหมดอยู่แล้ว แต่เราก็ได้
ชื่อเสียงด้วยนะ ที่อื่นเค้ายอมรับเรา นักท่องเที่ยวเค้ามาเค้าก็มีแต่คำชม”

(คุณสุวัช แสงอากาศ, 18 มีนาคม พ.ศ.2550)

“มันสร้างระเบียบวินัยให้กับคนกินด้วย คนกินเค้าก็ต้องเลือกกินของที่มี
คุณภาพ...มันสร้างชื่อเสียงให้จังหวัดระยองด้วย สร้างชื่อเสียงให้กับ
ชาวสวน”

(คุณอำนาจ อ่างศิลา, 18 มีนาคม พ.ศ.2550)

“ผมคิดว่ามันเป็นสมบัติดีนะ เป็นสมบัติของผม อย่างคำว่า สวนมังคุดไทย
ต่อให้ใครไปตั้งด้วย ก็ทำไม่ได้หรอก เป็นทรัพย์สินของผม”

(คุณบัญญัติ สุขสว่าง, 18 มีนาคม พ.ศ.2550)

2. ลดต้นทุนเรื่องค่าขนส่ง กล่าวคือเป็นการสร้างตลาดขึ้นในสวน

“ไม่ต้องขนไปขาย สอง...เราได้ชุมชน สาม...เราได้ความรู้ จากที่เราเป็น
ชาวสวน เราไม่มีความคิดที่จะได้มานั่งคุยกันแบบนี้ ถามว่าทำไมเราได้มา
ล่ะ...เราก็มีแนวคิดใหม่ ๆ มันเป็นการเติมความรู้”

(คุณบุญขึ้น โพธิ์แก้ว, 18 มีนาคม พ.ศ.2550)

“เราไม่ต้องไปตระเวนขาย ไม่ต้องกลับมาต้องมาขึ้น เหนื่อย...นี่เค้าเอาเงิน
มาให้ถึงบ้าน ไม่ต้องเครียด สุขใจด้วย ถามว่ารวยไหม? ไม่รวยหรอก แต่
มันสุขใจ”

(คุณประจวบ จำเนียรศรี, 18 มีนาคม พ.ศ.2550)

3. สร้างงานให้คนในชุมชน รวมถึงเป็นการกระจายรายได้ให้ชุมชน โดยสามารถนำผลผลิตของ
ตนมาขายภายในสวน

4. สร้างชื่อเสียงให้กับสวนและชุมชนเป็นที่รู้จักของนักท่องเที่ยว

การจัดเวทีแลกเปลี่ยนประสบการณ์ครั้งที่ 4

การจัดเวทีแลกเปลี่ยนประสบการณ์ครั้งที่ 4 จัดขึ้นใน วันที่ 31 กรกฎาคม พ.ศ. 2550 ณ สวน
ผู้ใหญ่สมควร ถนนหนองพญา-ก้นหนอง ต.บ้านแลง อ.เมือง จ.ระยอง โดยมีผู้เข้าร่วมเวทีทั้งหมด 15
คน ดังนี้

เอกสารนี้เป็นเอกสารที่สงวนไว้สำหรับการใช้งานเพื่อการศึกษาเท่านั้น ไม่อนุญาตให้นำไปใช้ประโยชน์ด้านการค้า
ไม่ว่ากรณีใดๆทั้งสิ้น อีกทั้งห้ามมิให้ตัดแปลงเนื้อหา และต้องอ้างอิงถึงเจ้าของเอกสารทุกครั้งที่มีการนำไปใช้

1. คุณบุญชื่น โฟธิ์แก้ว เจ้าของสวนยายดา
2. คุณมานัด โฟธิ์แก้ว เจ้าของสวนยายดา
3. คุณสุวัช แสงอากาศ เจ้าของสวนกำนันพงษ์
4. คุณปัญญา สุขสว่าง เจ้าของสวนมั่งคุดไทย
5. คุณประจวบ จำเนียรศรี เจ้าของสวนประสมทรัพย์
6. คุณอำนาจ อ่างศิลา เจ้าของสวนปาหนัน
7. คุณไพฑูรย์ เกศสุขมาโนชย์ เจ้าของน้ำดื่มสินสมุทร
8. คุณอภิรุติ อภิญาศ รองนายก อบต. บ้านแลง
9. คุณโชติชัย บัวดิศ ผู้จัดการสวนสุภัทราแลนด์
10. คุณรำไพ เกศสุขมาโนชย์
11. ผศ.พีรชัย กุลชัย สถาบันเทคโนโลยีพระจอมเกล้าเจ้าคุณทหารลาดกระบัง
12. คุณทิพวรรณ แสงเหลือ สถาบันเทคโนโลยีพระจอมเกล้าเจ้าคุณทหารลาดกระบัง
13. คุณปัทมา สถานปนานนท์ สถาบันเทคโนโลยีพระจอมเกล้าเจ้าคุณทหารลาดกระบัง
14. คุณเลิศฤทธิ์ ทรัพย์เฉลิม สถาบันเทคโนโลยีพระจอมเกล้าเจ้าคุณทหารลาดกระบัง
15. คุณสันทัชพงษ์ นรบิน สถาบันเทคโนโลยีพระจอมเกล้าเจ้าคุณทหารลาดกระบัง

จากการเปิดสวนท่องเที่ยวเชิงเกษตร ช่วงเดือนเมษายน ถึงเดือนมิถุนายน พ.ศ. 2550 จึงได้มีการแลกเปลี่ยนถึงสถานการณ์ท่องเที่ยวเชิงเกษตร โดยในครั้งนี้ได้แลกเปลี่ยนในประเด็นหลัก 3 ประเด็น คือ การเตรียมการก่อนรับนักท่องเที่ยว สถานการณ์ท่องเที่ยวเชิงเกษตร และสิ่งที่ได้จากการเปิดสวนเป็นแหล่งท่องเที่ยวเชิงเกษตร โดยได้สรุปประเด็นแยกตามสวนต่าง ๆ ดังนี้

1. สวนผู้ใหญ่มสมควรบ้านแลง

ท่องเที่ยวเชิงเกษตรสวนผู้ใหญ่มสมควรบ้านแลง เริ่มเปิดสวนในปี พ.ศ. 2549 บนพื้นที่สวน 7 ไร่ และมีสวนอื่น ๆ อีก รวมแล้วประมาณ 30 ไร่ ลักษณะเด่นของสวนผู้ใหญ่มสมควรบ้านแลง คือ มังคุด 100 ปี

การเตรียมการก่อนรับนักท่องเที่ยว

ปีแรกของการเปิดสวน ยังขาดความพร้อมด้านการประชาสัมพันธ์ และด้านสถานที่ ในปีนี้ 2 จึงมีการเตรียมความพร้อมมากขึ้น จากการแลกเปลี่ยนประสบการณ์กับเกษตรกรสวนอื่น ๆ

“ปีแรกที่ทำยังไม่ค่อยมีอะไรเลย ยังไม่มีแผ่นพับ เพียงแต่ขึ้นป้ายไว้ไม่กี่ป้าย แต่ปีนี้เราได้ประสบการณ์จากที่อาจารย์มาทำวิจัยประชุมเวียนไปแต่ละสวน ก็ค่อนข้างได้ประสบการณ์ ปีนี้ก็เลยทำแผ่นพับ ป้ายบอกแหล่งที่ชัดเจนขึ้น สถานที่เราก็เตรียมให้มีความพร้อมมากขึ้น เพราะว่าปีแรกมี

นักท่องเที่ยวมา แต่ห้องน้ำยังไม่เสร็จ ปีนี้ก็ทำให้พร้อมขึ้น" (ผู้ใหญ่สมควร ศิริภักดี, เวทีแลกเปลี่ยนครั้งที่ 4 วันที่ 31 กรกฎาคม 2550)

ในส่วนของภาคต้อนรับนักท่องเที่ยว ผู้ใหญ่สมควรจะจัดให้มีการขายบัตรที่ด้านหน้าสวน โดยปีแรกเก็บที่ราคา 80 บาท สำหรับทานบุฟเฟต์ผลไม้ และนำเชือกมาถักเป็นแนวทางเดินให้กับนักท่องเที่ยว โดยผู้ใหญ่สมควรพานักท่องเที่ยวเดินชมสวน พร้อมทั้งอธิบายประสบการณ์ทำสวน นอกจากนี้จะมีการเตรียมความพร้อมด้านบุคลากรสำหรับบริการน้ำ และผลไม้

สถานการณ์ท่องเที่ยวเชิงเกษตรปี 2550

สำหรับสถานการณ์ท่องเที่ยวในปี พ.ศ. 2550 สวนผู้ใหญ่สมควรบ้านแลง มีการประชาสัมพันธ์มากขึ้น ทำให้มีนักท่องเที่ยวเข้ามาประมาณ 2,000 คน ซึ่งมากกว่าปีแรกที่มีนักท่องเที่ยวเข้ามาไม่ถึง 1,000 คน โดยขายบัตรอยู่ที่ 80 บาท สำหรับทานบุฟเฟต์ผลไม้ ถ้าทานอาหารด้วย เก็บเพิ่ม 70 บาท รวมเป็น 150 บาท

ปัญหาที่พบในปีนี้เป็นคือ ทูเรียนให้ผลผลิตไม่เพียงพอ โดยผู้ใหญ่สมควรกล่าวถึงปัญหาว่า "เนื่องจากว่ารุ่นแรกหมด รุ่นหลังเชื่อมไม่ติดช่วงที่ทุเรียน กิโลกรัมละ 35 - 40 บาท ช่วงนั้นเหมือนกับจะขาดทุน แต่เราก็ต้องทำเพราะว่าทำไปแล้ว จะขึ้นราคากลางคันก็ไม่ได้ ก็ต้องทำช่วงที่รุ่นหลังไม่แก่ ช่วงแรกก็หมด ตามท้องตลาดก็หาไม่ได้ อันนี้ก็คือปัญหา" (ผู้ใหญ่สมควร ศิริภักดี, เวทีแลกเปลี่ยนครั้งที่ 4 วันที่ 31 กรกฎาคม 2550)

อีกปัญหาหนึ่ง คือ การเตรียมผลไม้สำหรับนักท่องเที่ยว เนื่องจากไม่สามารถคาดการณ์ล่วงหน้าได้ว่านักท่องเที่ยวจะมาจำนวนเท่าไร บางครั้งเตรียมตัดผลไม้บ่มไว้รอต้อนรับ แต่พอวันจริงนักท่องเที่ยวมาน้อยมาก ทำให้ต้องนำผลไม้ขนออกไปขายที่ตลาด บางครั้งที่เตรียมผลไม้ไว้ให้น้อย นักท่องเที่ยวเข้ามากันมาก จึงต้องเตรียมบุคลากรไว้เพื่อเตรียมผลไม้ และให้บริการนักท่องเที่ยว

"เราต้องค่อย ๆ บริหารจัดการ เราจะเตรียมผลไม้ไว้ครึ่ง ๆ กลาง ๆ แต่สำคัญต้องเตรียมบุคลากร ถ้าดูแล้วนักท่องเที่ยวมากันเยอะ เราก็ต้องมีการเคลื่อนไหว ออกไปหาผลไม้ หาคนเพิ่ม" (ผู้ใหญ่สมควร ศิริภักดี, เวทีแลกเปลี่ยนครั้งที่ 4 วันที่ 31 กรกฎาคม 2550)

สิ่งที่ได้จากการเปิดสวนเป็นแหล่งท่องเที่ยวเชิงเกษตร

จากการเปิดสวนเป็นแหล่งท่องเที่ยวเชิงเกษตร ผู้ใหญ่สมควร ได้รับความรู้เพิ่มเติมจากการแลกเปลี่ยนพูดคุยกับนักท่องเที่ยว ซึ่งบางครั้งนักท่องเที่ยวจะให้คำแนะนำต่าง ๆ นอกจากนี้การที่ผู้ใหญ่สมควรเปิดสวนท่องเที่ยวเชิงเกษตร ทำให้ตำบลบ้านแลงเป็นที่รู้จักมากขึ้น

"ได้ความรู้จากนักท่องเที่ยวก็มีส่วนหนึ่ง เพราะว่ามีนักท่องเที่ยวบางคนก็จะแนะนำ บางครั้งเราก็จะเก็บมาเป็นประสบการณ์ แล้วอีกอย่างก็คิดว่าทำให้คนรู้จักตำบลบ้านแลงมากขึ้น เพราะนักท่องเที่ยวจะโทรมาตามโบรชัวร์ ตามอินเทอร์เน็ต เค้จะโทรมาถามเราก็บอกทางตลอด ทุกคนที่มา

ก็จะรู้จักที่มาที่ไปตำบลบ้านแดง เราก็จะเล่าให้เค้าฟังถึงประวัติความเป็นมา และสถานที่น่าสนใจของ ตำบลบ้านแดง นักท่องเที่ยวเค้าก็สนใจอยากไปดู"

2. ท่องเที่ยวเชิงเกษตรสวนยายดา

ท่องเที่ยวเชิงเกษตรสวนยายดา เริ่มเปิดสวนในปี พ.ศ. 2545 เป็นสวนผลไม้ผสมผสาน มีบนพื้นที่ 7 ไร่ และมีสวนอื่น ๆ อีก รวมแล้วประมาณ 40 ไร่

การเตรียมการก่อนรับนักท่องเที่ยว

การเตรียมการของสวนยายดาจะมีการขายคูปองให้กับนักท่องเที่ยวที่หน้าสวน ราคาบุฟเฟต์ผลไม้ในช่วงแรกเก็บ 99 บาท แต่เนื่องจากราคาผลไม้สูง จึงลดราคาเหลือ 80 บาท รับประทานอาหารด้วยบวกเพิ่มอีก 70 บาท (อาหาร 3 อย่าง) รวมเป็น 150 บาท แต่ถ้าเพิ่มอาหารเป็นอาหารเป็น 5 อย่าง จะคิดราคา 200 บาท รวมผลไม้ด้วย โดยจะมีการเตรียมอาหารแยกเป็นชุดตามโต๊ะที่จัดไว้ เพื่อความสะดวกในการบริการ ส่วนถ้ามีนักท่องเที่ยวของมาเยอะ อย่างเช่นทัวร์ ก็จะมีการลดราคาให้ โดยคุณมานัดได้กล่าวถึงการเตรียมผลไม้และอาหารว่า "สมมติว่าในวันนี้เค้าจะมา 100 คน เราต้องเตรียมของเผื่อไว้เกือบ 300 คน ถ้านักท่องเที่ยวของท่านอาหารมาด้วยเราก็เตรียมผลไม้ไว้น้อยหน่อย" (คุณมานัด โพธิ์แก้ว, เวทีแลกเปลี่ยนครั้งที่ 4 วันที่ 31 กรกฎาคม 2550)

สถานการณ์ท่องเที่ยวเชิงเกษตรปี 2550

เนื่องจากในปีนี้ คุณบุญขึ้น มีปัญหาด้านสุขภาพ จึงไม่ได้มีการประชาสัมพันธ์ แต่คุณบุญขึ้นมีการบันทึกเก็บข้อมูลของนักท่องเที่ยวในแต่ละปีที่เข้าสวน อีกทั้งยังมีนักท่องเที่ยวที่มาเป็นประจำทุกปี จะติดต่อเข้ามาล่วงหน้า ทำให้สามารถเตรียมการต้อนรับได้ และการที่สวนยายดาอยู่ใกล้ทะเล ทำให้มีโอกาสรับนักท่องเที่ยวได้มาก โดยคุณบุญขึ้นกล่าวถึงสถานการณ์ปีนี้ว่า "ปีนี้แขกจะเยอะกว่าทุกปี ผิดกับที่เราคาดการณ์ไว้ว่ามาเท่าไรเรารับเท่านั้น ไม่ได้เตรียมอะไร แต่ในลักษณะสวนมันคงเดิมอยู่สถานที่ก็มีอยู่แล้ว ปรากฏว่าถึงเวลาคนมาเยอะมาเยอะกว่าทุกปี ถ้ารวมยอดจากการขายคูปองก็รวมแล้วประมาณ 5,000 คน ยังไม่รวมกับคนที่เข้ามาซื้อของอย่างเดียว" (คุณบุญขึ้น โพธิ์แก้ว, เวทีแลกเปลี่ยนครั้งที่ 4 วันที่ 31 กรกฎาคม 2550) โดยนักท่องเที่ยวที่มาจากกรุ๊ปทัวร์ประมาณ 40 % นอกจากนั้นมารสวนตัว

สำหรับกิจกรรมในสวน ส่วนใหญ่นักท่องเที่ยวจะมาทานผลไม้ อาหาร เดินชมสวน โดยมีจุดบริการผลไม้ และแจกตะกร้าให้กับนักท่องเที่ยวใส่ผลไม้ไปนั่งรับประทานตรงซุ้มที่จัดไว้ โดยมีการประชาสัมพันธ์ให้นักท่องเที่ยวทราบก่อนเข้าสวนว่ามีซุ้มบริการผลไม้ให้ทานจนอิ่ม จึงลดความเสียหายจากการที่นักท่องเที่ยวเด็ดผลไม้ได้ นอกจากนี้จะมีการบรรยายให้สำหรับกลุ่มที่มาศึกษาดูงาน และนักท่องเที่ยวที่ต้องการให้พาเดินชมสวน

ปัญหาที่พบ คือ การจัดเตรียมผลผลิตไม้ บางครั้งคณะทัวร์ไม่ได้แจ้งให้ทราบล่วงหน้า ทำให้ไม่สามารถจัดเตรียมผลผลิตได้เพียงพอกับความต้องการ

3. ท่องเที่ยวเชิงเกษตร – โฮมสเตย์สวนปาล์มน้ำมัน

สวนปาล์มน้ำมัน เปิดท่องเที่ยวเชิงเกษตรและโฮมสเตย์ในปี 2546 เป็นสวนผลไม้ผสมผสาน บนพื้นที่ 12 ไร่ และมีเครือข่ายโฮมสเตย์ที่สามารถรองรับนักท่องเที่ยวได้ 50 คน

การเตรียมการก่อนรับนักท่องเที่ยว

สวนปาล์มน้ำมันได้มีการเตรียมบุคลากรไว้สำหรับต้อนรับและบริการนักท่องเที่ยว โดยคุณอำนาจให้ความสำคัญกับการเตรียมบุคลากรในสวน โดยเฉพาะผู้ที่ประชาสัมพันธ์ทำความเข้าใจกับนักท่องเที่ยวก่อนเข้าสวนมีความสำคัญมาก

“ผมเน้นเลยให้คนที่จะทำสวนท่องเที่ยว คนประชาสัมพันธ์เป็นหน้าตาของเราเลย คนประชาสัมพันธ์ที่ดี คุยให้เค้าเข้าใจ คุยให้รู้เรื่อง เวลาแขกมาเค้าสามารถช่วยแก้ปัญหาได้ รวมทั้ง ทั้งคนโบกรถ คนรับแขก ก็เป็นหน้าด่านสำคัญ และที่สำคัญที่สุดนักท่องเที่ยวมาแล้วเค้าต้องการเจอเจ้าของสวน” (คุณอำนาจ อ่างศิลา, เวทีแลกเปลี่ยนครั้งที่ 4 วันที่ 31 กรกฎาคม 2550)

สถานการณ์ท่องเที่ยวเชิงเกษตรปี 2550

สถานการณ์ท่องเที่ยวเชิงเกษตรสวนปาล์มน้ำมัน ปีนี้มีนักท่องเที่ยวเข้าสวนประมาณ 200 คน และนักท่องเที่ยวที่มาซื้อของอย่างเดียวประมาณ 1,700 – 1,800 คน ซึ่งลดลงจากปีที่ผ่านมาเนื่องจากพื้นที่จอดรถมีน้อย รถทัวร์ไม่สามารถเข้ามาจอดได้ และมีฝนตกมาก ทำให้นักท่องเที่ยวมาน้อยลง นอกจากนี้ยังมีปัญหาการจัดเตรียมผลผลิตไม้สำหรับคณะทัวร์ที่ไม่ได้แจ้งล่วงหน้า ทำให้ไม่สามารถจัดเตรียมบุคลากรและผลไม้วินิจฉัยได้อย่างเต็มที่

สำหรับโฮมสเตย์สวนปาล์มน้ำมันมีนักท่องเที่ยวมาพักเป็นประจำทุกเดือน มีตั้งแต่ 2 – 10 คน ซึ่งถ้ามาพักเป็นกลุ่มคุณอำนาจจะจัดโปรแกรมสำหรับพาเที่ยว อาทิเช่น เที่ยวสวนเกษตร ไหว้พระที่เขาพระบาท ถวายสังฆทานที่วัดยายดา เป็นต้น นอกจากนี้คุณอำนาจยังได้จัดเตรียมสมุดเยี่ยมไว้ให้นักท่องเที่ยวได้เขียนติชม เพื่อจะได้นำมาปรับปรุงในครั้งต่อไป

4. ท่องเที่ยวเชิงเกษตรสวนประสมทรัพย์

สวนประสมทรัพย์เปิดท่องเที่ยวเชิงเกษตรในปี 2547 บนพื้นที่ 9 ไร่ โดยปัจจุบันมีสมาชิกที่เป็นเครือข่าย 35 สวน ทำให้สามารถทดแทนสินค้าได้ และยังมีการแลกเปลี่ยนสินค้า OTOP เช่นผลิตภัณฑ์อำเภอแกลง หนองกระบอก หนองบัว บ้านแลง สวนยายดา นอกจากนี้ยังมีเครือข่ายโฮมสเตย์ที่สามารถรองรับนักท่องเที่ยวได้ 200 คน

การเตรียมการก่อนรับนักท่องเที่ยว

สวนประสมทรัพย์ใช้การประชุมสัมพันธจุดเด่นของสวนคือ การทำสวนปลอดสารเคมีเป็นหลัก ส่วนการจัดเตรียมอาหารสำหรับนักท่องเที่ยว ใช้แนวคิดจากการไปทานอาหารที่ร้านพิฆณูโลก จ. เชียงใหม่ โดยการเตรียมอาหารไว้ให้หลากหลาย มีทั้งจัดแบบบุฟเฟต์ และจัดแบบตั้งโต๊ะ ขึ้นอยู่กับความต้องการของลูกค้า ในกรณีที่จัดแบบบุฟเฟต์จะจัดโต๊ะแยกให้เป็น 2 ชุด เพื่อความสะดวกของนักท่องเที่ยว คิดราคาอาหาร 150 บาทต่อคน ถ้าจัดแบบตั้งโต๊ะคิดราคา 120 บาทต่อคน โดยให้ออนเงินมาล่วงหน้า 50% และใน 1 วัน จะรับนักท่องเที่ยวไม่เกิน 150 คน เพื่อความสะดวกในการบริการ ซึ่งในปีคุณประจวบสร้างห้องน้ำเพิ่มอีก 9 คน ไว้บริการนักท่องเที่ยว

สถานการณ์ท่องเที่ยวเชิงเกษตรปี 2550

สถานการณ์การท่องเที่ยวเชิงเกษตรของสวนประสมทรัพย์ ปีนี้มีนักท่องเที่ยวเข้าสวนประมาณ 3,000 – 4,000 คน ซึ่งมากกว่าปีที่ผ่านมา โดยคุณประจวบจะให้นักท่องเที่ยวทานผลไม้ก่อนเข้าชมสวน เพื่อลดปัญหาการเกิดผลไม้อเนกในสวน และเนื่องจากภายในสวนคุณประจวบเน้นคุณภาพของผลผลิตโดยไม่ใช้สารเคมี ทำให้นักท่องเที่ยวซื้อผลไม้กลับไปเป็นของฝากจำนวนมาก สำหรับสถานการณ์โฮมสเตย์ในปี นี้ คุณประจวบกล่าวว่า “โฮมสเตย์ปีนี้มีห้องแอร์เพิ่มมา 5 ห้อง แต่ที่เข้าโครงการกับผมมีทั้งหมด 7 ห้อง ก็ดีขึ้นครับ พอมีห้องแอร์นักท่องเที่ยวไม่พักห้องพัดลม ก็นอนเต็มที่ได้ 30 คน” (คุณประจวบ จำเนียรศรี, เวทีแลกเปลี่ยนครั้งที่ 4 วันที่ 31 กรกฎาคม 2550)

5. ท่องเที่ยวเชิงเกษตรสวนก้านนพวงษ์

สวนก้านนพวงษ์ เปิดท่องเที่ยวเชิงเกษตรในปี 2546 เป็นสวนผลไม้เก่าแก่มีอายุกว่า 40 ปี ปลูกไม้ผลผสมผสาน บนพื้นที่ 50 ไร่ โดยมีผลไม้หลัก คือ ทุเรียน

การเตรียมการก่อนรับนักท่องเที่ยว

สวนก้านนพวงษ์เป็นสวนขนาดใหญ่ และได้รับการสนับสนุนจาก อบต. ให้เปิดสวนเป็นแหล่งท่องเที่ยวเชิงเกษตรเพื่อดึงดูดนักท่องเที่ยว โดยในช่วงเทศกาลผลไม้ อำเภอวังจันทร์ จะมีรถไฟเข้าชมสวนไว้บริการนักท่องเที่ยว ซึ่งในการเตรียมการรับนักท่องเที่ยวนั้น สวนก้านนพวงษ์จะจัดเตรียมผลไม้สำหรับบริการ โดยคิดราคาที 50 บาทต่อคน และมีการนำเยาวชนมาฝึกเป็นมัคคุเทศก์บริการพาชมสวนรวมทั้งให้ความรู้แก่นักท่องเที่ยว ซึ่งคุณสุวัฒน์กล่าวถึงจุดขายของสวนว่า “จุดขายของผมคือผลไม้ต้องอร่อย บริการให้ดี มีต้นไม้ใหญ่ให้คุณชม กินดี อากาศดี บริการประทับใจ เดี่ยวนักท่องเที่ยวก็กลับมา” (คุณสุวัฒน์ แสงอากาศ, เวทีแลกเปลี่ยนครั้งที่ 4 วันที่ 31 กรกฎาคม 2550)

สถานการณ์ท่องเที่ยวเชิงเกษตรปี 2550

สถานการณ์ท่องเที่ยวเชิงเกษตรในปี นี้ มีนักท่องเที่ยวเข้าสวนประมาณ 3,000 คน โดยมาจากรถไฟเข้าชมสวนในช่วงเทศกาลผลไม้ อำเภอวังจันทร์ และนักท่องเที่ยวที่มารถสวนตัว ซึ่งสวนใหญ่จะมารถตู้ และมีทัวร์เข้ามาบ้าง นักท่องเที่ยวที่เข้ามามีทั้งทราบข้อมูลจากในเวปไซต์ และมาจากการบอก

เอกสารนี้เป็นเอกสารที่สวนไว้สำหรับการใช้งานเพื่อการศึกษาเท่านั้น ไม่อนุญาตให้นำไปใช้ประโยชน์ด้านการค้า ไม่ว่ากรณีใดๆทั้งสิ้น อีกทั้งห้ามมิให้ดัดแปลงเนื้อหา และต้องอ้างอิงถึงเจ้าของเอกสารทุกครั้งที่มีการนำไปใช้

ต่อ ส่วนปัญหาที่พบในปีนี้จะมามีปัญหาจากนักท่องเที่ยวที่เข้ามาขับรถไฟชมสวน เนื่องจากนักท่องเที่ยวมาทานอิมแล้วไม่ยอมกลับ จนรถไฟขบวนต่อไปเข้ามา ทำให้บริการนักท่องเที่ยวได้ไม่ทั่วถึง และอีกปัญหาหนึ่งคือสวนก้านันพงษ์มีพื้นที่จืดกร่น้อย ไม่สามารถรองรับรถทัวร์ได้ จึงรับได้แต่นักท่องเที่ยวที่มารถส่วนตัว แต่ก็ไม่ได้ทำให้แขกน้อยลง ด้วยความที่เป็นสวนผลไม้อินทรีย์ ผลไม้จึงมีรสชาติดี อีกทั้งเก็บราคาผลไม้อยู่ที่ 50 บาท ทำให้นักท่องเที่ยวอยากกลับมาอีก นอกจากนี้ถึงแม้จะไม่ใช่ช่วงหน้าผลไม้ ก็ยังมีนักท่องเที่ยวเข้ามาเที่ยวสวน โดยคุณสุวิทย์กล่าวว่า “อย่างช่วงนี้ไม่ใช่หน้าผลไม้ ก็ยังมีคนมาเที่ยวสวน แต่ผมบอกนักท่องเที่ยวว่า ถ้าไม่ได้มาทานผลไม้ในสวนผม ผมไม่เก็บเงิน มาเที่ยว มาซื้อของได้ ผมก็เน้นให้ความรู้กับนักท่องเที่ยวด้วย บางคนก็ชอบ แล้วผมจะสอนวิธีการซื้อทุเรียนให้เค้าด้วย”

6. ท่องเที่ยวเชิงเกษตรสวนมังคุดไทย

สวนมังคุดไทย สวนผลไม้ที่เน้นปลูกมังคุดเป็นหลัก มากกว่า 300 ต้น โดยมีพื้นที่สวนทั้งหมด 2 แปลง รวมประมาณ 20 ไร่ โดยเริ่มเปิดสวนให้บุคคลภายนอกเข้ามาตั้งแต่ปี 2540 และเริ่มเปิดเป็นแหล่งท่องเที่ยวอย่างจริงจังในปี 2547 ในแปลงที่มีเนื้อที่ 10 ไร่

สถานการณ์ท่องเที่ยวเชิงเกษตรปี 2550

สวนมังคุดไทย ปลูกมังคุดเป็นพืชหลัก และเน้นการทำมังคุดส่งออก ส่วนที่เหลือจึงขายให้กับนักท่องเที่ยวที่เข้าสวน คุณปัญญาได้จ้างแรงงานไว้ดูแลในสวนมาตลอด แต่เนื่องจากในปีนี้นสวนมังคุดไทยประสบกับปัญหาหลาย ๆ ด้าน ทั้งในเรื่องค่าเงินบาทที่อ่อนลง แต่สวนมังคุดไทยเน้นการทำมังคุดเพื่อการส่งออก ทำให้ต้นทุนสูง ประกอบกับคุณปัญญาได้เรียนต่อปริญญาโท สาขาธุรกิจเกษตร มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์ ทำให้ไม่มีเวลาบริการนักท่องเที่ยวที่เข้าสวน จึงประชาสัมพันธ์ไม่มาก โดยมีการยิงสปอร์ตโฆษณาทางวิทยุตามต่างจังหวัดของภาคเหนือตอนล่าง และมีลงโฆษณาลงนิตยสารบ้าง โดยคุณปัญญากล่าวว่า “เรารู้ว่าเราเรียนหนังสือ ไม่มีเวลามาดูแลนักท่องเที่ยว ก็เลยโฆษณาให้น้อยที่สุด เพราะตอนนั้นกำลังสอบ ก็เลยไม่ได้เตรียมการเรื่องท่องเที่ยวไว้มาก มีโฆษณาให้มาเที่ยวที่สวน มีเท่าไรขายเท่านั้น ปีนี้การส่งออกล้มเหลว ภูเขาน้ำแข็งน้อยมากทั้งฤดูกาล ยุโรปส่งไปไม่ได้ มีส่งไปแคนาดาได้บ้าง ปีที่ผ่านมาผลผลิตน้อย แต่มาปีนี้ตก แล้วก็โดนแทรกแซงหลายเรื่อง เรื่องการซื้อขายระหว่างประเทศ ก็...ปีนี้สรุปก็คือสวนมังคุดไทยส่งออกได้น้อยที่สุด ขายที่สวนได้น้อยที่สุด” (คุณปัญญา สุขสว่างเวทีแลกเปลี่ยนครั้งที่ 4 วันที่ 31 กรกฎาคม 2550)

ตอนที่ 3 การจัดสัมมนาแลกเปลี่ยนเรียนรู้ระหว่างเกษตรกร ชุมชน และหน่วยงานที่เกี่ยวข้อง เพื่อเพิ่มพูนความรู้และประสบการณ์ให้กับเกษตรกรที่เข้าร่วมโครงการวิจัย

ทางคณะผู้วิจัย ได้ดำเนินการวิจัยจนได้องค์ความรู้เกี่ยวกับการท่องเที่ยวเชิงเกษตรจังหวัดระยอง จึงได้จัดให้มีการแลกเปลี่ยนเรียนรู้และการศึกษาดูงานนอกจังหวัดระยอง โดยมีวัตถุประสงค์เพื่อทำให้เกิดการแลกเปลี่ยนเรียนรู้ระหว่างเกษตรกร ชุมชน และหน่วยงานที่เกี่ยวข้อง และเพื่อเพิ่มพูนความรู้และประสบการณ์ให้กับเกษตรกรที่เข้าร่วมโครงการวิจัย ทางคณะผู้วิจัยจึงจัดให้มีการสัมมนาและการทัศนศึกษาขึ้นในระหว่างระหว่างวันที่ 26 – 27 กันยายน 2550 ณ อ.วังน้ำเขียว จ.นครราชสีมา

ผลที่คาดว่าจะได้รับ

1. ทำให้เกิดการแลกเปลี่ยนเรียนรู้ความรู้การจัดการท่องเที่ยวเชิงเกษตรระหว่างเกษตรกรที่เข้าร่วมโครงการ
2. ทำให้เกษตรกรที่เข้าร่วมโครงการพัฒนาศักยภาพในการจัดการการท่องเที่ยวเชิงเกษตรได้อย่างมีประสิทธิภาพ
3. ทำให้เกิดการพัฒนาคือข่ายความร่วมมือระหว่างเกษตรกรที่สนใจการท่องเที่ยวเชิงเกษตรและหน่วยงานที่เกี่ยวข้อง

กิจกรรมของโครงการ

1. ศึกษาดูงานการจัดการท่องเที่ยวเชิงเกษตร
2. ศึกษาดูงานการจัดการโฮมสเตย์
3. สัมมนาการแลกเปลี่ยนความรู้การท่องเที่ยวเชิงเกษตรจังหวัดระยอง
4. สัมมนาแนวทางการสร้างเครือข่ายการท่องเที่ยวเชิงเกษตรจังหวัดระยอง และสรุปโครงการวิจัย

จากกิจกรรมที่ทางคณะผู้วิจัยได้จัดขึ้นในวันแรกเป็นการศึกษาดูงานการจัดการท่องเที่ยวเชิงเกษตร และศึกษาดูงานการจัดการโฮมสเตย์ ส่วนในวันที่สองเป็นการสัมมนาการแลกเปลี่ยนความรู้การท่องเที่ยวเชิงเกษตรจังหวัดระยอง และแนวทางการสร้างเครือข่ายการท่องเที่ยวเชิงเกษตรจังหวัดระยอง รวมทั้งสรุปโครงการวิจัย ซึ่งจากการสัมมนาสามารถประมวลได้ดังนี้

กิจกรรมช่วงที่ 1 : สรุปประสบการณ์จากการเปิดสวนเป็นแหล่งท่องเที่ยวเชิงเกษตร

ทางคณะผู้วิจัยได้จัดทำ VCD แนวคิดและประสบการณ์จากการเปิดสวนเป็นแหล่งท่องเที่ยวเชิงเกษตร รวมทั้งหนังสือประสบการณ์ทำท่องเที่ยวเชิงเกษตร โดยแจกให้ผู้เข้าร่วมสัมมนา และฉาย VCD เพื่อสรุปประสบการณ์จากการเปิดสวนเป็นแหล่งท่องเที่ยวเชิงเกษตรหลังจากนั้น คุณเลิศฤทธิ์ ทรัพย์เฉลิม ได้เริ่มชวนคุยแนวคิดในการเปิดสวน และประสบการณ์ รวมทั้งสิ่งที่ได้จากการเปิดสวนเป็น

แหล่งท่องเที่ยว จากสวนหลัก (6 สวน) และสวนอื่น ๆ ที่สนใจจะเปิดสวนเป็นแหล่งท่องเที่ยวเชิงเกษตร ซึ่งสามารถสรุปเนื้อหาได้ดังนี้

จุดเริ่มของการเปิดสวนเป็นแหล่งท่องเที่ยว

1. ผลไม้ราคาตกต่ำ
2. ต้องการเพิ่มมูลค่าสินค้า
3. ต้องการสร้างตลาดผลไม้ที่มีคุณภาพ เพื่อรองรับผลผลิตจากเกษตรกรโดยตรง (ตลาดผลไม้

อ.วังจันทร์) พ่อนักท่องเที่ยวเข้ามาที่ตลาดก็ต้องการไปเที่ยวที่สวนด้วย

สิ่งสำคัญของ การเปิดสวนเป็นแหล่งท่องเที่ยว

1. ต้องมีใจรัก ในการต้อนรับและบริการนักท่องเที่ยว
2. มีความจริงใจและซื่อสัตย์ต่อนักท่องเที่ยว
3. มีใจรักในการเรียนรู้
4. ให้ความเป็นกันเองต่อนักท่องเที่ยว ทำความเข้าใจกับนักท่องเที่ยว รวมทั้งต้องมีการ ประเมินนักท่องเที่ยวด้วย

5. หาจุดเด่นเป็นของตนเอง

6. มีการประชาสัมพันธ์

7. มีการบริการที่ดี เช่น การต้อนรับ แนะนำจุดเด่นของตนเอง และแนะนำสถานที่ท่องเที่ยว ของชุมชน และสถานที่อื่น ๆ ของจังหวัด

8. มีการเตรียมความพร้อมในการพัฒนาสวนเป็นแหล่งท่องเที่ยว

1) เตรียมใจ และศึกษาหาความรู้ด้านการบริการ

2) ดูความพร้อมของเส้นทางการคมนาคม

3) ความร่วมมือจากหน่วยงานต่าง ๆ

4) ความพร้อมของผลไม้ ทั้งคุณภาพและปริมาณ

5) ดูระดับของนักท่องเที่ยวก่อนรับเข้าสวน

6) ความพร้อมของสถานที่จอดรถ

ประโยชน์ที่ได้จากการเปิดสวนเป็นแหล่งท่องเที่ยว

1. เจ้าของสวนได้ความรู้เพิ่มขึ้น เช่น การบริหารจัดการ การบริการต่อนักท่องเที่ยว
2. ลดต้นทุนด้านการขนส่งผลผลิตไปขาย รวมทั้งเป็นแหล่งขายผลผลิตและสินค้าของชุมชน
4. ได้ขายสินค้าแปรรูปจากในสวน
3. ดึงชุมชนเข้ามาเป็นเครือข่าย

เอกสารนี้เป็นเอกสารที่สงวนไว้สำหรับการใช้งานเพื่อการศึกษาเท่านั้น ไม่อนุญาตให้นำไปใช้ประโยชน์ด้านการค้า ไม่ว่าจะกรณีใดๆทั้งสิ้น อีกทั้งห้ามมิให้ดัดแปลงเนื้อหา และต้องอ้างอิงถึงเจ้าของเอกสารทุกครั้งที่มีการนำไปใช้

กิจกรรมช่วงที่ 2 : การพัฒนาการท่องเที่ยวเชิงเกษตรในจังหวัดระยอง

เปิดโอกาสให้ผู้เข้าร่วมสัมมนาทุกคนได้แสดงความคิดเห็นโดยเขียนลงบนบัตรคำ ในหัวข้อ "จะพัฒนาการท่องเที่ยวเชิงเกษตรจังหวัดระยอง อย่างไร?" ทางคณะผู้วิจัยได้สรุปประเด็นจากบัตรคำ และให้ผู้เข้าร่วมสัมมนาได้แลกเปลี่ยนความคิดเห็น ซึ่งสามารถสรุปประเด็นได้ดังนี้

การพัฒนาการท่องเที่ยวเชิงเกษตรจังหวัดระยอง

1. ปรับปรุง/เพิ่มการประชาสัมพันธ์สวนท่องเที่ยวเชิงเกษตรให้เป็นที่รู้จักมากขึ้น
2. ค้นหาจุดเด่น / เอกลักษณ์ของสวน
3. เจ้าของสวนต้องเปิดใจ มีใจรักในงานบริการ และซื่อสัตย์ต่อนักท่องเที่ยว รวมทั้งไม่หวังกำไรสูงสุด
4. เพิ่มความหลากหลายภายในสวน และปรับปรุงสวนให้สะอาด
5. ปรับปรุงผลไม่ให้มีคุณภาพ (GAP, URAMGAP)
6. เพิ่มกิจกรรมการท่องเที่ยวภายในสวน
7. สร้างการมีส่วนร่วมทั้งจากคนภายในชุมชนและหน่วยงานที่เกี่ยวข้อง เช่น การท่องเที่ยวแห่งประเทศไทย (ททท.) องค์การบริหารส่วนตำบล (อบต.) เป็นต้น
8. สร้างเครือข่ายการท่องเที่ยวเชิงเกษตรที่เข้มแข็ง

กิจกรรมช่วงที่ 3 : แนวทางการสร้างเครือข่ายการท่องเที่ยวเชิงเกษตร

เป็นช่วงหาแนวทางการสร้างเครือข่าย โดยแบ่งผู้เข้าร่วมสัมมนาทุกคน ออกเป็น 3 กลุ่ม และให้แต่ละกลุ่มให้ช่วยกันระดมความคิดในหัวข้อ "ทำอย่างไรให้เกิดเครือข่ายการท่องเที่ยวในจังหวัดระยอง" โดยได้ตั้งประเด็นคำถามดังนี้

- ควรมีวิธีการอย่างไรในการสร้างเครือข่าย ?
- หลังจากที่เกิดเครือข่ายแล้ว ควรมีกิจกรรมอะไรบ้าง?

จากการระดมความคิดจากทั้ง 3 กลุ่ม ทำให้ได้แนวทางการสร้างเครือข่ายดังนี้

ตารางที่ 1 แสดงการเปรียบเทียบแนวทางการสร้างเครือข่ายจากการระดมความคิดของ 3 กลุ่ม

หัวข้อ	กลุ่ม		
	กลุ่ม 1	กลุ่ม 2	กลุ่ม 3
1. ทำอย่างไรให้เกิดเครือข่ายท่องเที่ยว ในจังหวัดระยอง	<ul style="list-style-type: none"> - จัดประชุมร่วมกันระดมความคิดกับกลุ่มท่องเที่ยว - แต่งตั้งคณะกรรมการดำเนินการเครือข่าย - วางจุดประสงค์การดำเนินงานของเครือข่าย 	<ul style="list-style-type: none"> - รวมผู้ที่มีสนใจ - ก่อตั้งศูนย์กลาง - มีการนัดหมายแลกเปลี่ยนความคิดเห็นตามสวนของเครือข่าย - พยายามหาเครือข่ายให้หลากหลาย 	<ul style="list-style-type: none"> - จัดประชุมสวนท่องเที่ยวทั้งสวนเก่าและสวนใหม่ รวมทั้งคนที่สนใจ เพื่อหาสวนเครือข่าย - จัดตั้งแกนนำกลุ่ม/แกนนำเครือข่าย - ระบุจากความพร้อมและศักยภาพ - ระดมความคิด ข้อมูลจากสวนเครือข่าย
2. วิธีการอย่างไรในการสร้างเครือข่าย	<ul style="list-style-type: none"> - วางแผนผังเครือข่ายว่ากลุ่มอยู่ที่ใดมีกิจกรรมเด่นอะไร - การประชุมด้วยใจไปตามกลุ่มต่างๆ ของเครือข่าย - ติดต่อภาคีและหน่วยงานที่เกี่ยวข้อง - มารับรู้ปัญหาและร่วมสนับสนุน แก้ไขปัญหาของเครือข่าย 	<ul style="list-style-type: none"> - พุดคุย ทักทวน ให้เข้าชมและเห็นประโยชน์ของการสร้างเครือข่าย - ต้องมีแกนนำที่มีวิสัยทัศน์ โดยเกิดจากความสมัครใจ พร้อมที่จะเสียสละเพื่อส่วนรวม - ต้องมีการทำทำเนียบของสมาชิก - หาข้อมูลในพื้นที่ 	<ul style="list-style-type: none"> - จัดประชุมเดือนละ 1 ครั้ง หมุนเวียนไปตามสวน เป็นการแลกเปลี่ยนประสบการณ์ และเยี่ยมเยียนสวน

ตารางที่ 1 (ต่อ)

กลุ่ม			
หัวข้อ	กลุ่ม 1	กลุ่ม 2	กลุ่ม 3
3. กิจกรรมของเครือข่าย	<ul style="list-style-type: none"> - นัดประชุมเครือข่าย 1-3 เดือน /ครั้ง หรือตามความเหมาะสม - การแลกเปลี่ยนประสบการณ์และปัญหาระหว่างเครือข่าย - ระดมทุนจากกลุ่มเครือข่าย เพื่อทำกิจกรรมร่วมกันของเครือข่าย - ส่งเสริมให้เกิดเครือข่ายเพิ่มมากขึ้น - ทำฐานข้อมูลของเครือข่าย (ข้อมูลและจุดเด่นแต่ละสวน) - มีการแลกเปลี่ยนผลผลิตและผลิตภัณฑ์ (ช่วยเพื่อนขายผลผลิต) 	<ul style="list-style-type: none"> - พาสมาชิกไปดูงานตามสถานที่จริง - การประชุมแลกเปลี่ยนข้อมูลเครือข่าย ถ่ายทอดประสบการณ์ - มีกิจกรรมต่อเนื่องให้เกิดความสัมพันธ์ที่ดีในเครือข่าย อาจจะเป็นกิจกรรมที่ไม่เป็นวิชาการ - เดินทางไปเยี่ยมทุกสวนในเครือข่าย - มีกิจกรรมที่ทำให้เกิดผลประโยชน์ร่วมกันในเครือข่าย ยกตัวอย่างเช่น กิจกรรมดีใจอะอมทรัพย์ โตะแตร เป็นต้น 	<ul style="list-style-type: none"> - แบ่งหน้าที่ของเที่ยวให้กับสวนเครือข่าย โดยมีภารกิจแบ่งเที่ยวสวนเครือข่าย - จัดทำคู่มือท่องเที่ยวสวนเครือข่าย อาจจะทำสวนลดกรณีเที่ยวครบทุกสวน - ทำการประชาสัมพันธ์เครือข่าย โดยทำเวปไซต์ของเครือข่าย

สรุปแนวทางการสร้างเครือข่ายการท่องเที่ยวเชิงเกษตร จ.ระยอง

จากตารางเปรียบเทียบแนวทางการสร้างเครือข่ายจากการระดมความคิดของ 3 กลุ่ม สามารถสรุปแนวทางการสร้างเครือข่ายท่องเที่ยวเชิงเกษตร จ.ระยอง ดังนี้

ทำอย่างไรให้เกิดเครือข่ายท่องเที่ยวในจังหวัดระยอง?

1. จัดประชุมสวนท่องเที่ยวทั้งสวนเก่า และสวนใหม่ รวมทั้งคนที่สนใจ
2. จัดตั้งแกนนำ / คณะกรรมการเครือข่าย (เลือกจากสวนที่มีความพร้อม) และจัดตั้งศูนย์การดำเนินงานของเครือข่าย
3. วางวัตถุประสงค์ของเครือข่ายให้ชัดเจน
4. นัดประชุม แลกเปลี่ยนประสบการณ์
5. สร้างเครือข่ายให้มีความหลากหลาย

วิธีการในการสร้างเครือข่าย

1. จัดประชุมสวนเครือข่าย โดยหมุนเวียนไปทุกสวน
2. ชักชวนให้เห็นประโยชน์ของเครือข่าย
3. มีแกนนำที่มีวิสัยทัศน์ และมีความเสียสละ
4. จัดทำทำเนียบสมาชิก เพื่อเป็นฐานข้อมูล โดยทำทั้งข้อมูลสมาชิกและข้อมูลจังหวัด
5. หาข้อมูลของพื้นที่
6. จัดทำแผนผังเครือข่าย ข้อมูลของทุกสวน
7. สร้างพันธมิตรกับภาครัฐ และหน่วยงานที่เกี่ยวข้อง

กิจกรรมของเครือข่าย

1. จัดรูปแบบการท่องเที่ยวเป็นการท่องเที่ยวสวนเครือข่าย (จัดแบ่งนักท่องเที่ยวให้สวนเครือข่าย)
2. ระดมทุนเพื่อสร้างกิจกรรมของเครือข่าย
3. ทำการประชาสัมพันธ์ โดยจัดสร้างเว็บไซต์เครือข่าย
4. พาสมาชิกไปศึกษาดูงาน / ประชุมนอกพื้นที่
5. จัดประชุมเครือข่ายทุกเดือน หรือตามความเหมาะสม เพื่อแลกเปลี่ยนประสบการณ์ และเยี่ยมเยียนสวนเครือข่าย
6. จัดกิจกรรมเพื่อสร้างความสัมพันธ์
7. จัดกิจกรรมเพื่อสร้างผลประโยชน์ให้เครือข่าย/สร้างการมีส่วนร่วม
8. ส่งเสริมให้เกิดเครือข่ายมากขึ้น
9. สร้างฐานข้อมูลเครือข่ายทั้งจังหวัด

เอกสารนี้เป็นเอกสารที่สงวนไว้สำหรับการใช้งานเพื่อการศึกษาเท่านั้น ไม่อนุญาตให้นำไปใช้ประโยชน์ด้านการค้า ไม่ว่ากรณีใดๆทั้งสิ้น อีกทั้งห้ามมิให้ดัดแปลงเนื้อหา และต้องอ้างอิงถึงเจ้าของเอกสารทุกครั้งที่มีการนำไปใช้

10. แลกเปลี่ยนผลผลิตและผลิตภัณฑ์

จากการระดมความคิดเพื่อสร้างเครือข่ายการท่องเที่ยวเชิงเกษตรในจังหวัดระยอง ทำให้ได้แนวทาง วิธีการ รวมทั้งกิจกรรมในเครือข่าย นอกจากนี้ผู้เข้าร่วมสัมมนาได้ร่วมกันจัดตั้งแกนนำของเครือข่ายการท่องเที่ยว ผลสรุปได้ดังนี้

1. คุณปัญญา สุขสว่าง	สวนมังคุดไทย	ประธาน
2. คุณสุวัฒน์ แสงอากาศ	สวนกำนันพงษ์	รองประธาน
3. ผู้ใหญ่สมควร ศิริภักดี	สวนผู้ใหญ่สมควรบ้านแลง	รองประธาน
4. คุณอำนาจ อ่างศิลา	สวนพานัน	ประชาสัมพันธ์
5. คุณบุญชื่น โพธิ์แก้ว	สวนยายดา	เหรัญญิก
6. คุณสุภาภรณ์ อริยสุนารถ	สวนคุณไพบูลย์	เลขานุการ

กิจกรรมช่วงที่ 4 : การประเมินผลจากการสัมมนา- ดูงาน

ช่วงสุดท้ายของการสัมมนา คณะผู้วิจัยได้สรุปโครงการวิจัย และประเมินผลจากการสัมมนา – ดูงานในครั้งนี้ โดยใช้การนำเสนอความคิดเห็นของผู้เข้าร่วมสัมมนา ซึ่งสรุปได้ดังนี้

1. ได้ความรู้ จากการศึกษาดูงาน และการสัมมนา ทำให้ผู้เข้าร่วมได้ความรู้ด้านการบริการและการดูแลนักท่องเที่ยว รวมทั้งด้านการจัดการโฮมสเตย์
2. ได้ระดมความคิด แลกเปลี่ยนความรู้/ประสบการณ์ จากการทำท่องเที่ยวเชิงเกษตร
3. เกิดเครือข่ายการท่องเที่ยวเชิงเกษตรจังหวัดระยอง
4. ประทับใจ จากการที่ได้มีส่วนร่วมในการดูงานและสัมมนา ทำให้เกิดการเพิ่มพูนความรู้ และสร้างความสัมพันธ์อันดี รวมทั้งเกิดเครือข่ายความร่วมมือในการจัดการท่องเที่ยวเชิงเกษตรในจังหวัดระยอง

บทที่ 5 สรุปผล

งานวิจัยนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อ 1) ทำให้เกิดการแลกเปลี่ยนเรียนรู้ระหว่างเกษตรกร ชุมชน และหน่วยงานที่เกี่ยวข้องที่จัดการท่องเที่ยวเชิงเกษตรในจังหวัดระยอง 2) เพื่อสร้างองค์ความรู้ พัฒนาและยกระดับความรู้ของเกษตรกรและชุมชน ที่จัดการท่องเที่ยวเชิงเกษตรในจังหวัดระยอง 3) เพื่อพัฒนาเครือข่ายความร่วมมือระหว่างเกษตรกร ชุมชนและหน่วยงานที่เกี่ยวข้องที่จัดการท่องเที่ยวเชิงเกษตรในจังหวัดระยอง มีวิธีวิจัยเชิงคุณภาพรวมกับเวทีแลกเปลี่ยนเรียนรู้เป็นเครื่องมือสำคัญในการทำวิจัย นำข้อมูลที่ได้มาวิเคราะห์และสังเคราะห์ ผลการศึกษาพบว่าเวทีแลกเปลี่ยนเรียนรู้ที่จัดขึ้นทำให้เกิดการไหลเวียนของความรู้ เทคนิค และประสบการณ์ต่าง ๆ ทั้งด้านการจัดการท่องเที่ยว การทำสวน การตลาดทำให้เกษตรกรที่เข้าร่วมเวทีสามารถนำความรู้ไปพัฒนาการท่องเที่ยวของตนเองได้อย่างเหมาะสม และการเข้าร่วมเวทีแลกเปลี่ยนก่อให้เกิดความสัมพันธนำไปสู่การจัดตั้งเครือข่ายการท่องเที่ยวเชิงเกษตรในจังหวัดระยอง

จากการศึกษาผ่านกระบวนการจัดการความรู้ของ 6 สวนที่เปิดการท่องเที่ยวเชิงเกษตรในจังหวัดระยอง ได้แก่ สวนยายดา (นายมานัดและนางบุญขึ้น โพธิแก้ว) สวนปาทัน (นายอำนาจ อ่างศิลา) สวนผู้ใหญ่สมควรบ้านแลง (นางสมควร ศิริภักดี) สวนประสมทรัพย์ (นายประจวบ จำเนียรศรี) สวนมิ่งคุณไทย (นายปัญญา สุขสว่าง) และสวนกำนันพงษ์ (นายสุวัฒน์ แสงอากาศ) พบว่า

สวนยายดา...ตั้งอยู่ตำบลตะพง อำเภอเมือง จังหวัดระยอง เจ้าของสวนชื่อ นางบุญขึ้น โพธิแก้ว หรือที่เรียกกันติดปากว่า “ป้าขึ้น” แต่ตั้งชื่อสวนว่า “สวนยายดา” เหตุที่ได้ใช้ชื่อนี้เป็นเพราะ ในปีแรกที่เปิดสวนท่องเที่ยวเชิงเกษตรยังไม่มีความพร้อมในด้านต่าง ๆ แม้แต่กระทั่งชื่อสวนก็ไม่ได้ตั้งนักท่องเที่ยวที่มาเที่ยวจึงเรียกชื่อสวนตามชื่อของชุมชนคือ ชุมชมยายดา เป็นสวนยายดา จึงเป็นชื่อสวนตั้งแต่นั้นมา.... ป้าขึ้นมีสวนที่ดูแลทั้งหมด 5 แปลง เนื้อที่รวมทั้งหมดประมาณ 40 ไร่ แปลงเนื้อที่ประมาณ 7 ปลูกไม้ผลแบบผสมผสานทั่วไป โดยมีต้นทุเรียนและเงาะเป็นพืชหลักนำมาเปิดให้นักท่องเที่ยวเข้าชม เนื่องจากสวนอื่น ๆ แม้จะอยู่ในตำบลตะพงเช่นเดียวกัน แต่ก็อยู่ห่างออกไปจากบ้านที่พักอาศัย จึงไม่สะดวกในการจัดการและการบริการนักท่องเที่ยว **กลุ่มที่ดี...มีพลัง** ป้าขึ้นเป็นประธานกลุ่มแม่บ้านเกษตรกรยายดาพัฒนา ซึ่งกลุ่มแม่บ้านเกษตรกรยายดาพัฒนาเป็นการรวมกลุ่มกันของแม่บ้าน บ้านยายดา หมู่ที่ 3 ตำบลตะพง เมื่อปี พ.ศ. 2539 จนกระทั่งปัจจุบันและใช้สถานที่บ้านป้าขึ้นเป็นที่ตั้งกลุ่มในการทำกิจกรรม การตั้งกลุ่มครั้งนี้เป็นการพัฒนาอาชีพด้วยการนำเอาผลผลิตในท้องถิ่นมาแปรรูปเป็นผลิตภัณฑ์ต่าง ๆ โดยมีทุเรียนทอดกรอบและทุเรียนกวนเป็นสินค้าหลัก หลังจากมีรายได้เข้ากลุ่มดีขึ้นเรื่อย ๆ ส่งผลให้กลุ่มมีความเข้มแข็ง จากอดีตที่ทำการของกลุ่มแม่บ้านตั้งอยู่ที่บ้านป้าขึ้น เมื่อตรงกับช่วงฤดูผลไม้ คณะที่มาดูงานจะขอเดินเข้าไปชมสวน และชิมผลไม้ ด้วย

เหตุนี้ทำให้ป่าขึ้นคิดว่าสวนไม้ผลหลังบ้านสามารถเป็นแหล่งเรียนรู้ได้อีกหนึ่งแห่ง จนมาในปี พ.ศ. 2545 ป่าขึ้นได้เริ่มทำการท่องเที่ยวเชิงเกษตรที่สวนหลังบ้านขึ้น ปีแรกที่ทำการท่องเที่ยวเชิงเกษตรสวนยายดา ยังขาดประสบการณ์ จึงไม่มีการเตรียมการใด ๆ มากนัก มีเพียงห้องน้ำ 1 ห้องเตียงไม้ไผ่ 2 เตียงและร่มคันใหญ่ 1 คัน ชื่อสวนยังไม่ได้ตั้งไว้ ไม่มีทำการประชาสัมพันธ์ ป้ายประกาศบอกทางเข้าสวนก็ไม่ได้ทำ ไม่ทราบถึงวิธีการจัดการกับการรับจอง การต้อนรับ หรือการที่จะให้บริการนักท่องเที่ยวว่าควรจะต้องทำอย่างไรบ้าง ทำให้ในปีแรกของการเปิดสวนเกิดปัญหาขึ้นอย่างมากมาย การขาดประสบการณ์ ขาดแหล่งที่จะเรียนรู้ก่อนการเปิดสวนท่องเที่ยว เมื่อเปิดสวนในปีแรก (2545) เกิดปัญหาขึ้นมากมาย ทำให้ทั้งป่าขึ้นและลูกหลานเกิดการเรียนรู้ว่าจะต้องปรับแก้ข้อบกพร่องต่าง ๆ โดยในปีนี้เจ้าหน้าที่เกษตรตำบลได้ทราบถึงปัญหาต่าง ๆ ที่เกิดขึ้น จึงเกิดการอบรมโครงการเจ้าบ้านที่ดี และการศึกษาดูงานที่เกี่ยวข้องกับการท่องเที่ยวในสถานที่ต่าง ๆ ซึ่งได้รับความร่วมมือและช่วยเหลือทั้งจากเจ้าหน้าที่เกษตรตำบลและหน่วยงานต่าง ๆ ของภาครัฐ ในการเปิดสวนท่องเที่ยวเชิงเกษตรของสวนยายดาในปีต่อ ๆ มา ได้มีทั้งการปรับแต่งสถานที่ให้เกิดความสะอาดสบายมากยิ่งขึ้น มีการเพิ่มการประชาสัมพันธ์โดยการทำแผ่นป้ายบอกเส้นทางมาสวนยายดาตามถนน หรือการติดแผ่นป้ายอธิบายชนิดไม้ผลภายในสวน รวมถึงการเพิ่มการจัดการมากขึ้น เวลากว่า 6 ปีของการเปิดสวนท่องเที่ยว ความกังวลใจกลับกลายเป็นความภาคภูมิใจของป่าขึ้นที่ได้ก้าวผ่าน สามารถอยู่รอดได้ในสถานการณ์ของราคาผลไม้ที่ตกต่ำ ได้เผยแพร่ความรู้ด้านการเกษตร และด้านการแปรรูปอาหารให้กับนักท่องเที่ยว และผู้ที่สนใจ ได้เปิดโอกาสให้เพื่อนบ้านได้เข้ามาขายผัก ผลไม้ ที่หน้าสวนเป็นการกระจายรายได้สู่ชุมชน ตัดปัญหาเรื่องพ่อค้าคนกลาง อีกทั้ง นักท่องเที่ยวได้เลือกซื้อหาของฝากกลับบ้านในราคาถูกและสดจากสวน ... "การทำท่องเที่ยวเชิงเกษตรนั้น เราอย่าคิดเป็นธุรกิจถ้าเราคิดว่าทุกเวลาต้องมีรายได้ ต้องเป็นเงินเป็นทองเราก็ทำไม่ได้หรอก แต่ถ้าคิดเราอยู่ได้ เขาอยู่ได้มันจึงจะมีความสุขคิดเพียงว่าเรามีสวนอยู่แล้วเราไม่ต้องขนของไปขายที่ตลาด และให้คนอื่นเข้ามาขายของได้ด้วย และยังได้พูดคุยเพิ่มเติมความรู้จากการได้พบปะผู้คนที่มาเที่ยวมันก็ได้ทั้งใจนักท่องเที่ยวและชุมชนแล้ว"

สวนปาทัน... สวนผลไม้เก่าแก่แห่งหนึ่ง ของตำบลตะพง อำเภอเมือง จังหวัดระยอง เป็นสวนที่บรรพบุรุษของคุณอำนาจได้บุกเบิกและทำสวนผลไม้มามากกว่า 80 ปี บนพื้นที่ 12 ไร่ ปลูกผลไม้ผสมผสานหลายชนิด เช่น ทุเรียน 30 ต้น เงาะ 80 ต้น มังคุด 400 ต้น ลองกอง 4 ต้น โดยเจ้าของสวนปาทัน คือ...คุณปาทัน โพธิ์แก้ว... โดยแต่เดิมนั้นสวนปาทันทำการเกษตรเช่นเดียวกับสวนทั่วไป คือ จัดการ ดูแล และเก็บไปขาย ซึ่งไม่สามารถตั้งราคาขายเองได้ ถ้าปีใดที่ราคาผลไม้ตกต่ำสวนก็ขาดทุน... จนกระทั่งในปี พ.ศ. 2546 มีเจ้าหน้าที่เกษตรตำบล และเกษตรอำเภอมาแนะนำให้จัดท่องเที่ยว และเกิดเป็นท่องเที่ยวเชิงเกษตรสวนปาทัน โดยมีคุณอำนาจเป็นผู้ดูแลและบริหารจัดการเรื่องต่าง ๆ ซึ่งคุณอำนาจได้กล่าวถึงจุดเริ่มต้นของการเปิดสวนว่า... "มีเจ้าหน้าที่เกษตรมา

เอกสารนี้เป็นเอกสารที่สงวนไว้สำหรับการใช้งานเพื่อการศึกษาเท่านั้น ไม่อนุญาตให้นำไปใช้ประโยชน์ด้านการค้าไม่ว่ากรณีใดๆทั้งสิ้น อีกทั้งห้ามมิให้ดัดแปลงเนื้อหา และต้องอ้างอิงถึงเจ้าของเอกสารทุกครั้งที่มีการนำไปใช้

แนะนำให้ทำท่องเที่ยวเชิงเกษตร จะได้ไม่ต้องขายให้พ่อค้าคนกลาง ก็ลองทำดู คิดแล้วก็ทำตามนี้เราก็ไม่ต้องขนย้ายไปข้างนอก ขายให้นักท่องเที่ยว นักท่องเที่ยวเค้าก็พอใจ บางทีถูกหรือแพงกว่าบาทสองบาท นักท่องเที่ยวเค้าก็เต็มใจให้เรา” ปี พ.ศ. 2546 เป็นปีแรกของการเปิดสวนเป็นแหล่งท่องเที่ยวเชิงเกษตร โดยเปิดช่วงเดือนพฤษภาคม – มิถุนายน ซึ่งมีนักท่องเที่ยวเข้ามาประมาณ 400 คน โดยคุณอำนาจได้จัดบุฟเฟต์ผลไม้ในราคา 50 บาท/คน และนำเที่ยวชมพืชพันธุ์ ผลไม้ในสวนพร้อม ๆ กับการให้ความรู้แก่นักท่องเที่ยวไปด้วย แต่เนื่องจากเป็นการเปิดสวนปีแรก จึงขาดความพร้อมหลายด้าน ไม่ว่าจะเป็นด้านสถานที่ ขาดป้ายบอกทางตามจุดสำคัญ ทำให้นักท่องเที่ยวหาทางเข้ามาลำบาก อีกทั้งบุคลากรที่ยังขาดความรู้ด้านการต้อนรับ การบริการ และที่สำคัญคือยังขาดการโฆษณาประชาสัมพันธ์... หลังจากลองผิดลองถูกจากการเปิดสวนเป็นท่องเที่ยวเชิงเกษตรในปีแรก ทำให้พบปัญหาหลายด้าน คุณอำนาจจึงเรียนรู้ และนำมาปรับใช้ในการเปิดสวนปีที่สอง (ปี 2547) โดยกิจกรรมหลัก ๆ ภายในสวนนั้นยังมีการนำชมสวนพร้อมกับให้ความรู้ และจัดบุฟเฟต์ผลไม้โดยคิดราคา 60 บาท/คน แต่ได้มีการปรับปรุงด้านอื่น ๆ คือ เปลี่ยนหลังคาที่พักรับประทานบุฟเฟต์ผลไม้จากหลังคามุงจากมาเป็นกระเบื้องและเทพื้นปูนเพื่อป้องกันการเฉอะแฉะเวลาฝนตก ในสวนผลไม้ได้เตรียมการตัดหญ้าตามเส้นทางเดินสวนเพื่อให้นักท่องเที่ยวเดินได้สะดวกและปลอดภัย แต่ไม่ได้กั้นเชือกตามเส้นทางเดิน เนื่องจากคุณอำนาจได้มีการทำความเข้าใจกับนักท่องเที่ยวก่อนเข้าชมสวนว่าควรปฏิบัติตัวอย่างไร ส่วนด้านแรงงานนั้น หากนอกฤดูฤดูกาลท่องเที่ยวสวนปาล์มจะไม่ได้จ้างแรงงานประจำ แต่ถ้าเป็นช่วงฤดูเปิดสวนท่องเที่ยวจะจ้างแรงงาน 3 คน สำหรับเก็บผลไม้ ประชาสัมพันธ์ 1 คน และหลาน ๆ 2 คน พานักท่องเที่ยวเดินชมสวน นอกจากนี้ยังได้มีการจัดทำสมุดเยี่ยมเพื่อให้นักท่องเที่ยวได้ติชมรวมทั้งให้คำแนะนำแก่เจ้าของสวน และ...สิ่งหนึ่งที่ขาดไม่ได้ในการที่จะทำสวนให้เป็นที่รู้จักแก่นักท่องเที่ยว ก็คือ การประชาสัมพันธ์ พ.ศ. 2549 เข้าสู่ปีที่สี่ที่สวนปาล์มนั้นเปิดท่องเที่ยวเชิงเกษตรจากการทำประชาสัมพันธ์ด้านต่าง ๆ ทำให้สวนเป็นที่รู้จักมากยิ่งขึ้น ในปีนี้คุณอำนาจได้กำหนดราคาบุฟเฟต์ผลไม้เป็น 80 บาท/คน ตามต้นทุนที่เพิ่มขึ้น แต่เนื่องจากเป็นปีที่ประเทศไทยประสบกับภาวบน้ำมันขึ้นราคา ซึ่งได้เกิดผลกระทบไปทุกภาคส่วน รวมทั้งสวนท่องเที่ยวเชิงเกษตร จำนวนนักท่องเที่ยวลดลงเนื่องจากต้องเสียค่าใช้จ่ายในการเดินทางเพิ่มขึ้น ทำให้ในปีที่สี่นี้มีนักท่องเที่ยวเข้ามา 1,000 กว่าคน และส่งผลต่อเนื่องในปีต่อมา (พ.ศ. 2550) สภาวะเศรษฐกิจที่ไม่แน่นอน ราคาน้ำมันที่ยังคงสูงขึ้น จึงมีนักท่องเที่ยวที่เข้ามาประมาณ 1,000 กว่าคน ในปี 2546 เป็นปีแรกที่เปิดท่องเที่ยวเชิงเกษตรสวนปาล์ม และในปีเดียวที่โฮมสเตย์ได้เกิดขึ้นเช่นเดียวกัน ซึ่งคุณอำนาจได้กล่าวถึงจุดเริ่มต้นของการทำโฮมสเตย์ให้ฟังว่า “ตอนแรกนั้นยังไม่ได้คิดจะเปิดเป็นโฮมสเตย์ จะทำเป็นบ้านรับรอง เพื่อเวลาที่มีลูกหลานมารวมกลุ่มกัน อย่างน้อยกลับมาก็มีที่พัก ก็บอกพี่น้องทุกคนว่าเรามารวมกลุ่มกันลงทุนตามกำลังทรัพย์และกำลังแรงที่มี” คุณอำนาจ ได้รวมกลุ่มกับเพื่อนบ้านที่สนใจรวมทั้งหมด 8 หลัง ส่งให้คณะกรรมการมาประเมินงาน (มีการประเมิน 2 ปี / 1 ครั้ง) ซึ่งผ่านเกณฑ์การ

เอกสารนี้เป็นเอกสารที่สงวนไว้สำหรับการใช้งานเพื่อการศึกษาเท่านั้น ไม่อนุญาตให้นำไปใช้ประโยชน์ด้านการค้าไม่ว่ากรณีใดๆทั้งสิ้น อีกทั้งห้ามมิให้ดัดแปลงเนื้อหา และต้องอ้างอิงถึงเจ้าของเอกสารทุกครั้งที่มีการนำไปใช้

ประเมินทั้งหมด 6 หลัง และเปิดเป็นโฮมสเตย์ในปลายปี 2546 โดยมีการแต่งตั้งประธานกลุ่ม (คุณอำนาจ อ่างศิลา) รองประธาน ที่ปรึกษา และคณะกรรมการกลุ่ม แต่เนื่องจากปีแรกยังขาดการประชาสัมพันธ์จึงยังไม่มีนักท่องเที่ยวเข้ามาพัก การเปิดโฮมสเตย์ปีแรก (พ.ศ.2546) ยังไม่มีนักท่องเที่ยวเข้ามาเข้าพัก พอเข้าสู่ปีที่สอง (พ.ศ. 2547) ได้รับการสนับสนุนจากมหาวิทยาลัยบูรพา โดยทางมหาวิทยาลัยให้การสนับสนุนทำ โบรชัวร์ และการท่องเที่ยวแห่งประเทศไทยได้ช่วยทำประชาสัมพันธ์ให้ นอกจากนี้คุณอำนาจยังได้จัดทำโบรชัวร์เองเพื่อแจกนักท่องเที่ยว โฮมสเตย์สวนปาทาน และเครือข่าย สามารถรับนักท่องเที่ยวได้ไม่เกิน 50 คน ในราคา 350 บาทต่อคน/คืน มีอาหาร 2 มื้อ (มื้อเช้าและเย็น) เวลาที่มีนักท่องเที่ยวเข้ามาถ้าเป็นกลุ่มใหญ่ก็จะแบ่งเป็นกลุ่มไปพักตามบ้านเครือข่าย ซึ่งทางกลุ่มจะหักค่าบริการจัดการและประชาสัมพันธ์ 20 บาท/คน โดยนักท่องเที่ยวจะมารวมตัวกันอีกครั้งที่สวนปาทานในตอนเย็นเพื่อรับประทานอาหาร และมีกิจกรรมในตอนกลางวัน คือการเชิญหัวหน้าเจ้าของบ้าน ผู้ใหญ่บ้าน และกรรมการหมู่บ้านมาแลกเปลี่ยนความคิดเห็น ห้าปีที่ผ่านมากับการเรียนรู้ จนนำมาสู่การแบ่งปันประสบการณ์ทำสวนท่องเที่ยวเชิงเกษตร และโฮมสเตย์ ของคุณอำนาจ อ่างศิลา โดยคุณอำนาจกล่าวให้ฟังว่า “การเปิดสวนท่องเที่ยวเชิงเกษตรทำให้ขายผลผลิตจากในสวนโดยไม่ต้องขนไปขาย คนชุมชนก็มีรายได้เพิ่มขึ้นจากการขายของให้กับนักท่องเที่ยว ที่สำคัญคือได้ความรู้ใหม่ ๆ...”

สวนผู้ใหญ่สมควรบ้านแลง... ตั้งอยู่ตำบลบ้านแลง อำเภอเมือง จังหวัดระยอง จำนวนเนื้อที่ 7 ไร่ เป็นสวนโบราณที่มีต้นมังคุดอายุ 100 ปี มีทุเรียนโบราณ คือ พันธุ์สวนน้อย และกบ นอกจากนี้ยังมีพืชผลชนิดต่าง ๆ เช่น เงาะ ลองกอง ลางสาด ชมพู่ มะละกอ เป็นต้น ซึ่งเป็นสวนที่ปลูกพืชหลากหลายชนิดพันธุ์ในอดีตการทำสวนที่ผ่านมาของผู้ใหญ่ก็เหมือนกับเกษตรกรทั่ว ๆ ไปที่ใช้สารเคมีในการทำเกษตร จนกระทั่งปี พ.ศ. 2538 มีเจ้าหน้าที่นำโครงการเกษตรปลอดภัยจากสารพิษ (GAP) ผลจากความพยายามลดการใช้เคมีจนในปี พ.ศ. 2547 สวนผู้ใหญ่สมควรก็ได้ GAP ซึ่งรับรองความปลอดภัยจากสารพิษ “...ราคาผลไม้ตกต่ำ ถูกกดราคาจากพ่อค้าแม่ค้า อยากให้ผลผลิตมีมูลค่าเพิ่ม อยากให้คนซื้อวิ่งเข้ามาหาเราบ้าง อย่างน้อยคนจากต่างจังหวัดก็ได้มาเที่ยว ต.บ้านแลงรู้จักบ้านแลงเรา ว่ามีผลไม้ที่โดดเด่นอย่างไรบ้าง...” เป็นคำกล่าวของผู้ใหญ่สมควร ที่เป็นหลาย ๆ แรงผลักดันให้เปิดสวนท่องเที่ยวเชิงเกษตร เพื่อปรับรูปแบบการทำตลาด ลดภาระที่ต้องนำผลผลิตไปตลาดโดยไม่สามารถต่อรองได้ แก้ปัญหาผลผลิตล้นตลาด ซึ่งก่อนเปิดสวนผู้ใหญ่ได้มีการศึกษาดูงานจาก 2 สวน คือ สวนสุภัทราแลนด์และสวนยายดา ขณะที่เจ้าหน้าที่เกษตรก็พยายามผลักดันให้ในตำบลบ้านแลงมีการเปิดสวนท่องเที่ยวเชิงเกษตร ในปี พ.ศ. 2549 เป็นปีแรกที่ผู้ใหญ่สมควรเปิดสวนท่องเที่ยวเชิงเกษตรโดยเลือกสวนโบราณที่มีเนื้อที่ 7 ไร่ ดึงความหลากหลายชนิด และหลายพันธุ์ของต้นผลไม้ อายุ 100 ปีของต้นมังคุด ความสด และปลอดภัยจากสารพิษโดยการรับรอง GAP เป็นจุดขาย มีการจัดเส้นทางเดินชมสวน โดยกันเป็นทางเดิน ป้องกันไม่ให้นักท่องเที่ยวออกนอกเส้นทาง เพื่อความ

เอกสารนี้เป็นเอกสารที่สงวนไว้สำหรับการใช้งานเพื่อการศึกษาเท่านั้น ไม่อนุญาตให้นำไปใช้ประโยชน์ด้านการค้า ไม่ว่าจะกรณีใดๆทั้งสิ้น อีกทั้งห้ามมิให้ตัดแปลงเนื้อหา และต้องอ้างอิงถึงเจ้าของเอกสารทุกครั้งที่มีการนำไปใช้

ปลอดภัยของนักท่องเที่ยว เพื่อลดความเสียหายที่อาจจะเกิดขึ้นกับต้นไม้ และเพื่อความสะดวกในการดูแลสวน การเปิดสวนท่องเที่ยวของผู้ใหญ่สมควรได้ดึงให้คนในชุมชนเข้ามามีส่วนร่วม โดยถ้ามีนักท่องเที่ยวเข้าเที่ยวจำนวนมาก ก็ได้มีการชักชวนให้คนในชุมชนนำผลิตภัณฑ์ของตนเองเข้ามาขายในสวนได้ไม่คิดมูลค่าใด ๆ และหากนักท่องเที่ยวต้องการที่จะทานอาหารก็จะมีให้บริการ โดยจะให้กลุ่มแม่บ้านดูแลและจัดสรรผลประโยชน์กันเอง ซึ่งมีราคาอาหาร คือ 70 บาท/มื้อ/คน อาหาร 3 อย่าง ถ้าราคา 60 บาท/มื้อ/คน อาหาร 2 อย่าง ส่วนราคาบุฟเฟต์ผลไม้ของสวน 80 บาท ต่อคน ปีแรก (พ.ศ. 2549) ของการเปิดสวนท่องเที่ยวทางสวนมีการประชาสัมพันธ์น้อยเพียงแค่ติดป้ายบอกทางโดยเริ่มจาก Big C จนกระทั่งถึงทางเข้าสวน จึงทำให้จำนวนนักท่องเที่ยวที่เข้าชมสวนมีไม่ถึง 1 พันคน และยังพบกับปัญหาหลายอย่าง ไม่ว่าจะเป็นของเรื่องสถานที่ พื้นดินเฉอะและเวลาที่ฝนตก เพราะยังไม่ได้เทพื้นปูน ทางเดินไม่สะดวก ความไม่พร้อมในการให้บริการ เช่น ห้องน้ำสำหรับแขกยังไม่เรียบร้อย ขาดตู้เย็นแช่เครื่องดื่ม ขาดการบรรยายในการพาสวน เป็นต้น ปัญหาการเตรียมของไว้ไม่พอดีกับนักท่องเที่ยว คือ ในบางอาทิตย์ก็เตรียมมากไป บางอาทิตย์ก็เตรียมน้อยไป จากปัญหาที่เกิดขึ้นในปีแรก ผู้ใหญ่สมควรได้ปรับปรุงแก้ไขให้มีความพร้อมในการรองรับนักท่องเที่ยวให้มากยิ่งขึ้น ในปีต่อมา (พ.ศ. 2550) โดยมีการปรับปรุงสถานที่ เช่น มีการเทพื้นปูนเพื่อความสะดวกของนักท่องเที่ยว ทำศาลาที่พัก มีความพร้อมในการบรรยาย หากต้องการเดินชมสวน ก็มีร่ม มีหมวกไว้คอยบริการ สำหรับปัญหาการเตรียมของไว้ไม่พอดี ในปี 2550 ก็ยังเป็นปัญหาอยู่ แต่ถ้าหากมีการโทรศัพท์มาแจ้งล่วงหน้าก็จะสามารถเตรียมการไว้ได้พอดี ปัญหาต่อมาของปีนี้เป็นคือ ทุเรียนรุ่นก่อนหมด รุ่นต่อมาต่อไม่ติดขาดช่วง ทุเรียนขาดตลาด ทำให้ต้นทุนของบุฟเฟต์ผลไม้แพงขึ้น การลดค่าใช้จ่ายต่าง ๆ ของสวน เป็นสิ่งที่ทุกสวนปรารถนา สวนของผู้ใหญ่สมควรก็เช่นกัน การที่ลดค่าใช้จ่ายเหล่านั้นได้ จะต้องมีการจัดบันทึกเพื่อนำมาพิจารณาถึงความเหมาะสมของค่าใช้จ่ายว่ามีมากน้อยเพียงใด เช่น การปรับลดจากการใช้สารเคมีมาใช้ปุ๋ยหมัก น้ำสกัดจากสมุนไพร นอกจากจะทำให้ลดค่าใช้จ่ายลง ได้ผลิตภัณฑ์ที่มีคุณภาพ สภาพแวดล้อมที่ดีแล้ว สิ่งที่สำคัญอีกอย่างคือเพื่อความปลอดภัยต่อสุขภาพร่างกายไม่ว่าจะเป็นเจ้าของสวน ผู้ดูแลสวน รวมถึงผู้บริโภค หากมองให้ไกลกว่านั้นถือว่าการช่วยลดภาระจากการเจ็บป่วยที่สวนหนึ่งเกิดจากการบริโภคสิ่งที่มีสารพิษเจือปน เป็นการลดค่าใช้จ่ายในระดับชาติเกี่ยวกับเรื่องสุขภาพ ลดการนำเข้ายาจากต่างประเทศ ลดการขาดดุลกับต่างประเทศ ในการทำสวน หรือไม่ว่าจะเป็นการดำเนินธุรกิจใด ๆ ก็ตามสิ่งที่ทุกธุรกิจคาดหวัง คือ กำไร และการอยู่รอดของกิจการ ดังนั้นเมื่อต้นทุนถูกลง ราคาขายอาจจะเท่าเดิมหรือมากกว่าปีก่อน นั่นหมายถึงมีกำไรเกิดมากขึ้น ซึ่งเป็นกลไกหนึ่งที่จะนำไปให้ธุรกิจดำเนินต่อไปได้ และสิ่งสำคัญที่ต้องมีของธุรกิจ คือ **ความซื่อสัตย์...** หากขาดความซื่อสัตย์ ขาดความไว้วางใจ นั่นคือ ขาดเพื่อน ขาดเครือข่ายร่วมแบ่งปัน ขาดการติดต่อจากลูกค้า การอยู่รอดย่อมไม่เกิดขึ้นอย่างแน่นอน ถึงแม้จะมีการลด หรือละ ให้ต้นทุนต่ำเพียงใดก็ตาม

...

เอกสารนี้เป็นเอกสารที่สงวนไว้สำหรับการใช้งานเพื่อการศึกษาเท่านั้น ไม่อนุญาตให้นำไปใช้ประโยชน์ด้านการค้า ไม่ว่ากรณีใดๆทั้งสิ้น อีกทั้งห้ามมิให้ดัดแปลงเนื้อหา และต้องอ้างอิงถึงเจ้าของเอกสารทุกครั้งที่มีการนำไปใช้

สวนประสมทรัพย์... ตั้งอยู่ตำบลบางบุตร อำเภอบ้านค่าย จังหวัดระยอง ปัจจุบันคุณประจวบมีที่ดินเป็นของตนเองทั้งหมด 18 ไร่ ในจำนวนนี้ได้นำพื้นที่มาจัดทำเป็นสวนท่องเที่ยวเชิงเกษตร 9 ไร่ โดยมีพื้นที่ที่เป็นที่พักอาศัยรวมอยู่ด้วย ปัจจุบันในพื้นที่สวนได้ปลูกไม้ผลหลากหลายชนิด เช่น มังคุด ลองกอง ทุเรียน เงาะ กระท้อนและมะยงชิด ด้วยการเป็นผู้ที่หมั่นมองในการทำตลาดได้ดี จึงนำ มะยงชิดมาปลูก เนื่องจากเห็นว่าช่วงที่มะยงชิดออกผลจะไม่ตรงกับผลไม้ชนิดอื่น และช่วงที่ออกผลจะตรงกับเทศกาลตรุษจีนพอดี เห็นว่าผลมะยงชิดเป็นสีเหลืองคนจีนชอบสีเหลืองก็น่าที่จะซื้อไปไหว้ราคาปกติจะอยู่ที่กิโลกรัมละ 100 บาท ถ้าเป็นช่วงเทศกาลตรุษจีนจะอยู่ที่กิโลกรัมละ 150 บาท โดยได้กิ่งพันธุ์มาจากนครนายก เป็นพันธุ์ทูลเกล้าชื่อ ราคากิ่งละ 300 บาท นำลงปลูก 72 กิ่ง ในเนื้อที่ประมาณ 3 ไร่ ได้ผลผลิต 1,200 กิโลกรัมต่อไร่ต่อปี ถือได้ว่าคุณประจวบสามารถเลือกพืชที่ทำให้ได้รับผลตอบแทนที่สูงและดี คุ่มค่ากับการลงทุน คุณประจวบมีอาชีพเกี่ยวกับค้าขายมาตลอด ไม่ได้มีความรู้ความชำนาญด้านการทำการเกษตร จึงผลักดันตัวเองออกไปศึกษาดูงานตามที่ต่าง ๆ เพื่อเป็นการเพิ่มความรู้ด้านการเกษตรให้กับตนเอง ในการศึกษาดูงานแต่ละครั้งมีทั้งได้รับการสนับสนุนจากหน่วยงานต่าง ๆ และไปศึกษา ดูงานด้วยทุนของตัวเอง ในช่วงภาวะเศรษฐกิจตกต่ำราคาสินค้าทุกอย่างราคาตกหมดพ่อค้าคนกลางก็กดราคาสินค้า คุณประจวบจึงเสนอความคิดเห็นว่าควรรวมกลุ่มทำท่องเที่ยวเชิงเกษตร เพื่อยุติปัญหาการกดราคาจากพ่อค้าคนกลาง และเป็นการระบายสินค้าทางการเกษตรที่ตกค้างอยู่ในสวน คุณลุงประจวบเริ่มทำท่องเที่ยว เชิงเกษตรในปี พ.ศ. 2547 ในขณะนั้นกลุ่มท่องเที่ยวเชิงเกษตรมีสมาชิก 39 สวน แต่ละสวนเคยเป็นเครือข่ายจากการทำค้าขายร่วมกันมาก่อน จึงเป็นการง่ายต่อการรวมกลุ่ม และภายในกลุ่มมีการแต่งตั้งประธานกลุ่มเหมือนกับกลุ่มอื่น ๆ ทั่วไป มีการช่วยเหลือเกื้อกูลกันทุกด้าน ปัจจุบันสมาชิกในกลุ่มการทำท่องเที่ยวเชิงเกษตรมีเหลืออยู่ 35 สวน เพราะมีเกษตรกรบางส่วนหันไปทำสวนยาง จึงออกจากการเป็นสมาชิกกลุ่ม ช่วงแรกของการทำท่องเที่ยวเชิงเกษตรคุณลุงประจวบได้ปรึกษากับการท่องเที่ยวแห่งประเทศไทย (ททท.) และได้รับความสนับสนุนจาก ททท. โดยเปิดจัดอบรมเรื่องการท่องเที่ยวเชิงเกษตรให้กับคุณลุงประจวบและสมาชิกกลุ่ม และได้พาไปดูงานตามสถานที่ต่าง ๆ ที่มีการทำเกี่ยวกับท่องเที่ยวเชิงเกษตร จัดฝึกอบรมมารยาทในการพูดและการต้อนรับ จัดอบรมเจ้าบ้านที่ดี ฯ โดยในปีแรกที่เริ่มทำท่องเที่ยวเชิงเกษตรยังไม่ได้ทำการประชาสัมพันธ์เกี่ยวกับสวน ทำให้จำนวนนักท่องเที่ยวที่เข้ามาชมสวนมีจำนวนน้อย และในปีต่อมา ททท. รวมทั้งเกษตรจังหวัดได้นำข้อมูลต่าง ๆ เกี่ยวกับสวนคุณลุงประจวบไปลงเว็บไซต์ มีสถานีโทรทัศน์กองทัพบก ช่อง 11 ได้ทำการประชาสัมพันธ์ผ่านทางสื่อวิทยุโทรทัศน์ให้โดยที่คุณลุงประจวบไม่ได้เสียค่าใช้จ่ายใด ๆ จึงทำให้สวนคุณประจวบเป็นที่รู้จักและสามารถเข้าถึงได้ง่ายทั้งนักท่องเที่ยวชาวไทยและชาวต่างชาติ เมื่อหมดฤดูกาลท่องเที่ยว คุณประจวบก็จะว่างเว้นจากการต้อนรับนักท่องเที่ยว จึงเป็นช่วงเวลาแห่งดูแล และบำรุงต้นไม้ในสวน ซึ่งการดูแลไม้ผลภายในสวนของคุณลุงประจวบก็คล้ายกับสวนผลไม้ทั่วไป แตกต่างตรงที่สวนของคุณลุงประจวบจะใช้สารที่สกัดจาก

เอกสารนี้เป็นเอกสารที่สงวนไว้สำหรับการใช้งานเพื่อการศึกษาเท่านั้น ไม่อนุญาตให้นำไปใช้ประโยชน์ด้านการค้า ไม่ว่าจะกรณีใดๆทั้งสิ้น อีกทั้งห้ามมิให้ดัดแปลงเนื้อหา และต้องอ้างอิงถึงเจ้าของเอกสารทุกครั้งที่มีการนำไปใช้

ธรรมชาติและใช้ปุ๋ยชีวภาพในการกำจัดศัตรูพืชและการบำรุงรักษาไม้ผล เป็นการช่วยลดต้นทุนในการผลิตและเพิ่มรายได้ให้กับคุณลุงด้วย **เพิ่มความมั่นใจ**ให้แก่ผู้บริโภคว่าสินค้ามีคุณภาพและปลอดภัยจากสารพิษ... อีกทั้งยังได้รับ คำชมจากนักท่องเที่ยวว่าผลไม้ที่สวนคุณประจวบมีรสชาติที่หอมหวานและอร่อยกว่า ซึ่งความรู้เกี่ยวกับปุ๋ยชีวภาพและสารสกัดจากธรรมชาติ คุณประจวบได้มาจากการไปศึกษาดูงานและนำมาทำใช้ในสวนของตนเอง ระยะเวลาที่สวนคุณประจวบปิดรับนักท่องเที่ยวเข้าชมสวนเป็นช่วงระยะเวลาที่ว่างเว้นนานพอสมควร คุณประจวบจึงคิดที่จะหาจุดดึงดูดให้นักท่องเที่ยวสามารถมาเที่ยวได้ตลอดทั้งปี จึงเปิดบ้านเป็นแหล่งเผยแพร่ความรู้เกี่ยวกับเศรษฐกิจพอเพียง โดยมีคุณประจวบเป็นวิทยากรบรรยายให้ความรู้ ในขณะนั้นเองจึงเกิดความคิดที่จะทำโฮมสเตย์ โดยมองเห็นว่ามีบ้านของชาวบ้านว่างอยู่หลายหลังไม่มีคนอยู่อาศัยเจ้าของบ้านออกไปทำงานนอกพื้นที่ และบางบ้านก็ปลูกสร้างกันหลังใหญ่แต่อยู่กันแค่สองคน อีกทั้งพื้นที่ก็อยู่ใกล้ทะเล จึงได้ปรึกษากับ ททท. เกี่ยวกับการทำโฮมสเตย์ ทาง ททท. จึงพาคุณลุงประจวบไปดูงานในที่ต่าง ๆ จึงได้จัดตั้งกลุ่มทำโฮมสเตย์ โดยเริ่มเมื่อปี พ.ศ. 2549 มีสมาชิกกลุ่ม 15 หลังคาเรือน สำหรับบ้านของคุณลุงประจวบไม่ได้ร่วมทำเป็นที่พัก โฮมสเตย์ เพียงแต่เป็นสำหรับรับประทานอาหารและผลไม้เท่านั้น โดยมีข้อตกลงกันว่าให้นักท่องเที่ยว เข้าพักตามบ้านของสมาชิกแต่ให้เรื่องอาหารและผลไม้ให้มากินรวมกันที่บ้านคุณลุงประจวบ หรือถ้าวันไหนที่นักท่องเที่ยวมากันเยอะจนที่บ้านคุณลุงประจวบรับไม่ไหว ก็ให้เจ้าของที่พักเป็นคนจัดหาอาหารให้แขกเอง ในด้านการประชาสัมพันธ์เกษตรจังหวัดก็ได้นำข้อมูลไปลงในเว็บไซต์ให้โดยกลุ่มไม่ได้เสียค่าใช้จ่ายใด ส่วนปัญหาที่เกิดกับการทำโฮมสเตย์ก็คล้ายกับการเปิดสวนทำท่องเที่ยวเชิงเกษตร คือ ปัญหาการจองเข้าพักโฮมสเตย์ นักท่องเที่ยวจองไว้แล้วแต่ไม่มาตามที่จองไว้ บ้านพักจึงว่างและไม่สามารถรับนักท่องเที่ยวรายอื่นเข้าพักแทนได้ และอาหารที่ได้จัดเตรียมไว้ก็เสียหาย ภายหลังคุณประจวบจึงได้ใช้วิธีการวางเงินมัดจำไว้ก่อน 50% ป้องกันความผิดพลาดที่จะเกิดขึ้นเหมือนกับการทำท่องเที่ยวเชิงเกษตร คุณประจวบได้ฝากหลักการและข้อคิดของการทำการท่องเที่ยวเชิงเกษตรให้ประสบความสำเร็จไว้ได้อย่างเข้าใจและชัดเจนว่า “...การที่จะทำท่องเที่ยวเชิงเกษตรหรือโฮมสเตย์ให้ประสบผลสำเร็จได้นั้น จำเป็นที่จะต้องมีการสร้างเครือข่ายเพื่อที่จะได้แก้ไขปัญหาาร่วมกันและเป็นการลดความเสี่ยงในการทำงานอีกด้วย การทำงานด้านนี้เราไม่สามารถทำเองไปคนเดียวได้จำเป็นที่จะต้องพึ่งพาอาศัยซึ่งกันและกัน จะต้องมีความซื่อสัตย์ต่อกัน มีความเอื้อเฟื้อต่อกัน ของทุกอย่างที่นำมาให้นักท่องเที่ยวจะต้องมีคุณภาพดี ไม่มีการหลอกลวง นักท่องเที่ยว และผู้ให้บริการจะต้องมีจิตใจรักในงานบริการ คำติชมจากนักท่องเที่ยวอย่าเก็บเอามาเป็นอารมณ์ ให้รับฟังแล้วนำมาแก้ไขให้มันดีขึ้น....”

สวนมังคุดไทย... ตั้งอยู่ตำบลหนองตะพาน อำเภอบ้านค่าย จังหวัดระยอง จาก พื้นที่ สวนทั้งหมดประมาณ 20 ไร่ จำนวน 2 แปลง มีต้นมังคุดกว่า 300 ต้น เนื้อที่ใช้ปลูกอยู่บน 2 ไร่ และ 10 ไร่ สวนมังคุดที่ได้รับช่วงต่อเกิดผลผลิตในปีนั้น (พ.ศ. 2538) ได้นำผลผลิตออกสู่ตลาดโดยการส่งขายตาม

เอกสารนี้เป็นเอกสารที่สงวนไว้สำหรับการใช้งานเพื่อการศึกษาเท่านั้น ไม่อนุญาตให้นำไปใช้ประโยชน์ด้านการค้า ไม่ว่าจะกรณีใดๆทั้งสิ้น อีกทั้งห้ามมิให้ดัดแปลงเนื้อหา และต้องอ้างอิงถึงเจ้าของเอกสารทุกครั้งที่มีการนำไปใช้

แผนผลไม้ข้างถนนทางหลวง ตามตลาด และตามโรงแรม ซึ่งในเวลานั้นราคาของมังคุดถือว่าราคาดี ขณะเดียวกันมีบางส่วนได้นำส่งออก แต่คุณภาพยังไม่ได้ ประกอบกับตลาดส่งออกยังไม่คึกคัก ส่วนใหญ่จึงส่งขายตามร้านค้าต่าง ๆ ปัญหาที่เกิดขึ้นตามมาคือ ขายแล้วเก็บเงินไม่ได้ คุณปัญญาจึงได้หันกลับมาพัฒนาคุณภาพของมังคุดเพื่อที่จะส่งออกแทน ซึ่งได้ราคาที่ดีกว่า จากนั้นจึงเริ่มทดลอง สังเกตสิ่งแวดล้อมที่จะทำให้มังคุดมีคุณภาพดี คือ มีผิวมัน ชุ่มเขียว โดยได้มีการเรียนรู้และพัฒนาจนสามารถส่งออกได้มากขึ้นแต่ไม่ใช่ทั้งหมด จากผลผลิตที่จะออกมาคุณปัญญาได้ประมาณการส่งออกไว้ที่ร้อยละ 50 ของสวน ยังคงมีส่วนที่เหลืออีกร้อยละ 50 ที่จะต้องขายในประเทศ และปัญหาที่เกิดขึ้นคือ ราคามังคุดภายในประเทศ ณ เวลานั้นตกต่ำ (ประมาณปี พ.ศ.2540) ทางสวนไม่สามารถขายผลิตผลตามราคาตลาดในขณะนั้นได้ (ประมาณ 10 กว่าบาท ซึ่งจากที่กล่าวไว้ข้างต้นว่าจะต้องขายในราคาที่ไม่ต่ำกว่า 20 บาท จึงจะอยู่ได้) คุณปัญญาจึงต้องหาทางออกให้กับตนเองและจากพื้นฐานการทำงานเดิมของคุณปัญญาที่เป็นนักออกแบบได้สัมผัสกับงานทางด้านกรโรงแรม จึงเกิดมุมมองนำการท่องเที่ยวเข้ามาเกี่ยวข้องกับการทำสวนเกษตร ประกอบกับมีแนวคิดว่าจะต้องขายผลิตผลที่เหลือให้หมด รวมถึงการแปรรูปผลิตผลให้เป็นผลผลิตที่หลากหลายแล้วขายที่สวน เป็นการลดต้นทุนเรื่องการขนส่ง โดยเน้นในเรื่องคุณภาพของสินค้า เพิ่มรูปแบบบรรจุภัณฑ์ เพิ่มบรรยากาศภายในสวน (ใช้ความรู้ด้านการออกแบบ) ก็จะทำให้สามารถเพิ่มมูลค่าของสินค้าได้ และยังทำให้กลุ่มลูกค้าซึ่งส่วนใหญ่เป็นผู้บริโภคคนสุดท้ายได้รู้จักกับสวนโดยตรงมากขึ้น ได้มีชื่อเสียงเป็นที่รู้จักเพราะมีชื่อของสวน โดยราคาที่ยขายในสวนจะสามารถขายได้ราคาแพงกว่าราคาตลาดประมาณ 2-5 บาทจากการปรับเปลี่ยนในสิ่งที่ได้กล่าวมาแล้ว ปัญหาที่เกิดขึ้นในปี 2540 เป็นชนวนนำสวนมังคุดสู่การเปลี่ยนแปลงเพื่อการอยู่รอด โดยเริ่มจากแปลงที่มีเนื้อที่ 2 ไร่ครึ่ง มีการทำป้ายบอกทางเพื่อที่จะสื่อกับบุคคลภายนอกให้ทราบว่สวนมังคุดอยู่ ณ ที่แห่งใดและจากคำแนะนำของ ผู้เข้าชมสวนว่า ให้ลองสื่อสารในรูปแบบของการอยู่คุยในรายการวิทยุ หลังจากนั้นจึงเกิดการหลังไหลของผู้คนที่เข้ามาเยี่ยมชม พร้อมกันนั้นได้มีสื่อโทรทัศน์เข้ามาสัมภาษณ์ และออกอากาศยังเป็นการเพิ่มจำนวนคนที่เข้ามาเยือนมากยิ่งขึ้น ปัญหาที่เกิดขึ้นตามมาก็คือ ไม่มีที่จอดรถรองรับนักท่องเที่ยวเหล่านั้น ประกอบกับพื้นที่สวนบางส่วนรกร้าง จึงเริ่มวางแผนจัดสรรที่ดิน และวางระบบน้ำป้องกันในเรื่องน้ำท่วม บนเนื้อที่ในแปลงที่ 2 มีการวางแผนปลูกพืชเสริมเพื่อลดความเสี่ยงของ พืชหลัก สำหรับแหล่งเงินทุนได้มีการกู้ยืมจากธนาคารบางส่วน และนอกระบบบางส่วน ซึ่งมูลค่าที่ลงทุนในการปรับพื้นที่และภูมิทัศน์ประมาณเกือบ 1 ล้านบาท การดึงให้ภาครัฐเข้ามามีส่วนร่วมเกิดจากที่คุณปัญญาซึ่งมีอีกหนึ่งหน้าที่ คือ เป็นผู้นำชุมชน จึงได้ร่วมประชุมกับองค์การบริหารสวนตำบล (อบต.) ที่จะผลักดันให้ตำบลหนองตะพานเป็นที่รู้จักมากขึ้น โดยสรรหาของดีของตำบลเพื่อผลักดันให้เป็นสินค้าของตำบล และด้วยมังคุดในพื้นที่เมื่อส่งเข้าประกวดมักจะได้รับรางวัลที่หนึ่งหรือที่สองทุกปี จึงได้ดึงมาเป็นหนึ่งในสินค้าที่จะเป็นสินค้าของตำบล โดยได้งบประมาณ 8 หมื่นบาท สำหรับการสร้างสัญลักษณ์ เงาะ ทุเรียน มังคุดไว้ตรงปากทางเข้าสวน จำนวน

เอกสารนี้เป็นเอกสารที่สวนไว้สำหรับการใช้งานเพื่อการศึกษาเท่านั้น ไม่อนุญาตให้นำไปใช้ประโยชน์ด้านการค้าไม่ว่ากรณีใดๆทั้งสิ้น อีกทั้งห้ามมิให้ดัดแปลงเนื้อหา และต้องอ้างอิงถึงเจ้าของเอกสารทุกครั้งที่มีการนำไปใช้

นักทอเย็บเพิ่มขึ้น จำนวนนักทอเย็บในปี 2547 และ ปี 2548 โดยเฉลี่ยประมาณ 2,000 คนต่อปี จุดขายของสวนอีกส่วนหนึ่ง คือ มีการส่งออกมังคุด ซึ่งเสมือนเป็นตัวรับรองคุณภาพของมังคุดได้เป็นอย่างดี ทำให้นักทอเย็บรู้สึกว่าได้ทานของที่มีคุณภาพ ขณะเดียวกันหีบห่อที่บรรจุเป็นกล่องแทนการใส่ถุงพลาสติกก็มีส่วนช่วยในการขายด้วยเช่นกัน **บุฟเฟต์ผลไม้**เพิ่มช่องทางการขายของสวนโดยราคาเริ่มแรก (พ.ศ. 2547) อิมละ 80 บาท ในปีถัดมามีเพิ่มเรื่องทานอาหารกับผลไม้กำหนดราคาที่เป็น 150 บาท หรือ ถ้ามีจำนวนนักทอเย็บมากก็คิดราคาคนละ 120 บาท สำหรับผลไม้หลัก คือ มังคุดทุเรียน และเงาะ ส่วนทุเรียนและเงาะที่สวนมีจำนวนไม่มาก เพราะมีจำนวนต้นน้อย จึงต้องซื้อจากที่อื่นเข้ามา แต่จะมีต้นที่มีลูกไว้ให้นักทอเย็บทอได้ถ่ายรูป สำหรับในปี 2549 เกิดวิกฤตการณ์น้ำมันขึ้นราคาอย่างต่อเนื่อง ประกอบกับผลผลิตออกน้อย และล่าช้า ทำให้ต้นทุนของผลไม้สูงขึ้น จึงต้องปรับราคาบุฟเฟต์ผลไม้จาก 80 บาท เป็น 150 บาท ส่งผลให้นักทอเย็บลดลงประมาณ 90% สำหรับเรื่องของแรงงานยังคงมีปัญหา คือ ขาดแคลน และราคาค่าจ้างสูง และด้วยราคาขายผลไม้ของสวนมีราคาแพงกว่าท้องตลาด จึงมักได้รับเสียงบ่นของลูกค้าที่เปรียบเทียบราคากับตลาด ซึ่งคุณปัญญาก็ได้อธิบายให้ลูกค้าเข้าใจถึงผลิตภัณฑ์ คุณภาพ และการบริการที่มีมากกว่าตลาดทั่วไป คุณปัญญาได้สรุปความรู้ที่เกิดขึ้นจากการเปิดสวนเพื่อการท่องเที่ยวที่ผ่านมา คือ ได้ทราบถึงพฤติกรรมของมนุษย์ต่อสินค้าเกษตรในประเทศไทย โดยได้ขยายความต่อมาร่ว่า สินค้าเกษตรมีอายุสั้น ยืดหยุ่นได้น้อย หนีเสียง่าย บุคคลทั่วไปเวลาที่บริโภคมักจะอิงราคาตลาด โดยไม่คำนึงเรื่องของคุณภาพ ขอให้มีความเชื่อในเรื่องของคุณภาพ ไม่เกิดภาพของที่มีคุณภาพกับผู้บริหารกลุ่มนี้ จึงทำให้คุณปัญญาต้องคัดเลือกกลุ่มเป้าหมายที่มีความสนใจในเรื่องคุณภาพของสินค้าโดยแบ่งเกรดของสินค้าไว้เป็น 4 ระดับ คือ A B C และ D แล้วสังเกตกลุ่มลูกค้าที่เข้าสวนเลือกระดับสินค้านำเสนอให้เหมาะสมกับลูกค้า อธิบายถึงเหตุผลของราคาที่แตกต่างกันของสินค้าเพื่อสร้างความเข้าใจให้กับลูกค้า ซึ่งในการนำเสนอของเจ้าของสวนให้ได้ดีต้องมีการอบรม ฝึกฝน และอาศัยระยะเวลาพอสมควร ความคิดเห็นของคุณปัญญาสำหรับชาวสวนที่จะทำท่องเที่ยวด้วยนอกจากจะมีความรู้ในการทำสวนเกษตรที่ตนเองทำอยู่แล้ว ซึ่งก็คือ เรื่องการผลิต ต้นทุนของสวน และความรู้ที่ควรจะมีอีกหนึ่งอย่าง คือ ความรู้การบริการให้แก่ นักทอเย็บที่เข้ามาเที่ยวสวน ซึ่งเป็นสาเหตุหนึ่งที่ทำให้บางสวนไม่ประสบความสำเร็จ เพราะขาดการประชาสัมพันธ์ พูดไม่ได้หรือพูดไม่เป็นเมื่อพบกับนักทอเย็บหรือบุคคลภายนอก และนอกจากความรู้แล้วการปรับปรุงบรรยากาศของสวนก็เป็นอีกหนึ่งปัจจัยในการทำท่องเที่ยวสวนเกษตร

สวนก้านันพงษ์...ตั้งอยู่ที่ ตำบลพลองตาเอี่ยม อำเภอวังจันทร์ จังหวัดระยอง เจ้าของสวนเน้นย้ำเป็นหน้หน้าว่าที่นี่แหละผลไม้คุณภาพ **"กินได้ทุกลูก"** เรียกว่าปลอดภัยในระดับ GAP ซึ่งสวนแห่งนี้มรดกตกทอดมาจากบิดาของ คุณสุวัฒน์ แสงอากาศ จึงได้ตั้งชื่อสวนแห่งนี้ว่า **"สวนก้านันพงษ์"** เป็นสวนเก่าแก่ที่สืบทอดมาตั้งแต่ พ.ศ. 2510 โดยแต่เดิมบิดาคคุณสุวัฒน์ เป็นผู้บุกเบิกและดูแลซึ่งในอดีตมีเนื้อที่ประมาณ 10 ไร่ ปลูกทุเรียน เงาะ เป็นหลัก ชีวิตความเป็นอยู่ก็แบบชาวสวนทั่ว ๆ ไป

เอกสารนี้เป็นเอกสารที่สวนไว้สำหรับการใช้งานเพื่อการศึกษาเท่านั้น ไม่นิยมนำไปใช้ประโยชน์ด้านการค้าไม่ว่ากรณีใดๆทั้งสิ้น อีกทั้งห้ามมิให้ดัดแปลงเนื้อหา และต้องอ้างอิงถึงเจ้าของเอกสารทุกครั้งที่มีการนำไปใช้

ถึงเวลาก็มีพ่อค้าแม่ค้าเข้ามาดู มาเหมาตัดผลไม้ทั้งหมด โดยอาศัยประสบการณ์คาดคะเนราคา ซึ่งถ้า ตาดีก็ขายได้ราคา แต่ถ้าตาไม่ดีก็ขาดทุน ชาวสวนเรียกวิธีการแบบนี้ว่า “เหมามืด” ในปี พ.ศ. 2527 คุณสุวัฒน์ ได้เรียนจบรัฐศาสตร์ สาขาบริหารรัฐกิจ จากมหาวิทยาลัยรามคำแหง และได้ทำงานใน บริษัทแห่งหนึ่งแต่ก็พบว่าไม่เหมาะสมกับตัวเอง ประกอบกับในครอบครัวมีพี่น้องทั้งหมด 4 คน แต่ไม่มีใครที่จะสืบทอดเจตนากรรมของบิดาในการทำสวน ดังนั้นภาระหน้าที่ในการดูแลสวนจึงเริ่มตั้งแต่บัด นั้นเป็นต้นมา... นอกจากนั้นคุณสุวัฒน์ยังเป็นรองนายกอบต.พลงตาเอี่ยมและเป็นประธานกลุ่มผลิต ทุเรียนเพื่อการส่งออกของตำบลพลงตาเอี่ยม ในปัจจุบันสวนก้านนพวงมีพื้นที่ 50 ไร่ ปลูกผลไม้มานาน ชนิด เช่น ทุเรียน ทั้งพันธุ์หมอนทองและพันธุ์ชะนี เงาะ มังคุด ลองกอง เป็นต้น นอกจากนั้นก็จะเป็นไม้ ที่หายากที่ปลูกแซมในสวน เช่น มะขวิด ฝาง เป็นต้น ในการปลูกไม้ผลจะมีการแบ่งพื้นที่ออกเป็นสวน มีทุเรียนจำนวน 500 ต้นเป็นสายพันธุ์หมอนทองประมาณ 300 ต้น สายพันธุ์ชะนี 200 ต้น มังคุด ประมาณ 300 ต้น ลองกอง 300 ต้นและมีเงาะหลงเหลืออยู่บ้างประมาณ 10 ต้น แต่เป็นต้นเงาะที่มี อายุถึง 40 ปี ซึ่งยังให้ผลผลิตที่ดีและมีคุณภาพ คุณสุวัฒน์ได้ให้ความสำคัญในระบบการจัดการสวน เป็นอย่างมาก โดยนำระบบการทำเกษตรที่ดีมีคุณภาพ (Good Agricultural Practice: GAP) เข้ามาใช้ในการทำสวน ซึ่งระบบ GAP นี้เองจะช่วยให้ผลผลิตมีคุณภาพมากขึ้น และปลอดภัยต่อ ผู้บริโภครวมทั้งตัวเกษตรกรเอง อีกทั้งสวนของคุณสุวัฒน์เองก็ไม่ได้ใช้สารเคมีแต่อย่างใดเพราะฉะนั้น ผู้บริโภคหรือนักท่องเที่ยวสบายใจได้ว่าปลอดภัย คุณสุวัฒน์ได้กล่าวไว้ว่า... “ผมเอาต้นไม้เป็นตัวเอง เป็นบรรพบุรุษ คือต้นไม้ผมคิดว่าปีหนึ่งให้ผลผลิต 100 ลูก มันก็เหมือนคนทำงานหนัก ถ้าเราไม่ดูแล บำรุงให้เค้าร่างกายแข็งแรง มันก็เหมือนคนไม่แข็งแรงเดี่ยวโรคก็เข้าแทรกแซงเบียดเบียน แล้วต้นไม้ก็ เหมือนกัน เจ็บป่วยผมก็รีบรักษา คือทำให้เค้าแข็งแรงถึงที่สุด คือการจัดการอย่างดีที่สุด” เรื่องการ จัดการด้านผลผลิต ในปีที่ผ่านมาสามารถเก็บมังคุดได้ 2-3 ตัน ซึ่งเป็นมังคุดคละขนาดเพราะมีการ ปลูกเพิ่มเติมตลอดแต่บางส่วนก็ทำได้ขนาดสำหรับส่งออกและในแต่ละปีทุเรียนสวนของคุณสุวัฒน์จะ ให้ผลผลิตสูงถึง 50 – 60 ตัน ถึงเวลาจะมีพ่อค้าแม่ค้าในพื้นที่และพ่อค้าแม่ค้าจากกรุงเทพฯ เข้ามารับ ซื้อถึงสวน โดยคุณสุวัฒน์จะตรวจสอบราคากับตลาดและตกลงราคาผลไม้กับพ่อค้าแม่ค้าก่อนตัดเพื่อ ป้องกันการเสียหายและป้องกันการตัดทุเรียนอ่อน สวนทุเรียนที่เหลือจะนำไปทำยารักษาโรคชะงับไปขาย เองไม่ว่าจะเป็นตลาดริมทาง ตลาดในตัวจังหวัดระยองเองหรือแม้กระทั่งตลาดไทซึ่งเป็นจุดรวมสินค้า ทางด้านเกษตร แต่ก็ประสบปัญหาเรื่องถูกกดราคาและปัญหาต้นทุนในการขนส่งที่สูงขึ้นไม่ว่าจะเป็น ค่าน้ำมัน ค่าบริการค่าใช้จ่ายส่วนตัวทำให้ได้กำไรน้อยลง จึงกลับมาคิดทบทวนว่าทำไม? เราไม่สร้าง ตลาดขายทุเรียนเอง โดยเน้นที่คุณภาพของผลไม้เป็นหลัก หลังจากนั้นในช่วงปี พ.ศ.2540 เกิดภาวะ เศรษฐกิจถดถอยอย่างหนัก สินค้าเกษตรซบเซา ราคาทุเรียนตกต่ำเป็นประวัติการณ์ขายไม่ได้ราคา คุณสุวัฒน์จึงปรึกษากับนายอำเภอวังจันทร์เพื่อหาแนวทางการแก้ไขช่วยเหลือเกษตรกร โดยจัดสร้าง ตลาดถนนผลไม้ขึ้นที่อำเภอวังจันทร์ ซึ่งเป็นตลาดที่เปิดให้เกษตรกรชาวสวนได้ นำผลไม้มาจำหน่าย

เอกสารนี้เป็นเอกสารที่สวนไว้สำหรับการใช้งานเพื่อการศึกษาเท่านั้น ไม่อนุญาตให้นำไปใช้ประโยชน์ด้านการค้า ไม่ว่ากรณีใดๆทั้งสิ้น อีกทั้งห้ามมิให้ดัดแปลงเนื้อหา และต้องอ้างอิงถึงเจ้าของเอกสารทุกครั้งที่มีการนำไปใช้

โดยตรง โดยเน้นว่าต้องเป็นเกษตรกรเจ้าของสวนเอง เพื่อให้ได้ผลไม้ที่มีคุณภาพไม่หลอกลวงผู้บริโภค ซึ่งก็ได้เสียงตอบรับเป็นอย่างดีและจัดขึ้นในช่วงเดือนพฤษภาคมเป็นประจำทุกปี ซึ่งภายในงานจัดให้มีกิจกรรมต่าง ๆ มากมาย ต่อมาในปี พ.ศ.2544 ได้เริ่มจัดกิจกรรมชมสวนขึ้น โดยให้นักท่องเที่ยว นั่งรถไฟชมสวน (ความจริงแล้วคือรถแทรกเตอร์ พ่วงท้าย ตกแต่งให้ได้อารมณ์และบรรยากาศรถไฟนั่นเอง) ซึ่งต่อมากลายเป็นเอกลักษณ์ของการท่องเที่ยวเชิงเกษตรสวนกำนันพงษ์แห่งนี้ ประกอบกับเสียงบรรยายจากไกด์นำเที่ยวตัวน้อย ๆ ที่ให้ความรู้ อธิบาย ชี้แจงรายละเอียดต่าง ๆ ให้กับนักท่องเที่ยวตลอดเส้นทางด้วยหน้าที่ยิ้มแย้มแจ่มใส เพื่อสร้างความคุ้นเคยและความเข้าใจให้กับนักท่องเที่ยวก่อนที่จะเข้าไปถึงสวน “เพราะผมเห็นว่าเข้าเที่ยวสวนผม ผมบอก ผมจะหยุดนักท่องเที่ยวก่อนเลย คุยกับเค้าก่อนเลยนะบนรถไฟ จะมีมัคคุเทศก์นักเรียนมัธยมเข้ามาด้วย คือเราฝึกเค้า หัดเด็กที่เป็นลูกชาวสวน เค้ามีความรู้เรื่องผลไม้ทุกอย่าง พอรถก่อนจะถึงสวนไหนที่ลงก็แล้วแต่ บอกนักท่องเที่ยวขอความร่วมมือว่า ผลไม้ทุกอย่างเก็บทานได้ แต่พอสมควรนะ” ไกด์นำเที่ยวตัวน้อย ๆ หรือ ยวมัคคุเทศก์ นี้เองเป็นอีกแนวความคิดของคุณสุวัฒน์ที่ต้องการให้เยาวชนเข้ามามีส่วนร่วม ปลูกฝังแนวคิดด้านการอนุรักษ์สิ่งแวดล้อม เกิดความรัก ความภาคภูมิใจในอาชีพเกษตรกรชาวสวน

เวทีถ่ายทอดความรู้และค้นหาแนวทางพัฒนาการท่องเที่ยวเชิงเกษตรจังหวัดระยอง... ได้นำเกษตรกรที่เปิดสวนเพื่อการท่องเที่ยวในจังหวัดระยองจำนวน 30 คนศึกษาดูงานที่กลุ่มบูโพรไฮมสเตย์ อำเภอวังน้ำเขียว จังหวัดนครราชสีมา หลังการศึกษาดูงานได้มีเวทีแลกเปลี่ยนความรู้และประสบการณ์โดยใช้สวนทั้ง 6 สวนเป็นตัวอย่งของการพูดคุยและแจกเอกสารบันทึกประสบการณ์รวมทั้ง VCD ให้กับผู้เข้าร่วมทุกคนผลของเวทีถ่ายทอดและค้นหาแนวทางพัฒนาพอสรุปได้ดังนี้

การพัฒนาการท่องเที่ยวเชิงเกษตรจังหวัดระยอง...1) ปรับปรุง/เพิ่มการประชาสัมพันธ์สวนท่องเที่ยวเชิงเกษตรให้เป็นที่รู้จักมากขึ้น 2) ค้นหาจุดเด่น / เอกลักษณ์ของสวน 3) เจ้าของสวนต้องเปิดใจ มีใจรักในงานบริการ และซื่อสัตย์ต่อนักท่องเที่ยว รวมทั้งไม่หวังกำไรสูงสุด 4) เพิ่มความหลากหลายภายในสวน และปรับปรุงสวนให้สะอาด 5) ปรับปรุงผลไม้ให้มีคุณภาพ (GAP, URAMGAP) 6) เพิ่มกิจกรรมการท่องเที่ยวภายในสวน 7) สร้างการมีส่วนร่วมทั้งจากคนภายในชุมชนและหน่วยงานที่เกี่ยวข้อง เช่น ททท. อบต. เป็นต้น 8) สร้างเครือข่ายการท่องเที่ยวเชิงเกษตรที่เข้มแข็งจากการระดมความคิดเพื่อสร้างเครือข่ายการท่องเที่ยวเชิงเกษตรในจังหวัดระยอง ทำให้ได้แนวทางการรวมทั้งกิจกรรมในเครือข่าย นอกจากนี้ผู้เข้าร่วมสัมมนาได้ร่วมกันจัดตั้งแกนนำของเครือข่ายการท่องเที่ยว ผลสรุปได้ดังนี้

- 1) คุณปัญญา สุขสว่าง สวนมังคุดไทย(ประธาน)
- 2) คุณสุวัฒน์ แสงอากาศ สวนกำนันพงษ์(รองประธาน)
- 3) คุณสมควร ศิริภักดี สวนผู้ใหญ่สมควรบ้านแดง(รองประธาน)
- 4) คุณอำนาจ อ่างศิลา สวนป้าหนัน(ประชาสัมพันธ์)
- 5) คุณบุญขึ้น โพธิ์แก้ว สวนยายดา(เหรัญญิก)
- 6) คุณสุภาภรณ์ อรัญนารถ สวนไพบูลย์(เลขานุการ)

เอกสารนี้เป็นเอกสารที่สวนไว้สำหรับการใช้งานเพื่อการศึกษาเท่านั้น ไม่อนุญาตให้นำไปใช้ประโยชน์ด้านการค้าไม่ว่ากรณีใดๆทั้งสิ้น อีกทั้งห้ามมิให้ดัดแปลงเนื้อหา และต้องอ้างอิงถึงเจ้าของเอกสารทุกครั้งที่มีการนำไปใช้

วิจารณ์ผลการศึกษา

กระบวนการจัดการความรู้เมื่อนำมาใช้ในการสร้างองค์ความรู้ทางท่องเที่ยวเชิงเกษตรจากประสบการณ์ของเกษตรกรที่เปิดสวนเพื่อการท่องเที่ยวและสามารถนำองค์ความรู้ไปเผยแพร่ให้กับเกษตรกรผู้สนใจ และเกษตรกรที่เข้าร่วมเวทีอย่างต่อเนื่องจะได้ประโยชน์จากแลกเปลี่ยนในเรื่องอื่นๆทำให้เกิดการต่อยอดความรู้ด้านต่างๆนำไปปรับใช้ในการดำเนินชีวิตและการแก้ไขปัญหาของเกษตรกร นอกจากองค์ความรู้แล้วผลของกระบวนการนำไปสู่การสร้างความสัมพันธ์ระหว่างเกษตรกร ความสัมพันธ์ที่เกิดขึ้นนำไปสู่การสร้างเครือข่ายที่เป็นธรรมชาติที่จะมีความยั่งยืนมากกว่าเครือข่ายที่เกิดจากการจัดตั้ง

สรุปผลการศึกษา

จากกระบวนการที่ใช้ในงานวิจัยทำให้เกิดการแลกเปลี่ยนเรียนรู้ระหว่างเกษตรกร ชุมชน และหน่วยงานที่เกี่ยวข้องที่จัดการท่องเที่ยวเชิงเกษตรในจังหวัดระยองนำไปสู่การสร้างองค์ความรู้ได้แก่ **จุดเริ่มของการเปิดสวนเป็นแหล่งท่องเที่ยว** 1) ผลไม้ราคาตกต่ำ 2) ต้องการเพิ่มมูลค่าสินค้า 3) ต้องการสร้างตลาดผลไม้ที่มีคุณภาพ เพื่อรองรับผลผลิตจากเกษตรกรโดยตรง (ตลาดผลไม้ อ.วังจันทร์) พอนักท่องเที่ยวเข้ามาที่ตลาดก็ต้องการไปเที่ยวที่สวนด้วย **สิ่งที่สำคัญของการเปิดสวนเป็นแหล่งท่องเที่ยว** 1) ต้องมีใจรัก ในการต้อนรับและบริการนักท่องเที่ยว 2) มีความจริงใจและซื่อสัตย์ ต่อนักท่องเที่ยว 3) มีใจรักในการเรียนรู้ 4) ให้ความสำคัญแก่นักท่องเที่ยว ทำความเข้าใจกับนักท่องเที่ยว รวมทั้งต้องมีการประเมินนักท่องเที่ยวด้วย 5) หากจุดเด่นเป็นของตนเอง 6) มีการประชาสัมพันธ์ 7) มีการบริการที่ดี เช่น การต้อนรับ แนะนำจุดเด่นของตนเอง และแนะนำสถานที่ท่องเที่ยวของชุมชน และสถานที่อื่น ๆ ของจังหวัด 8) มีการเตรียมความพร้อมในการพัฒนาสวนเป็นแหล่งท่องเที่ยว เตรียมใจ และศึกษาหาความรู้ด้านการบริการ ให้ความสำคัญของเส้นทางคมนาคม ความร่วมมือจากหน่วยงานต่าง ๆ ความพร้อมของผลไม้ ทั้งคุณภาพและปริมาณ คุ้ระดับของนักท่องเที่ยวก่อนรับเข้าสวน ความพร้อมของสถานที่จอดรถ **ประโยชน์ที่ได้จากการเปิดสวนเป็นแหล่งท่องเที่ยว** 1) ได้ความรู้เพิ่มขึ้น เช่น การบริหารจัดการ 2) สวน และชุมชนไม่ต้องขนผลไม้ออกไปขาย 4) ได้ขายสินค้าแปรรูปจากในสวน 3) การดึงชุมชนเข้ามาเป็นเครือข่าย และจากกระบวนการแลกเปลี่ยนเรียนรู้อย่างต่อเนื่องก่อให้เกิดความสัมพันธ์ระหว่างเกษตรกรนำไปสู่การสร้างเครือข่ายการท่องเที่ยวเชิงเกษตรในจังหวัดระยอง ที่จะเป็นองค์การที่สำคัญในการพัฒนาการท่องเที่ยวเชิงเกษตรของจังหวัดระยองต่อไป

บรรณานุกรม

- การท่องเที่ยวแห่งประเทศไทย. 2542. แนวทางการพัฒนาและส่งเสริมการท่องเที่ยวเกษตร.
กรุงเทพฯ (เอกสารอัดสำเนา).
- บันลือ นະสิท. 2543. "ท่องเที่ยวเกษตร อีกรความงามของเมืองไทย". วารสารเทคโนโลยีชาวบ้าน.
236 (12) :43-44
- ประพนธ์ ผาสุขยัต. 2547. การจัดการความรู้ฉบับมือใหม่หัดขับ. กรุงเทพฯ. สำนักพิมพ์ไยใหม่.
- พรธิดา วิเชียรปัญญา. 2547. การจัดการความรู้ : พื้นฐานและการประยุกต์ใช้. กรุงเทพฯ .
ธรรมมลการพิมพ์.
- วิจารณ์ พานิช. 2548. การจัดการความรู้ คือ อะไร: ไม่ทำไม่รู้. [ออนไลน์]. เข้าถึงได้จาก :
<http://www.anamai.moph.go.th/newsletter/kru/vijarn01.html>. [25 มีนาคม 2548].
- สถาบันส่งเสริมการจัดการความรู้เพื่อสังคม. 2548. โมเดลการจัดการความรู้ของสถาบันส่งเสริมการ
จัดการความรู้เพื่อสังคม (สคส.). [ออนไลน์]. เข้าถึงได้จาก : <http://www.kmi.or.th>
[20 มีนาคม 2548].
- สมเกียรติ ตั้งนโม. 2548. การจัดการความรู้ มุมมองจากปรัชญา. [ออนไลน์]. เข้าถึงได้จาก :
<http://www.midnightuniv.org/midnight2545/document994.html>. [25 มีนาคม 2548].
- อุทัย ดุลยเกษม (บรรณาธิการ). 2536. คู่มือการวิจัยเชิงคุณภาพเพื่องานพัฒนา. ขอนแก่น:
สถาบันวิจัยและพัฒนา มหาวิทยาลัยขอนแก่น.
- Business College of the University of Texas. 2003. [online]. Available : <http://www.gsu.edu/mstsw/courses/it7000/papers/knowledge.htm> [2003,October12].
- Kucza, T. 2001. Knowledge Management Process Model. [online]. Available :
<http://www.inf.vtt.fi/pdf/publications/2001/p455.pdf> [2003,October12].
- Probst, G., Raup, S and Romhardt, K. 2000. Managing Knowledge : Building Blocks for
Success. Chichester : John Wiley & Sons.
- Trapp, H. 1999. Benefits of an Intranet-based Knowledge Management System-measuring
the effects. [online]. Available : http://www.Avinci.de/competence/publikationen/diplomarbeit_holger_trapp.pdf. [2003,October12].

เอกสารนี้เป็นเอกสารที่สงวนไว้สำหรับการใช้งานเพื่อการศึกษาเท่านั้น ไม่อนุญาตให้นำไปใช้ประโยชน์ด้านการค้า
ไม่ว่ากรณีใดๆทั้งสิ้น อีกทั้งห้ามมิให้ดัดแปลงเนื้อหา และต้องอ้างอิงถึงเจ้าของเอกสารทุกครั้งที่มีการนำไปใช้